

Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας

Ετήσια Έκθεση 2020

Δίκτυο
Καταγραφής
Περιστατικών
Ρατσιστικής Βίας

Περιεχόμενα

Πρόλογος	5
I. Λειτουργία του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας.....	9
A. Θεσμικές επισημάνσεις	9
B. Ταυτότητα του Δικτύου.....	10
Γ. Μεθοδολογία.....	12
II. Γενικά χαρακτηριστικά καταγεγραμμένων επιθέσεων.....	13
III. Ανάλυση των καταγραφών	21
A. Επιθέσεις κατά προσφύγων και μεταναστών καθώς και υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων	21
1. Ποσοτικά στοιχεία	21
2. Η πανδημία του COVID-19, ως παράγοντας επαναπροσδιορισμού του πλαισίου των διακρίσεων και της ρατσιστικής βίας.....	23
3. Οργανωμένες επιθέσεις κατά προσφύγων, μεταναστών και υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων	28
B. Επιθέσεις κατά Ελλήνων πολιτών λόγω εθνικής καταγωγής και χρώματος	37
Γ. Επιθέσεις κατά ατόμων ΛΟΑΤΚΙ+.....	38
1. Επιθέσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού	39
2. Επιθέσεις λόγω ταυτότητας φύλου	41
Δ. Περιστατικά με την εμπλοκή ένστολων και δημόσιων λειτουργών	43
1. Αστυνομική βία.....	43
2. Περιστατικά με την εμπλοκή δημόσιων λειτουργών	50
IV. Καταγγελίες και αντίδραση των Αρχών	52
A. Ανάλυση στοιχείων του Δικτύου.....	52
B. Αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας από την Πολιτεία.....	54
1. Καταγραφή και αντιμετώπιση από τις Αρχές	55
2. Εθνικό Συμβούλιο κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ΕΡΣΜ) - Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά του Ρατσισμού.....	60

V. Συστάσεις προς την Πολιτεία	62
Προς το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη	62
A. Διαχείριση του ρατσιστικού εγκλήματος	62
B. Αντιμετώπιση της αστυνομικής βίας με ρατσιστικό κίνητρο	63
Προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης και τις Εισαγγελικές και Δικαστικές αρχές	63
Προς το Υπουργείο Υγείας και τους Ιατρικούς Συλλόγους	65
Προς το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου.....	65
Προς το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων	66
Προς το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων	67
Προς το Υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών	67
Προς τη Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και Επικοινωνίας	68

Πρόλογος

Κατά το 2020, το Δίκτυο κατέγραψε αύξηση των περιστατικών ρατσιστικής βίας, κατά προσφύγων, μεταναστών αλλά και υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι οποίοι στοχοποιήθηκαν λόγω της σύνδεσής τους με τις παραπάνω ομάδες. Η αύξηση αυτή συνδέεται με την πολιτική πόλωση σε ευρωπαϊκό και οικουμενικό επίπεδο ως προς το ζήτημα της υποδοχής προσφύγων και μεταναστών, σε συνδυασμό με εθνικούς και τοπικούς παράγοντες διαμόρφωσης της κατάστασης στην Ελλάδα. Συνδέεται άρρηκτα με τη θεσμική στοχοποίηση προσφύγων και μεταναστών μέσα από τον επίσημο λόγο εκπροσώπων της πολιτικής ηγεσίας, σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο, αλλά και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η αναπαράσταση των προσφύγων και μεταναστών ως απειλή για την εθνική κυριαρχία, αν και φαίνεται να μην αποτελεί μεμονωμένα εγχώριο φαινόμενο, αλλά ευρύτερη ευρωπαϊκή ρητορική με πολιτικές προεκτάσεις, αποτυπώθηκε έντονα στον δημόσιο λόγο στη χώρα, ιδιαίτερα στις αρχές του 2020 και συνέβαλε καθοριστικά στην απενοχοποίηση της ρατσιστικής βίας και στην όξυνση του αισθήματος ατιμωρησίας. Η έλλειψη συνεκτικής και ανθρωποκεντρικής προσφυγικής και μεταναστευτικής πολιτικής, σε επίπεδο υποδοχής και ένταξης, οδήγησε στην όξυνση της ξενοφοβίας και της μισαλλοδοξίας. Η δε απουσία κουλτούρας αναγνώρισης της προστιθέμενης αξίας της δράσης των φορέων της Κοινωνίας των Πολιτών σχετικά με την συμβολή τους στην υποστήριξη των ευάλωτων ομάδων και τελικά της κοινωνικής συνοχής, σε συνδυασμό με την έλλειψη θεσμικού πλαισίου για την προστασία τους, οδήγησε πολλές φορές στη συλλήβδην δαιμονοποίηση της δράσης τους και τελικά στην αύξηση της βίας εις βάρος τους. Αξιοσημείωτη είναι η αύξηση μέσα στο 2020 των αναφορών και μαρτυριών¹ για άτυπες αναγκαστικές επιστροφές στα θαλάσσια και χερσαία σύνορα της χώρας. Το Δίκτυο επισημαίνει τις αρνητικές συνέπειες που έχουν τέτοιες πρακτικές, καταρχήν στη ζωή και την ασφάλεια ανθρώπων που αναζητούν προστασία, και ευρύτερα στα πρότυπα και τις αξίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου που μπορεί να πληγούν ανεπανόρθωτα, δίνοντας χώρο σε ρατσιστικές τάσεις και συμπεριφορές.

Παράλληλα, ο παράγοντας της πανδημίας του COVID-19 ήρθε να ανατρέψει πολυεπίπεδα την αντίληψη της καθημερινότητας των κοινωνιών. Πρόκειται για μια άνευ προηγουμένου παγκόσμια πρόκληση που έχει επιδεινώσει τις ανισότητες και αναδειξεί τις ελλείψεις πολιτικές σε επίπεδο διασφάλισης ίσης πρόσβασης σε πλαίσια κοινωνικής προστασίας. Αποτέλεσε δε αφορμή για την αύξηση των διακρίσεων και του θεσμικού ρατσισμού εις βάρος όλων των στοχοποιούμενων ομάδων. Το Δίκτυο, κατά το 2020, κατέγραψε περιστατικά τα οποία συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με την πανδημία. Διαπιστώνει ότι η πανδημία και τα συνεπακόλουθα μέτρα περιορισμού των ατομικών ελευθεριών διαμόρφωσαν ένα νέο πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύχθηκαν, σε μια νέα διάσταση, οι εκφάνσεις του ρατσισμού. Οι πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο φαίνεται

1. Οι συγκεκριμένες αναφορές δεν αποτελούν καταγραφές του Δικτύου εντός του 2020.

να γίνονται αντιληπτοί όχι μόνο ως απειλή για την εθνική κυριαρχία αλλά και για τη δημόσια υγεία, ενώ διαπιστώνεται ότι οι διακρίσεις εις βάρος συγκεκριμένων στοχοποιούμενων ομάδων αναφορικά με την πρόσβασή τους σε υπηρεσίες εντατικοποιούνται. Η έκφραση παρενοχλητικών συμπεριφορών, αυθαιρεσίας αλλά και βίας, με ρατσιστικό κίνητρο από εκπροσώπους της αστυνομίας, κατά τη διάρκεια ελέγχων των μέτρων περιορισμού της κυκλοφορίας, επηρεάζει σχεδόν όλες τις στοχοποιούμενες ομάδες, ενώ τα περιστατικά ρατσιστικής βίας με θύτες δημόσιους υπαλλήλους δείχνουν μια αναμενόμενη μείωση, δεδομένης της περιορισμένης λειτουργίας των δημόσιων υπηρεσιών με φυσική παρουσία, λόγω των μέτρων που σχετίζονται με την πανδημία.

Επίσης, σε σχέση με το 2019, περιστατικά που θα μπορούσαν να ενταχθούν σε ένα πλαίσιο έκφρασης καθημερινού ρατσισμού κατά των στοχοποιούμενων ομάδων, μέσα από βίαιες, συνήθως χαμηλής έντασης, συμπεριφορές, φαίνεται να έχουν μειωθεί. Βασικός παράγοντας θεωρείται ότι είναι η πανδημία και το γεγονός ότι η κίνηση σε δημόσιους χώρους, όπου συνέβαινε η πλειονότητα των αντίστοιχων περιστατικών, έχει μειωθεί δραστικά. Ωστόσο, διαπιστώνεται η αύξηση της συμμετοχής πολιτών σε οργανωμένες επιθέσεις κατά προσφύγων, αιτούντων άσυλο, μεταναστών και υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η αποκέντρωση της οργανωμένης ρατσιστικής βίας στην ελληνική περιφέρεια και κυρίως σε περιοχές που υπάρχουν δομές υποδοχής και φιλοξενίας αιτούντων άσυλο. Η ανά διαστήματα εντατικοποίηση των περιστατικών αυτών συνδέεται άρρηκτα με τη θεσμική στοχοποίηση προσφύγων, μεταναστών και υποστηρικτών, ενώ ο ευρύτερος περιορισμός της κυκλοφορίας του προσφυγικού πληθυσμού στον δημόσιο χώρο, στο πλαίσιο μέτρων που υιοθετήθηκαν με αφορμή την πανδημία, σε συνδυασμό με τη μείωση των ροών και του εν λόγω πληθυσμού (π.χ. στα νησιά), φαίνεται να συμβάλλει στη μη ορατότητα της συγκεκριμένης στοχοποιούμενης ομάδας και στον περιορισμό των καταγεγραμμένων περιστατικών εις βάρος τους. Ωστόσο τα αίτια του προβλήματος, όπως προαναφέρθηκαν, αλλά και τα κίνητρα των θυτών συνεχίζουν να υπάρχουν - ένδειξη που προκύπτει από τη συμμετοχή των ίδιων δραστών σε πάνω από ένα καταγεγραμμένα περιστατικά. Οπότε, οι αντιδράσεις που προκαλούνται από το πρόβλημα φαίνεται να επιστρέφουν με ένταση σε κάθε αφορμή, (ανα)τροφοδοτώντας την έξαρση βίας, αλλά και να συνεχίζουν να λαμβάνουν χώρα, με μικρότερη διασπορά, αθέατα από το ευρύ κοινό. Επίσης, κατά την εξέλιξη των περιστατικών, συχνά εκπρόσωποι της αστυνομίας εμφανίζονται να απέχουν από τη διάσωση και προστασία των θυμάτων, ακόμα και να συμβάλλουν στην παρενόχλησή τους.

Μια ακόμη τάση που παρατηρείται το 2020 είναι η ύπαρξη ενδοοικογενειακής βίας κατά ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων, ως συνέπεια της πανδημίας και του συνεπακόλουθου εγκλεισμού εντός της οικίας. Ο εγκλεισμός στο περιβάλλον της οικίας συνδέεται στην περίπτωση των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων με έκφραση βίαιων συμπεριφορών από μέλη της οικογένειάς τους που δεν αποδέχονται τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου τους. Επίσης, ο εκφοβισμός με ρατσιστικό κίνητρο στον κυβερνοχώρο, μια τάση που σταθερά αναδεικνύεται στις καταγραφές του Δικτύου τα τελευταία χρόνια, το 2020 αποτελεί μια νέα διάσταση του σχολικού εκφοβισμού. Η

διεξαγωγή μαθημάτων σε εκπαιδευτικά ιδρύματα μέσω διαδικτύου αποτελεί τη νέα συνθήκη μέσα στην οποία ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα δύνανται να στοχοποιηθούν και να γίνουν θύματα λεκτικής βίας από συμφοιτητές τους, χωρίς ωστόσο οι τελευταίοι να μπορούν να εντοπιστούν από το θύμα ή τον διδάσκοντα (π.χ. κλειστές κάμερες). Το 2020 επιβεβαιώνεται για μια ακόμη φορά η προβληματική και έντονα παρενοχλητική μεταχείριση διεμφυλικών ατόμων από εργοδότες και συναδέλφους, δημοσίους λειτουργούς, αλλά και άγνωστους στα θύματα πολίτες, με στόχο την αμφισβήτηση του αυτοπροσδιορισμού του ατόμου.

Την ίδια στιγμή, το 2020, μετά από μια μακρά διαδικασία σχεδόν έξι ετών, το δημοκρατικό και αντιρατσιστικό κίνημα καλωσόρισε τη δικαστική απόφαση καταδίκης της Χρυσής Αυγής ως εγκληματικής οργάνωσης. Μια απόφαση-ορόσημο, με την οποία έμπρακτα θωρακίζεται το κράτος δικαίου στην Ελλάδα. Η εν λόγω δικαστική απόφαση έρχεται να υπενθυμίσει ότι η καταπολέμηση του ρατσισμού και της ρατσιστικής βίας και η διά του νόμου αντιμετώπιση των βίαιων, ξενοφοβικών ομάδων είναι ζήτημα ενίσχυσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και σεβασμού της νομιμότητας. Ο δε αντίκτυπος της καταδίκης της Χρυσής Αυγής εκφράζει στην πράξη την προστασία που παρέχει ο νόμος σε κάθε άτομο διαφορετικό αλλά και κάθε μέλος μιας κοινότητας που στοχοποιείται από άτομα και ομάδες με ρατσιστικό, ξενοφοβικό, ομοφοβικό ή τρανσφοβικό κίνητρο. Στο ίδιο πλαίσιο, και σχετικά με την αντιμετώπιση του ρατσιστικού εγκλήματος από τις δικαστικές Αρχές, το Δίκτυο με ικανοποίηση ενημερώθηκε για την έκδοση δύο δικαστικών αποφάσεων που αφορούν περιστατικά που είχαν καταγραφεί και υποστηριχθεί από μέλη του, στις οποίες αναγνωρίστηκε το ρατσιστικό κίνητρο ως επιβαρυντική περίσταση στα διαπραχθέντα εγκλήματα. Επιπλέον, στη μία απόφαση γίνεται εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου περί υποκίνησης σε μίσος και βία, ενώ στη δεύτερη καταγράφεται σημαντική νομολογία, καθώς είναι η πρώτη φορά που δικαστήριο αναγνωρίζει το ρατσιστικό κίνητρο στη βάση της ταυτότητας φύλου του θύματος.

Ωστόσο, όπως το Δίκτυο επεσήμανε εντός του 2020 σε υπόμνημά του στην Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για την υπόθεση Sakir v. Greece, παρά τις πολύ σημαντικές εξελίξεις στην ενίσχυση της αντιρατσιστικής νομοθεσίας, καθώς και της εφαρμογής της μέσω δικαστικών αποφάσεων, ο πραγματικός αντίκτυπος του άρθρου 82^A του Ποινικού Κώδικα αναφορικά με την αναγνώριση του ρατσιστικού κινήτρου στις εκκρεμείς ποινικές υποθέσεις, είναι ακόμη αρκετά περιορισμένος. Παρατηρούνται, επίσης, καθυστερήσεις στη διερεύνηση εγκλημάτων που προκαλούνται από προκατάληψη, ενώ οι Αρχές δεν παρεμβαίνουν πάντα για τη διάσωση των θυμάτων και τη σύλληψη των δραστών. Παράλληλα, παρά τις ήδη υπάρχουσες πρωτοβουλίες για καταγραφή και παρακολούθηση των υποθέσεων με ρατσιστικό κίνητρο, ελλείψεις διαπιστώνονται και σε αυτόν τον τομέα και συγκεκριμένα στις προσπάθειες των Αρχών να συστηματοποιήσουν την παρακολούθηση όλης της πορείας της εξέλιξης των υποθέσεων, από την καταγγελία έως τη δικαστική διαδικασία. Γίνεται αντιληπτό ότι η απρόσκοπτη υλοποίηση της εν λόγω πρωτοβουλίας, καθώς και η ποσοτική και ποιοτική ανάλυση και τελικά η δημοσιοποίηση των αντίστοιχων ευρημάτων θα επέτρεπε την ανάδειξη τάσεων και αντικειμε-

νικών παραμέτρων σημαντικών για την αποτελεσματική καταπολέμηση των εκφάνσεων του ρατσιστικού εγκλήματος. Θα ενίσχυε, επίσης, την εμπιστοσύνη των θυμάτων τόσο στις Αρχές όσο και σε ένα ενιαίο και αποτελεσματικό μηχανισμό καταγραφών περιστατικών ρατσιστικής βίας, περιορίζοντας έτσι το φαινόμενο της υποαναφορικότητας. Στο εν λόγω πλαίσιο, το Δίκτυο καλωσορίζει την ενσωμάτωση συγκεκριμένων δράσεων για την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας και του φαινομένου της υποαναφορικότητας στο Σχέδιο Δράσης κατά του Ρατσισμού που δημοσιοποιήθηκε εντός του έτους. Ωστόσο, επισημαίνεται ότι παρά τις θετικές εξελίξεις, υπάρχουν ακόμη καίριες δράσεις προς συμπλήρωση τόσο για την αναβάθμιση των διαδικασιών διερεύνησης του ρατσιστικού κινήτρου από τα πρώτα στάδια της έρευνας, όσο και για τη διασφάλιση της πρόσβασης των θυμάτων στην καταγγελία, σε καθεστώς προστασίας καθώς και σε υποστηρικτικές υπηρεσίες.

I. Λειτουργία του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας

Οι κανόνες λειτουργίας του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας παρατίθενται παρακάτω αναλυτικά προκειμένου να ενισχυθεί η ενημέρωση και η διαφάνεια ως προς τη δράση του, καθώς και η ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού ως προς τα αποτελέσματά του.

A. Θεσμικές επισημάνσεις

Η παρούσα έκθεση αποτελεί τη δέκατη κατά σειρά έκθεση του Δικτύου. Η πρωτοβουλία για τη δημιουργία του Δικτύου προωθήθηκε στα μέσα του έτους 2011 από την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) και το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα (UNHCR) σε συνέχεια δύο σημαντικών διαπιστώσεων κατά την περίοδο εκείνη: α) της απουσίας επίσημου και αποτελεσματικού συστήματος καταγραφής της ρατσιστικής βίας και β) της ανάγκης διασύνδεσης των φορέων οι οποίοι κατέγραφαν με δική τους πρωτοβουλία τα περιστατικά ρατσιστικής βίας σε βάρος προσώπων τα οποία προσέρχονταν στις υπηρεσίες τους. Έκτοτε έχουν υπάρξει πολλές βελτιώσεις στην κατεύθυνση αυτή, όπως η δημιουργία επίσημου συστήματος καταγραφής της ρατσιστικής βίας², ωστόσο η καταγραφή σχετικών περιστατικών από το Δίκτυο συνεχίζει να κρίνεται απαραίτητη καθώς τα στοιχεία είναι συμπληρωματικά της επίσημης καταγραφής. Επισημαίνεται, επίσης, ότι τα στοιχεία του Δικτύου αποτελούν την «κορυφή του παγόβουνου». Παρ' όλα αυτά, τα στοιχεία του αποτυπώνουν μια σαφή εικόνα των ποσοτικών και ποιοτικών τάσεων της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι, όπως προαναφέρθηκε, οι φορείς που συμμετέχουν στο Δίκτυο, καταγράφουν περιστατικά που συντελούνται σε βάρος προσώπων τα οποία προσέρχονται στις υπηρεσίες τους. Ωστόσο, μια διαχρονική διαπίστωση του Δικτύου είναι ο δισταγμός πολλών θυμάτων να καταγγείλουν τα περιστατικά εις βάρος τους. Με βάση τα ποιοτικά στοιχεία που αναδεικνύονται από τις εκθέσεις του Δικτύου, τα θύματα ρατσιστικής βίας συχνά θεωρούν ότι οι Αρχές δεν μπορούν ή δεν θέλουν να ερευνήσουν τέτοιου είδους περιστατικά, ενώ παράλληλα εντοπίζεται η ανασφάλεια των θυμάτων ότι η συναναστροφή με τις Αρχές θα μπορούσε να οδηγήσει σε εκ νέου έκθεσή τους σε ρατσιστική συμπεριφορά. Η συγκεκριμένη αντίληψη φαίνεται να επιδρά καταλυτικά στη λήψη απόφασης από τα θύματα προκειμένου να προβούν στη γνωστοποίηση του περιστατικού, έστω και σε ένα φορέα της κοινωνίας των πολιτών. Ουσιαστικά το αίσθημα φόβου ότι η ήδη τραυματική εμπειρία που βίωσαν θα μπορούσε

2. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας από την Πολιτεία, βλ. σελίδα 56-61.

να οδηγήσει σε νέες συνθήκες φόβου και ανασφάλειας, οδηγεί τα θύματα εν γένει στη σιωπή. Για τον λόγο αυτό θεωρείται σημαντική η πλαισίωση του θύματος, όταν προβαίνει στη γνωστοποίηση και καταγραφή του περιστατικού. Ένας ακόμη παράγοντας που θεωρείται ότι συνέβαλε καθοριστικά στο φαινόμενο της υποαναφορικότητας κατά το 2020 είναι η νέα συνθήκη της πανδημίας του COVID-19. Ο περιορισμός της λειτουργίας των υπηρεσιών και των δομών των μελών του Δικτύου, καθώς και η απαγόρευση κυκλοφορίας (lockdown) ως αποτέλεσμα της πανδημίας διαπιστώνεται ότι είχαν αντίκτυπο στην περιορισμένη έλευση ωφελομένων σε αυτές. Παράγοντας που επέδρασε καθοριστικά στον εντοπισμό θυμάτων ρατσιστικής βίας και επομένως στις καταγραφές του Δικτύου. Για το έτος αναφοράς της παρούσας έκθεσης ίσως οι καταγραφές του Δικτύου να αποτελούν περισσότερο από κάθε άλλη φορά την κορυφή του παγόβουνου σε ό,τι αφορά τα περιστατικά ρατσιστικής βίας. Στην κατεύθυνση αυτή συνομολογεί και το γεγονός ότι, παρά τους περιορισμούς πρόσβασης των θυμάτων στην καταγραφή, το σύνολο των καταγραφών του Δικτύου για το 2020 είναι ελαφρώς υψηλότερο από το προηγούμενο έτος (2019) και κινείται εν γένει στα ίδια επίπεδα με τις καταγραφές του Δικτύου τα τελευταία χρόνια, τουλάχιστον από το 2016 έως σήμερα.

B. Ταυτότητα του Δικτύου

Το Δίκτυο απαρτίζουν φορείς οι οποίοι προσφέρουν ιατρικές, κοινωνικές, νομικές υπηρεσίες ή/και έρχονται σε άμεση επαφή με τα θύματα ρατσιστικής βίας ή θύματα άλλων βίαιων επιθέσεων που υποκινούνται από μίσος ή προκαταλήψεις και τέλος, οργανώσεις που έχουν δημιουργηθεί από τις ίδιες τις ομάδες που συνήθως γίνονται στόχος ρατσιστικής βίας. Προϋπόθεση για τη συμμετοχή στο Δίκτυο αποτελεί ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, τη διαφορετικότητα, την πολυπολιτισμικότητα και την ανεξιθρησκεία καθώς και η δράση για την αντιμετώπιση των διακρίσεων και της μισαλλοδοξίας. Εκτός από τους συντονιστές, την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, στο Δίκτυο συμμετέχουν 51 Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και φορείς της κοινωνίας των πολιτών³, κα-

3. Αίτημα, Αλληλεγγύη Solidarity Now, Αντιγόνη-Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης, Αντιρατσιστικό Παρατηρητήριο Πανεπιστημίου Αιγαίου, Άρσις-Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων, Γιατροί του Κόσμου, Διεθνής Αμνηστία, Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών, «Ελληνική Δράση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα»- Πλειάδες, Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών, Ελληνικό Φόρουμ Προσφύγων, Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Δικηγορικού Συλλόγου Ρόδου, Θετική Φωνή, Ιατρική Παρέμβαση, Κάριτας Αθήνας, Κάριτας Ελλάς, Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών «Διοτίμα», Κέντρο Ζωής, Κέντρο Ημέρας «Βαβέλ», ΣΥΝΥΠΑΡΞΙΣ-Οικουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων, Κίνηση Υπεράσπισης των Δικαιωμάτων Προσφύγων και Μεταναστών/-στριών (Πάτρα), Κόσμος χωρίς Πολέμους και Βία, ΛΑΘΡΑ; - Επιτροπή αλληλεγγύης στους πρόσφυγες Χίου, ΜΕΤΑδραση, Οικογένειες Ουράνιο Τόξο, Ομάδα Δικηγόρων για τα Δικαιώματα Προσφύγων και Μεταναστών, Ομάδα Νομικών για την Υπεράσπιση των Δικαιωμάτων Προσφύγων και Μετα-

θώς και ως παρατηρητές, ο Συνήγορος του Πολίτη και το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών του Δήμου Αθηναίων. Οι συμμετέχοντες φορείς αναγνωρίζουν και επιδιώκουν ως κοινό στόχο την καταπολέμηση της ρατσιστικής βίας καθώς και όλων των πράξεων που τελούνται από μίσος προκαλούμενο λόγω της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, των γενεαλογικών καταβολών, της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου, των χαρακτηριστικών φύλου και της αναπηρίας.

Για τους σκοπούς του Δικτύου, περιστατικά ρατσιστικής βίας θεωρούνται εγκληματικές πράξεις ή βίαιες ενέργειες ή συμπεριφορές εις βάρος ατόμων, τα οποία στοχοποιούνται λόγω εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, χρώματος, θρησκευτικής προέλευσης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου ή αναπηρίας. Καταγράφονται επίσης εγκληματικές πράξεις ή βίαιες ενέργειες ή συμπεριφορές σε βάρος των υπερασπιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή όσων ατόμων προωθούν και προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και στοχοποιούνται λόγω αυτής τους της ιδιότητας.

Στο πλαίσιο επιδίωξης του κοινού σκοπού, το Δίκτυο: α) διατυπώνει συστάσεις προς τις ελληνικές Αρχές σύμφωνα με την ελληνική και διεθνή νομοθεσία προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, β) προωθεί την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης σχετικά με την καταπολέμηση της ρατσιστικής βίας, γ) διαβουλεύεται ως προς ειδικά ζητήματα σχετικά με τη ρατσιστική βία, δ) ενισχύει τη συνεργασία με άλλους φορείς οι οποίοι επιδιώκουν την καταπολέμηση της ρατσιστικής βίας, ε) οργανώνει και συμμετέχει σε εκπαιδευτικά προγράμματα της κοινωνίας των πολιτών αλλά και αρμόδιων θεσμικών φορέων για ζητήματα σχετικά με την αναγνώριση, την καταγραφή και την αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους.

Από τον Οκτώβριο του 2011, χρονικό σημείο έναρξης των καταγραφών, έως σήμερα, η δράση του Δικτύου διαρκώς διευρύνεται. Το Δίκτυο συμμετέχει σε θεσμικές πρωτοβουλίες βελτίωσης της αντιμετώπισης του ρατσιστικού εγκλήματος και επιδιώκει την ευαισθητοποίηση σχετικά με το ρατσιστικό έγκλημα με κάθε δυνατό τρόπο. Για τον σκοπό αυτό, ανταποκρίνεται σε πληθώρα αιτημάτων παροχής στοιχείων από ερευνητές, δημοσιογράφους, φοιτητές. Επιπλέον, το Δίκτυο συμβάλλει στη διάδοση της νομοθεσίας κατά του ρατσισμού και του ρατσιστικού εγκλήματος μέσω της συμμετοχής του σε σεμινάρια, εκπαιδεύσεις και δημόσιες συζητήσεις. Η αναγνώριση του ρόλου του Δικτύου στην καταπολέμηση του ρατσιστικού εγκλήματος αποτυπώνεται στις συχνές προσκλήσεις που δέχεται από διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς και άλλους φορείς προκειμένου να παρουσιάσει τα στοιχεία του, αλλά και να αναλύσει τη λειτουργία του και

ναστών (Θεσσαλονίκη), Ομοφυλοφιλική και Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας (ΟΛΚΕ), Σύλλογος Ενωμένων Αφγανών, Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργιών Ελλάδας, Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών, Φάρος του Κόσμου, Υποστήριξη Προσφύγων στο Αιγαίο, Act Up Hellas, ASANTE, Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας, Generation 2.0 RED, HIAS Ελλάδας, HumanRights360, Melissa Network, PRAKSIS, A21, Σημείο | για τη μελέτη και την αντιμετώπιση της ακροδεξιάς, Lesvos Solidarity, Steps, Legal Centre Lesvos, Aegean Migrant Solidarity | Christian Peacemaker Teams.

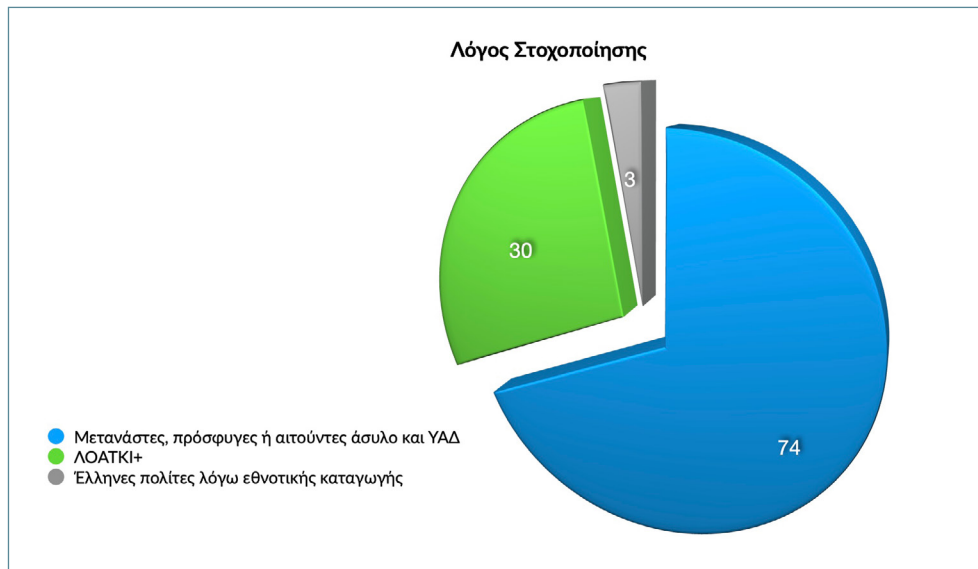
να παρουσιάσει τη μεθοδολογία του. Για το 2020, το Δίκτυο, έχοντας αναγνωριστεί ως καλή πρακτική για την καταγραφή της ρατσιστικής βίας και την υποστήριξη θυμάτων, κλήθηκε, τόσο από εθνικούς όσο και από ευρωπαϊκούς φορείς, να παρουσιάσει τη μεθοδολογία του καθώς και να συμμετέχει σε σχετικές εκπαιδεύσεις. Συμμετείχε επίσης σε έρευνες για την χαρτογράφηση των εκφάνσεων του ρατσισμού καθώς και των θεσμικών εργαλείων για την αντιμετώπισή τους. Επιπλέον, σε συνέχεια σχετικής πρωτοβουλίας των μελών του, κατέθεσε υπόμνημα στην Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για την υπόθεση Sakir v. Greece, με στόχο τόσο τον εντοπισμό ελλείψεων στην εφαρμογή της νομοθεσίας σχετικά με το ρατσιστικό έγκλημα όσο και την κατάθεση συγκεκριμένων συστάσεων για την ενίσχυση της πρόσβασης των θυμάτων στην καταγγελία, καθώς και σε πλαίσιο προστασίας και υποστήριξης.

Γ. Μεθοδολογία

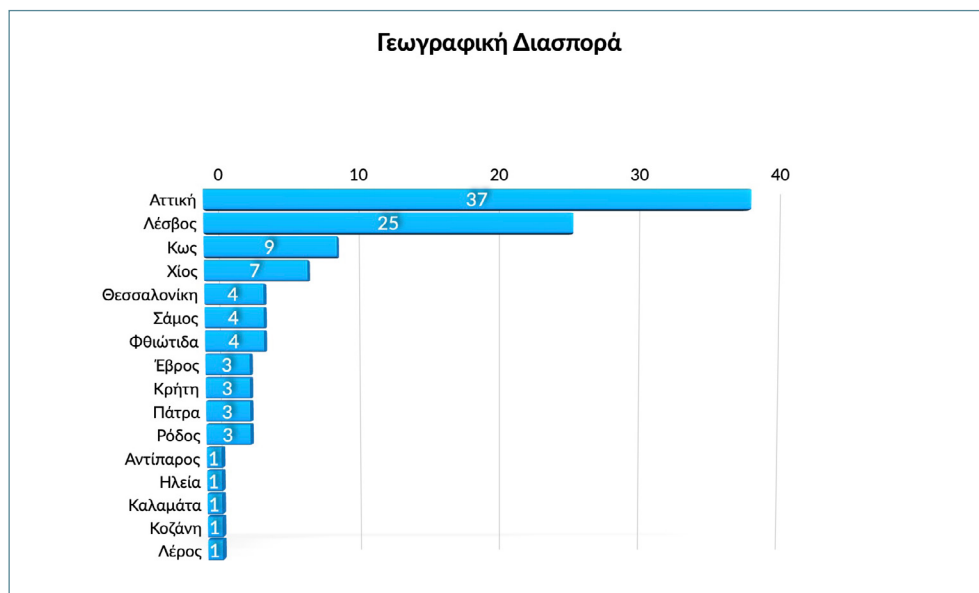
Το Δίκτυο ακολουθεί εξαρχής αυστηρή μεθοδολογία, η οποία επιβάλλει την καταγραφή ενός περιστατικού αποκλειστικά μέσω της συνέντευξης με τα θύματα. Επομένως, σημαντικός παράγοντας του αριθμού των καταγραφών αποτελεί η προθυμία του θύματος να καταγράψει την εμπειρία του. Όλοι οι φορείς που συμμετέχουν στο Δίκτυο έχουν αποδεχτεί μια συμφωνία συνεργασίας, στην οποία ορίζονται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμμετεχόντων και έχουν υιοθετήσει την ενοποιημένη φόρμα καταγραφής του Δικτύου. Οι καταγραφείς κάθε φορέα, είτε πρόκειται για κοινωνικούς, νομικούς ή άλλους επιστήμονες, επαγγελματίες ή εθελοντές, ορίζονται από τον φορέα και εκπαιδεύονται από το Δίκτυο. Οι καταγραφείς είναι επώνυμοι και φέρουν την ευθύνη της καταγραφής τους. Η συμπλήρωση της φόρμας καταγραφής βασίζεται στη μαρτυρία του θύματος, είναι ανώνυμη και χρησιμοποιείται αποκλειστικά και μόνο από το Δίκτυο με σκοπό την καταπολέμηση του ρατσισμού και των εγκλημάτων μίσους.

Η τεκμηρίωση της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα από το Δίκτυο οδήγησε κάποιους φορείς να χρηματοδοτήσουν ειδικά προγράμματα για την ενίσχυση των καταγραφών, με αποτέλεσμα ορισμένα μέλη του Δικτύου να υλοποιούν επιμέρους δράσεις με αντικείμενο την καταγραφή και άλλες υποστηρικτές υπηρεσίες στα θύματα ρατσιστικής βίας. Έτσι, ενώ το Δίκτυο παραμένει μια συλλογική πρωτοβουλία με κοινούς κανόνες λειτουργίας και κοινούς στόχους, οι επιμέρους δράσεις των μελών του λειτουργούν συμπληρωματικά και αμφίδρομα ενδυναμωτικά. Με βάση την εμπειρία της υλοποίησης τέτοιων προγραμμάτων, το Δίκτυο αναγνωρίζει τη θετική τους επίδραση τόσο στη διάδοση των εργαλείων του Δικτύου όσο και στην πρόσβαση περισσότερων θυμάτων σε παρεχόμενες υποστηρικτικές υπηρεσίες.

II. Γενικά χαρακτηριστικά καταγεγραμμένων επιθέσεων

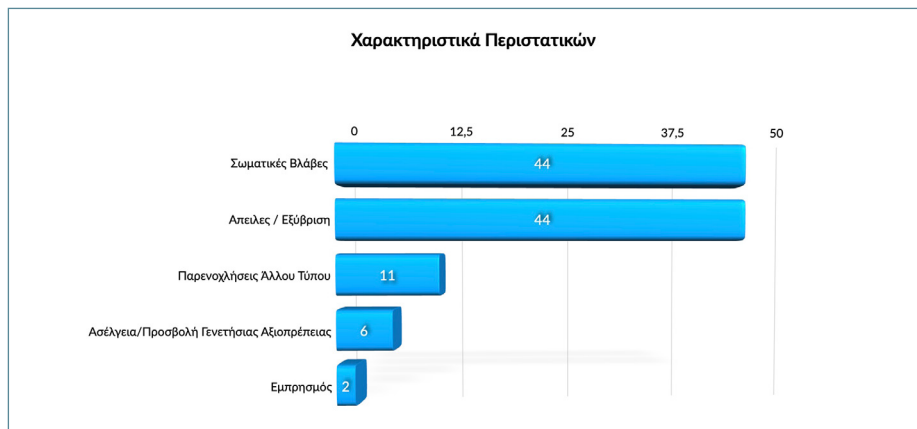
Κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2020, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας κατέγραψε μέσω συνεντεύξεων με τα θύματα 107 περιστατικά ρατσιστικής βίας. Σε 74 περιστατικά στοχοποιήθηκαν μετανάστες, πρόσφυγες ή αιτούντες άσυλο, λόγω εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή/και χρώματος, υπερασπιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων λόγω της σύνδεσής τους με πρόσφυγες και μετανάστες, καθώς και δομές φιλοξενίας ή παροχής άλλων υπηρεσιών σε ασυνόδευτους ανηλίκους ή αιτούντες άσυλο. Σε 3 περιστατικά στοχοποιήθηκαν Έλληνες πολίτες λόγω εθνικής καταγωγής. Σε 30 περιστατικά στοχοποιήθηκαν ΛΟΑΤΚΙ άτομα, ενώ μεταξύ των ΛΟΑΤΚΙ+ θυμάτων εντοπίζονται τέσσερις πολίτες τρίτης χώρας με καθεστώς αιτούντα άσυλο ή αναγνωρισμένου πρόσφυγα. Σε 50 περιστατικά στοχοποιήθηκαν περισσότερα του ενός θύματα, ενώ σε 77 περιστατικά η επίθεση τελέστηκε από ομάδα (τουλάχιστον 2 ατόμων).

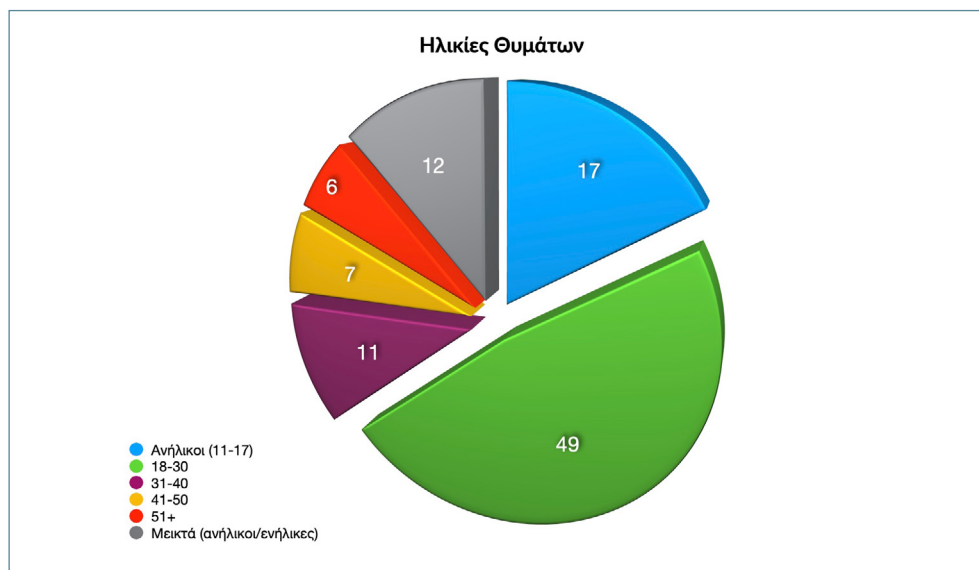
Γεωγραφική διασπορά: 37 περιστατικά έλαβαν χώρα στην Αττική, κυρίως σε περιοχές πλησίον του κέντρου της Αθήνας, αλλά και σε άλλες περιοχές, όπως στον Πειραιά. Στην υπόλοιπη επικράτεια, τα περιστατικά εμφανίζουν αρκετά μεγάλη διασπορά. Συγκεκριμένα, καταγράφηκαν 25 περιστατικά στη Λέσβο, 9 περιστατικά στην Κω, 7 περιστατικά στη Χίο, από 4 περιστατικά στη Σάμο, τη Φθιώτιδα και τη Θεσσαλονίκη, 3 περιστατικά στην Κρήτη, τη Ρόδο, την Πάτρα και τον Έβρο καθώς και από 1 περιστατικό σε Αντίπαρο, Καλαμάτα, Κοζάνη, Ηλεία και Λέρο.

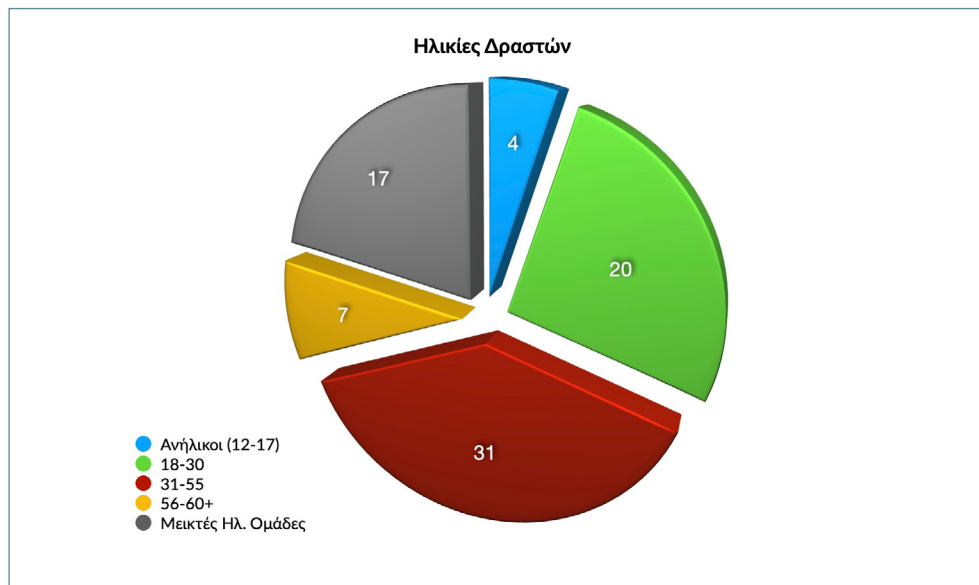
Χώρος τέλεσης: 53 περιστατικά έλαβαν χώρα σε δημόσιο χώρο (δρόμος, πλατείες, πάρκα, παραλίες, λιμάνια κλπ.), 8 περιστατικά στην οικία του θύματος, στη συντριπτική τους πλειονότητα συνδεόμενα με συνθήκες ενδοοικογενειακής βίας λόγω της γνωστοποίησης του θύματος στο οικογενειακό του περιβάλλον του σεξουαλικού του προσανατολισμού ή/και ταυτότητας φύλου, 4 περιστατικά σε μέσα μαζικής μεταφοράς, στάσεις και σταθμούς, 6 περιστατικά σε αστυνομικά τμήματα, 4 περιστατικά στο χώρο εργασίας των θυμάτων, 6 περιστατικά σε δομές φιλοξενίας ή άλλων υπηρεσιών σε αιτούντες άσυλο/ασυνόδετους ανήλικους, 1 περιστατικό σε Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης σε νησί του Αιγαίου, 3 περιστατικά στα χερσαία σύνορα στην ευρύτερη περιοχή του Έβρου, 8 σε καταστήματα εστίασης, παροχής προϊόντων και διασκέδασης, 3 σε εκθεσιακούς χώρους, χώρους θεάτρου και μουσικής, 3 σε δημόσιες υπηρεσίες (νοσοκομείο, Δ.Ο.Υ., υπηρεσία της Περιφέρειας), 2 σε τράπεζες καθώς και 6 διαδικτυακά και τηλεφωνικά περιστατικά.

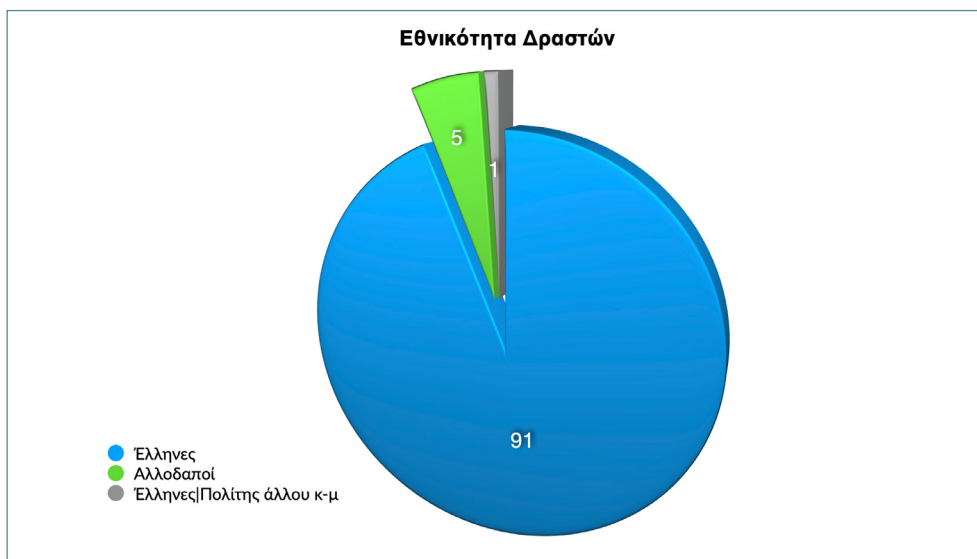
Χαρακτηριστικά των επιθέσεων: Σημαντικός αριθμός των επιθέσεων είχε ως αποτέλεσμα την πρόκληση σωματικών βλαβών και άλλα σοβαρά αδικήματα. Μεταξύ αυτών, καταγράφηκαν 2 περιστατικά εμπρησμού, 6 για ασέλγεια-προσβολή γενετήσιας αξιοπρέπειας, στη συντριπτική τους πλειονότητα σε συνδυασμό με εξύβριση, απειλές και σωματικές βλάβες, ενώ σε ένα από τα παραπάνω περιστατικά σε συνδυασμό με κλοπή, καθώς και σε ένα ακόμη με διατάραξη οικιακής ειρήνης. 44 περιστατικά συνδέονται με σωματικές βλάβες, μόνες ή σε συνδυασμό με απειλές και εξύβριση καθώς και διατάραξη οικιακής ειρήνης και άλλες φθορές ξένης ιδιοκτησίας. Σε 44 περιστατικά διαπιστώθηκαν απειλές ή/και εξύβριση σε συνδυασμό με διατάραξη οικιακής ειρήνης και άλλες φθορές ξένης ιδιοκτησίας. Σε 11 περιστατικά διαπιστώθηκε παρενόχληση λεκτική ή άλλου τύπου, άλλη φθορά ξένης ιδιοκτησίας καθώς και κλοπή.

Θύματα: Όσον αφορά τα περιστατικά που στοχοποιήθηκαν πρόσωπα – και όχι ακίνητα, π.χ. δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων – τα θύματα 70 περιστατικών που ήρθαν σε επαφή με το Δίκτυο, ήταν άνδρες, εκ των οποίων 5 τρανς, ενώ σε 22 περιστατικά ήταν γυναίκες, εκ των οποίων 8 τρανς, σε 1 περιστατικό το θύμα αυτοπροσδιορίζεται ως μη δυϊκό άτομο, ενώ σε 9 περιστατικά τα θύματα ήταν γυναίκες και άνδρες. Σε 17 περιστατικά στοχοποιήθηκαν ανήλικοι λόγω εθνικής καταγωγής, θρησκείας, σεξουαλικού προσανατολισμού (11-17 ετών). Σε 49 περιστατικά τα θύματα ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 18-30 ετών. Σε 11 περιστατικά στοχοποιήθηκαν άτομα μεταξύ 31-40 ετών, σε 7 περιστατικά στοχοποιήθηκαν άτομα 41-50 ετών και σε 6 περιστατικά άτομα από 51 έως και 60 ετών. Σε 5 περιστατικά η ομάδα των θυμάτων ήταν μεικτή ηλικιακά, συμπεριλαμβάνοντας και ανηλίκους, που στοχοποιήθηκαν λόγω διαφορετικής εθνικής καταγωγής ή υποστήριξής τους σε πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο.

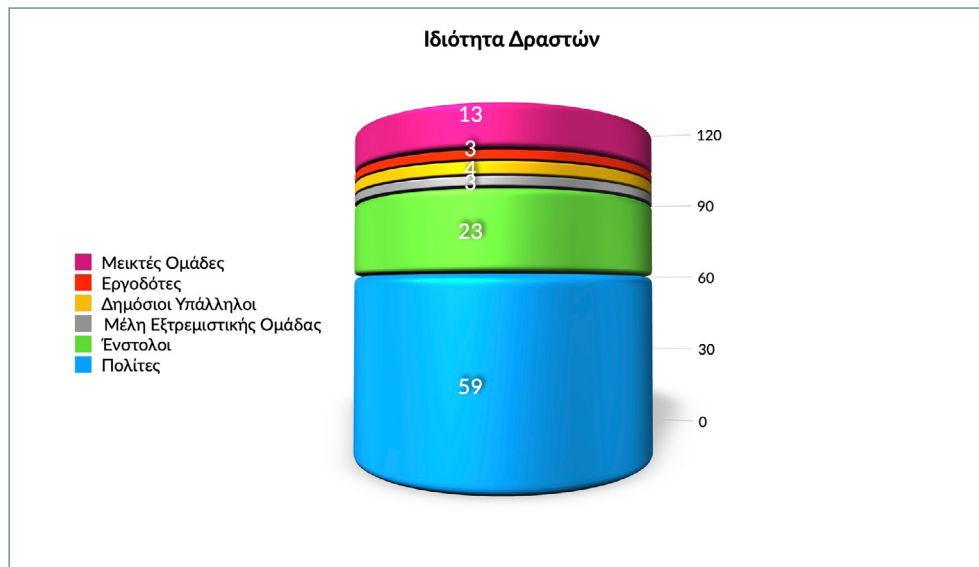
Δράστες: Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των θυμάτων, σε 79 περιστατικά οι δράστες των επιθέσεων που καταγράφηκαν ήταν άνδρες, σε 7 περιστατικά ήταν γυναίκες και σε 17 περιστατικά η επίθεση προήλθε από μεικτές ομάδες ανδρών και γυναικών, ενώ σε 4 περιστατικά οι δράστες δεν ήταν ορατοί στα θύματα. Πρόκειται για περιστατικά απειλών μέσω τηλεφώνου/διαδικτύου ή επιθέσεων κατά ιδιοκτησίας, κατά τη διάρκεια της νύχτας. Σε 4 περιστατικά οι δράστες ήταν ή στους δράστες περιλαμβάνονταν ανήλικοι, ενώ σε 20 περιστατικά ανήκαν στην ηλικιακή ομάδα 18-30 ετών. Σε 31 περιστατικά οι δράστες ήταν μεταξύ 31-55 ετών, σε 7 περιστατικά οι δράστες προσδιορίστηκαν ηλικιακά πάνω από 56 ετών, ενώ καταγράφηκαν και 17 περιστατικά με την ηλικιακή κλίμακα των δραστών να κυμαίνεται σε μεγάλο φάσμα, δηλαδή από 18 έως και 75 ετών. Πρόκειται κυρίως για επιθέσεις που ανήκουν στην κατηγορία των περιστατικών με θύτες κατοίκους περιοχών στις οποίες υπάρχουν Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης ή δομές φιλοξενίας συνδεδεμένες με το προσφυγικό, ενώ τα θύματα είναι αιτούντες άσυλο ή/και υποστηρικτές ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Κατά δήλωση των θυμάτων, οι δράστες είναι στη συντριπτική τους πλειονότητα Έλληνες (91 περιστατικά). Καταγράφεται, επίσης, ένα περιστατικό με θύτες Έλληνες και άλλον ευρωπαϊό πολίτη. Πρόκειται για επίθεση κατά προσφύγων και υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Λέσβο, τον Μάρτη 2020. Υπενθυμίζεται ότι την περίοδο εκείνη, μέλη ακροδεξιών/φασιστικών ομάδων από άλλες χώρες της Ευρώπης φαίνεται να έχουν μεταβεί τόσο σε νησιά του Αιγαίου όσο και στον Έβρο, συμμετέχοντας σε ομάδες ντόπιων που δρουν ως άτυπη «πολιτοφυλακή» κατά αιτούντων άσυλο, προσφύγων και υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁴. Καταγράφονται, επίσης, 5 περιστατικά στα οποία οι δράστες ήταν αλλοδαποί, οι οποίοι στοχοποιούν κυρίως ομοεθνείς τους λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή θρησκευτικής ταυτότητας. Σε 77 επιθέσεις αναφέρθηκαν περισσότεροι θύτες, ενώ σε 30 επιθέσεις αναφέρεται ένας μόνο θύτης. Αξίζει να σημειωθεί ότι στις επιθέσεις από ομάδες, δηλαδή από περισσότερους του ενός θύτες, διαπιστώνεται σημαντική αύξηση, σε σχέση με τα στοιχεία του 2019, δεδομένου ότι το προηγούμενο έτος τα αντίστοιχα περιστατικά ήταν 52. Επίσης, διαπιστώνεται και αποκέντρωση των εν λόγω περιστατικών. Συγκεκριμένα, οι επιθέσεις από ομάδες αφορούν στην πλειονότητά τους ρατσιστικά περιστατικά όπου τα θύματα στοχοποιούνται κυρίως από πολίτες, ή/και μέλη εξτρεμιστικών ομάδων, σε περιοχές της ελληνικής περιφέρειας όπου υπάρχουν Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) ή δομές φιλοξενίας αιτούντων άσυλο (π.χ. Λέσβος, Σάμος, Ρόδος, Έβρος, Φθιώτιδα κλπ.). Παράλληλα, αύξηση παρουσιάζουν και τα περιστατικά στα οποία οι δράστες συμμετέχουν και σε άλλες επιθέσεις. Συγκεκριμένα, ενώ το 2019 τα εν λόγω περιστατικά ήταν μόλις 7, με βάση τις καταγραφές του 2020, σε 21 περιστατικά το θύμα δη-

4. Υπενθυμίζεται ότι τα εν λόγω γεγονότα προκάλεσαν την παρέμβαση του εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, ο οποίος παρήγγειλε στους κατά τόπους αρμόδιους συναδέλφους του να διαπιστώσουν τη βασιμότητα των εν λόγω καταγγελιών και να προβούν άμεσα σε όλες τις αναγκαίες ενέργειες για την πλήρη διερεύνησή τους.

λώνει ότι ο δράστης ή οι δράστες συμμετείχαν και σε άλλες επιθέσεις. Από τα 21 περιστατικά, τα 17 διαπιστώνεται επίσης ότι λαμβάνουν χώρα σε περιοχές όπου υπάρχουν Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης ή δομές φιλοξενίας αιτούντων άσυλο, στοιχείο που ενισχύει το μοτίβο της επαναλαμβανόμενης βίας στις εν λόγω περιοχές και δη τα νησιά του Αιγαίου.

Σε 23 περιστατικά οι θύτες ήταν ένστολοι, ενώ σε 4 περιστατικά οι δράστες ήταν δημόσιοι λειτουργοί. Σε 59 περιστατικά συμμετείχαν πολίτες. Από αυτά, σε μία περίπτωση ο δράστης ήταν δημόσιος υπάλληλος εκτός υπηρεσίας, ο οποίος απείλησε ανήλικα παιδιά αιτούντες άσυλο, ενώ σε ένα ακόμη περιστατικό ο δράστης ήταν γιατρός ο οποίος, όπως επισήμανε στη μαρτυρία του το θύμα, προέβη σε λεκτική τρανσφοβική κακοποίηση του θύματος, κατά τη νοσηλεία του. Σε 3 περιστατικά οι θύτες ήταν εργοδότες.

Στο σημείο αυτό, το Δίκτυο θα ήθελε να επισημάνει περιστατικό κατά εργάτη γης χωρίς νομικό καθεστώς, εργαζόμενου σε καθεστώς αδήλωτης εργασίας, με δράστη τον ίδιο τον εργοδότη του, όταν ο πρώτος διαμαρτυρήθηκε για τις συνθήκες εργασίας. Αποτέλεσμα της επίθεσης ήταν η εξύβριση του θύματος καθώς και η πρόκληση σωματικής βλάβης. Οι ειδικότερες περιστάσεις του περιστατικού μαρτυρούν και συντείνουν στο συμπέρασμα ότι η ίδια η επίθεση δεν θα είχε διαπραχθεί έναντι ατόμου που δεν φέρει τα ίδια χαρακτηριστικά (στην συγκεκριμένη περίπτωση εργάτης γης, αλλοδαπός, χωρίς νομικό καθεστώς) ή κι αν ακόμα είχε διαπραχθεί, δεν θα ήταν με τόσο απροκάλυπτο τρόπο. Ιδίως για τις επιθέσεις από εργοδότες κατά εργαζομένων αλλοδαπών με ή χωρίς χαρτιά, αξίζει να τονιστεί ότι η αλλοδαπότητα σε συνδυασμό με την εργασιακή εξάρτηση φαίνεται να ενισχύει στους εργοδότες την απόφαση να διαπράξουν εγκληματικές πράξεις, στις οποίες πιθανόν δεν θα προέβαιναν αν ο εργαζόμενος δεν ήταν αλλοδαπός. Η δε απουσία νομικού καθεστώτος, λόγω της ανασφάλειας που προκαλεί, δύναται να

επηρεάσει το θύμα αναφορικά με την πρόσβαση στην καταγγελία αλλά και σε υποστηρικτικό πλαίσιο. Παρά τη θετική εξέλιξη σχετικά με τη νομοθετική πρόβλεψη για απόδοση άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους στα θύματα ρατσιστικού εγκλήματος, η απουσία γνώσης της νομοθετικής ρύθμισης σε συνδυασμό με παρατηρούμενες καθυστερήσεις στην απόδοση του εν λόγω καθεστώτος προστασίας, συμβάλλει στην αβεβαιότητα του θύματος για την πρόσβαση στην καταγγελία.

Στο πλαίσιο αυτό, το Δίκτυο με ικανοποίηση αναμένει τη δημοσιοποίηση από τις αρμόδιες Αρχές του Οδηγού για την ενημέρωση θυμάτων ρατσιστικής βίας σχετικά με τα δικαιώματά τους καθώς και την πρόσβαση σε δυνατότητα καταγγελίας και υποστηρικτικές υπηρεσίες. Επισημαίνει, ωστόσο, την ανάγκη ευρύτερης αξιολόγησης του προστατευτικού και υποστηρικτικού πλαισίου για τα θύματα με στόχο την εύρυθμη λειτουργία του. Αξίζει να τονιστεί ότι στην ίδια κατεύθυνση η πρόσφατη Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Υποστήριξη των Θυμάτων της Ε.Ε., τονίζει ως βασική δράση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την περίοδο 2020-2022 την αξιολόγηση των εργαλείων σε ενωσιακό επίπεδο που θα επιτρέπουν σε θύματα μετανάστες την καταγγελία εγκλημάτων, ανεξάρτητα από το καθεστώς διαμονής τους.

Τέλος, σε 3 περιστατικά τα θύματα των επιθέσεων πιστεύουν ότι οι δράστες συνδέονται με εξτρεμιστικές ομάδες, ενώ σε 13 περιστατικά τα θύματα αναγνώρισαν τους δράστες ως μεικτές ομάδες πολιτών και μελών εξτρεμιστικών ομάδων, σε 2 από αυτά αναφέρεται από τα θύματα παρενοχλητική συμπεριφορά από ένστολους, που κλήθηκαν στο σημείο από τους θύτες. Η συγκεκριμένη τάση δείχνει την αντιστροφή της ισχύουσας πραγματικότητας σε σχέση με τις καταγραφές προηγούμενων ετών. Μέχρι πρόσφατα η σχέση οργανωμένων επιθέσεων από μέλη εξτρεμιστικών ομάδων και επιθέσεων από πολίτες μαζί με μέλη εξτρεμιστικών ομάδων ήταν συνήθως αντιστρόφως ανάλογη. Η αντιστροφή αυτή φανερώνει ότι μπορεί τα περιστατικά από αμιγώς μέλη εξτρεμιστικών ομάδων να μειώνονται, ωστόσο στοιχεία και χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου *modus operandi*⁵ φαίνεται να υιοθετούνται στις οργανωμένες επιθέσεις από πολίτες, κάποιες φορές με τη συμμετοχή μελών εξτρεμιστικών ομάδων.

5. Οι δράστες σε αυτές τις περιπτώσεις δρουν σε οργανωμένες ομάδες και κυκλοφορούν είτε με μηχανές είτε πεζοί. Είναι ντυμένοι με μαύρα ρούχα και ενίοτε με στρατιωτικά παντελόνια, φορώντας κράνη ή έχοντας καλυμμένα τα πρόσωπά τους. Πιο συνηθισμένη πρακτική είναι η «περιπολία» από μαυροφορεμένους, πεζούς ή μοτοσικλετιστές, ως αυτόκλητες ομάδες πολιτοφυλακής, οι οποίοι επιτίθενται σε πρόσφυγες και μετανάστες στο δρόμο, πλατείες και άλλους δημόσιους χώρους.

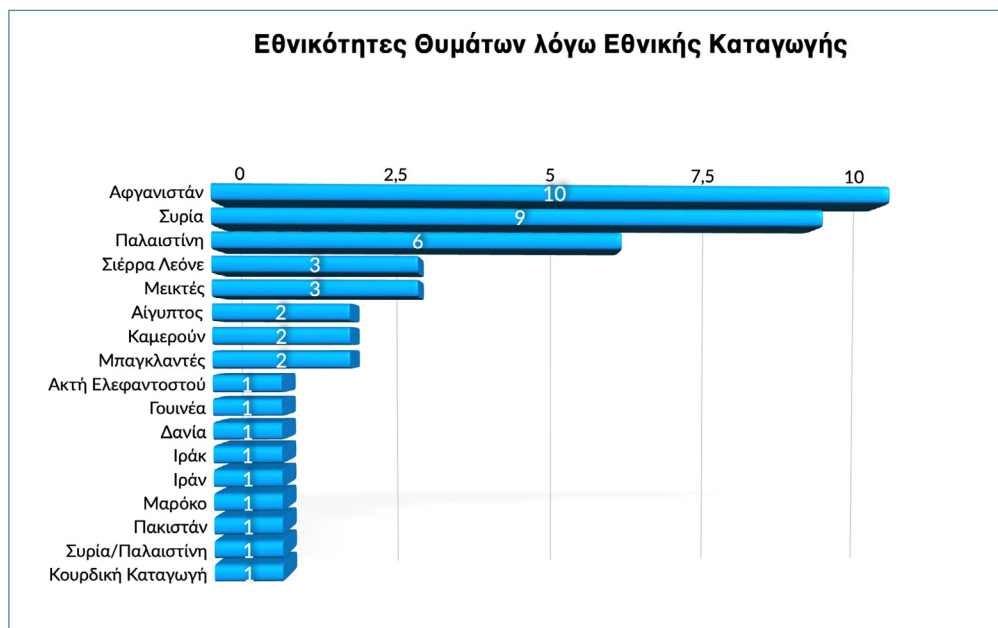
III. Ανάλυση των καταγραφών

Στην παρούσα ενότητα αναλύονται οι επιθέσεις κατά προσφύγων και μεταναστών (Α), οι επιθέσεις κατά Ελλήνων λόγω εθνικής προέλευσης (Β), καθώς και οι επιθέσεις κατά ατόμων ΛΟΑΤΚΙ+ (Γ). Όπως και στις προηγούμενες εκθέσεις, ειδική αναφορά γίνεται στα περιστατικά στα οποία εμπλέκονται ένστολοι και δημόσιοι λειτουργοί (Δ).

A. Επιθέσεις κατά προσφύγων και μεταναστών καθώς και υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων

1. Ποσοτικά στοιχεία

Στις καταγραφές επιθέσεων κατά αιτούντων άσυλο, προσφύγων και μεταναστών λόγω εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή/και χρώματος, κατά δομών φορέων της κοινωνίας των πολιτών που παρέχουν στέγαση ή άλλες υπηρεσίες στις ανωτέρω στοχοποιούμενες ομάδες, καθώς και κατά υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων που στοχοποιήθηκαν λόγω της υποστήριξης του στις εν λόγω ομάδες διακρίνουμε τα ακόλουθα στοιχεία:

Θύματα: 40 περιστατικά κατά ανδρών (ηλικία ανδρών 11-48 ετών), 1 κατά γυναίκας (ηλικίας 24 ετών), 5 κατά μεικτών ομάδων, ανδρών και γυναικών, (ηλικιακή κλίμακα 9-60 ετών). Τα εν λόγω

θύματα προέρχονταν από Αφγανιστάν (10), Συρία (9), Παλαιστίνη (6), Σιέρρα Λεόνε (3), Αίγυπτο (2), Καμερούν (2), Ακτή Ελεφαντοστού (1), Γουινέα (1), Ιράκ (1), Ιράν (1), Μαρόκο (1), Μπαγκλαντές (2), Πακιστάν (1), Συρία/Παλαιστίνη (1), 3 με μεικτές εθνικότητες, 1 περιστατικό με θύμα Δανικής ιθαγένειας και εθνική καταγωγή από το Αφγανιστάν καθώς και 1 περιστατικό με θύμα κουρδικής καταγωγής. Επίσης, καταγράφηκαν 6 περιστατικά κατά δομών φορέων της κοινωνίας των πολιτών που παρέχουν στέγαση ή άλλες υπηρεσίες στην εν λόγω ομάδα. Στη συντριπτική πλειονότητα οι επιθέσεις πραγματοποιήθηκαν ενώ στις δομές βρίσκονταν εργαζόμενοι των φορέων και αιτούντες άσυλο ή ασυνόδευτοι ανήλικοι. Επιπλέον, καταγράφηκαν 2 περιστατικά κατά εξοπλισμού φορέων της κοινωνίας των πολιτών (π.χ. αυτοκίνητα) καθώς και 20 περιστατικά κατά υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή ατόμων που στοχοποιήθηκαν από τους δράστες λόγω της υποστήριξης ή της νομιζόμενης υποστήριξής τους σε πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και μετανάστες. Σε κάποια από αυτά τα περιστατικά, με βάση τις μαρτυρίες των υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έπεσαν θύματα των επιθέσεων, διαπιστώνεται ότι στα ίδια περιστατικά θυματοποιήθηκαν και πρόσφυγες/αιτούντες άσυλο.

Νομικό καθεστώς θυμάτων που στοχοποιήθηκαν λόγω εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή/και χρώματος: 28 περιστατικά κατά αιτούντων άσυλο, 4 κατά προσφύγων, 6 κατά μεταναστών με άδεια διαμονής, 4 περιστατικά κατά ατόμων χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα διαμονής, καθώς και 3 περιστατικά όπου τα θύματα είχαν διαφορετικούς τύπους νομικού καθεστώτος (πρόσφυγες, αιτούντες κλπ.). Σε ένα περιστατικό το θύμα ήταν ευρωπαίος πολίτης (δανική ιθαγένεια, με καταγωγή από το Αφγανιστάν).

Δράστες: Οι δράστες, κατά δήλωση των θυμάτων, ήταν κυρίως Έλληνες (73 περιστατικά). Σε ένα περιστατικό αναγνωρίζεται μεταξύ των δραστών πολίτης άλλης χώρας της Ε.Ε., ενώ σε ένα ακόμη περιστατικό ο δράστης ήταν Αιγύπτιος που στοχοποίησε ομοεθνή του. Επίσης, στη συντριπτική τους πλειονότητα οι δράστες ήταν άνδρες (57 περιστατικά). Σε 2 περιστατικά οι δράστριες ήταν γυναίκες, ενώ σε 15 περιστατικά οι δράστες/-τριες ήταν άνδρες και γυναίκες. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε 3 περιστατικά συμμετείχαν ανήλικοι, ενώ η ηλικία των δραστών φτάνει έως και τα 75 έτη. Στην πλειονότητα των περιστατικών (58 περιστατικά από τα 74 κατά μεταναστών, προσφύγων, αιτούντων άσυλο και υποστηρικτών) αναφέρθηκε ότι στις επιθέσεις συμμετείχαν περισσότεροι του ενός θύτες, τα 43 δε από αυτά έλαβαν χώρα σε νησιά του Αιγαίου (Λέσβο, Χίο, Σάμο, Κω, Ρόδο) και τον Έβρο, όπου υπάρχουν επίσημες ή άτυπες δομές υποδοχής. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, σε 21 περιστατικά τα θύματα αναγνωρίζουν μεταξύ των δραστών άτομα που έχουν συμμετάσχει ξανά σε περιστατικά ρατσιστικής βίας, όταν το 2019 τα σχετικά περιστατικά ήταν μόλις 7. Τα 17 εξ αυτών λαμβάνουν χώρα κυρίως σε νησιά του Αιγαίου, στα οποία υπάρχουν Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης αλλά και σε περιοχές της ενδοχώρας που υπάρχουν δομές φιλοξενίας για αιτούντες άσυλο. Τα θύματα αναγνωρίζουν τους δράστες τόσο για την εν γένει δράση τους στον ακροδεξιό χώρο σε τοπικό επίπεδο, όσο και για τη συμμετοχή τους σε άλλα περιστατικά ρατσιστικής βίας.

2. Η πανδημία του COVID-19, ως παράγοντας επαναπροσδιορισμού του πλαισίου των διακρίσεων και της ρατσιστικής βίας

Το Δίκτυο κατά το έτος 2020 κατέγραψε περιστατικά τα οποία συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με τον παράγοντα της πανδημίας. Το Δίκτυο αναγνωρίζει, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, πως η νέα πραγματικότητα που έφερε η πανδημία, επηρέασε έντονα και τις καταγραφές των περιστατικών ρατσιστικής βίας. Οι συγκεκριμένες καταγραφές του Δικτύου, αν και αποτελούν το 10% του συνόλου των καταγραφών, είναι ενδεικτικές των βασικών παραμέτρων του νέου πλαισίου που έφερε ο κορωνοϊός, μέσα στο οποίο αναπτύχθηκαν, σε μια νέα διάσταση, οι εκφάνσεις του ρατσισμού. Εν ολίγοις, η πανδημία γίνεται πλαίσιο για την ανάπτυξη και ενίσχυση ξενοφοβικών συμπεριφορών, διακρίσεων αλλά και περιστατικών βίας με ρατσιστικό κίνητρο.

Συγκεκριμένα, το Δίκτυο κατέγραψε περιστατικά στο πλαίσιο ελέγχων από την αστυνομία για τον περιορισμό της κυκλοφορίας, στα οποία διαπιστώνονται από παρενοχλητικές συμπεριφορές έως και έκφραση βίας με ρατσιστικό κίνητρο. Με βάση τις μαρτυρίες των θυμάτων, σε κάποια περιστατικά, αστυνομικοί κατά τον έλεγχο των δικαιολογητικών για τον περιορισμό της κυκλοφορίας, εντοπίζουν τα θύματα και προχωρούν σε έλεγχο μόνο σε αυτούς, τη στιγμή που βρίσκονται μέσα σε ένα ευρύτερο πλήθος ατόμων (π.χ. ουρά σούπερ μάρκετ, δρόμος κλπ.). Τα θύματα πιστεύουν ότι η επιλογή αυτή δεν είναι τυχαία, αλλά βασίζεται σε χαρακτηριστικά τους, όπως η εθνική καταγωγή ή το χρώμα (profiling). Όπως τονίζει η Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων (CERD) στην πρόσφατη Γενική της Σύσταση αριθ. 36, με θέμα την πρόληψη και αντιμετώπιση του φυλετικού προφίλ (racial profiling), ο εντοπισμός ή η επιλογή ατόμου, στο πλαίσιο της αστυνόμευσης, με βάση το φυλετικό προφίλ (racial profiling) προσδιορίζεται ως η διαδικασία κατά την οποία, προκειμένου τα άτομα να υποβληθούν σε ελέγχους ταυτότητας και λεπτομερείς έρευνες ή για να αποφασιστεί ότι ένα άτομο ενεπλάκη σε εγκληματική δραστηριότητα, η επιβολή του νόμου βασίζεται σε γενικεύσεις λόγω φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, αντί αντικειμενικών αποδείξεων ή ατομικής συμπεριφοράς. Επισημαίνεται επίσης ότι είτε προκύπτει από τη στάση και τις πρακτικές των μεμονωμένων αξιωματικών είτε αποτελεί μια ευρύτερη κουλτούρα των σωμάτων ασφαλείας, το φυλετικό προφίλ είναι μια μακροχρόνια πρακτική σε πολλές υπηρεσίες. Η παραπάνω πραγματικότητα, σύμφωνα με την Επιτροπή του ΟΗΕ συνδέεται με στερεότυπα και προκαταλήψεις, οι οποίες μπορεί να είναι συνειδητές ή ασυνείδητες, ατομικές ή θεσμικές και δομικές. Τα στερεότυπα αποτελούν βάση για την παραβίαση του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όταν εφαρμόζονται για να υπονομευθεί η απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁶.

6. UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD), General recommendation No. 36: Preventing and Combating Racial Profiling by Law Enforcement Officials, σελ. 4-5, 24 Νοεμβρίου 2020. Διαθέσιμο σε: CERD_C_GC_36_9291_E.pdf (ohchr.org) Ετήσια Έκθεση 2018, σελ. 21.

Στο εν λόγω πλαίσιο, εντάσσονται και περιστατικά κατά Ελλήνων πολιτών που διαφοροποιούνται λόγω εθνικής καταγωγής, τόσο εντός πλαισίου ελέγχου σχετικά με την εφαρμογή των μέτρων περιορισμού για την πανδημία όσο και σε άλλες περιστάσεις⁷.

Κατά τη διάρκεια των προαναφερθέντων ελέγχων, σε κάποια από τα περιστατικά εκδηλώνονται διαφορετικής έντασης βίαιες συμπεριφορές, όπως λεκτική και σωματική βία. Κάποια από τα θύματα προσάγονται και κρατούνται σε αστυνομικά τμήματα, χωρίς να τους γνωστοποιείται ο λόγος κράτησής τους ή να αιτιολογείται στο παραμικρό από τον τύπο παράβασης. Για παράδειγμα, σε έλεγχο για τα μέτρα κυκλοφορίας, όπου το θύμα διαπιστώθηκε πως έφερε τα νομιμοποιητικά του έγγραφα αλλά είχε ξεχάσει το κινητό του στο σπίτι, το θύμα προσήχθη σε αστυνομικό τμήμα, κρατήθηκε και του ασκήθηκε έντονη σωματική βία. Το μοτίβο της άσκησης σωματικής βίας κατά τον έλεγχο ή/και την κράτηση των θυμάτων, επαναλαμβάνεται και σε άλλα αντίστοιχα περιστατικά. Χαρακτηριστική είναι η αντίδραση αιτούντα άσυλο σε νησί του Αιγαίου, στον οποίο επιβλήθηκε πρόστιμο μαζί με τον φίλο του, επειδή βγήκαν να περπατήσουν ενώ δεν επιτρεπόταν λόγω των περιοριστικών μέτρων. Ο αστυνομικός που διενέργησε τον έλεγχο προέβη και σε σωματική βία, όταν τα θύματα αντέδρασαν γιατί δεν γνώριζαν τα μέτρα περιορισμού: «Δέχομαι ότι κάναμε ένα λάθος, αλλά δεν ξέραμε ότι δεν μας επιτρέπεται να περπατήσουμε. Δέχομαι να πληρώσω το πρόστιμο αφού έκανα ένα λάθος, αλλά δεν ξέρω γιατί με χαστούκισε και συμπεριφέρθηκε με αυτόν τον τρόπο. Νομίζω ότι είναι επειδή δεν είμαστε Έλληνες».

Υπενθυμίζεται ότι τα μέτρα περιορισμού κυκλοφορίας λόγω κορωνοϊού τόσο σε δομές φιλοξενίας αιτούντων άσυλο όσο και σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) είναι αυστηρότερα από ό,τι τα αντίστοιχα μέτρα για τον γενικό πληθυσμό. Όπως τονίζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) του Συμβουλίου της Ευρώπης στη σχετική της έκθεση για το 2020, ορισμένα κυβερνητικά μέτρα που εισήχθησαν στο πλαίσιο αντιμετώπισης της κρίσης που προκλήθηκε από το COVID-19, στοχεύοντας σε ομάδες όπως πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο, χωρίς αποδεικτικά στοιχεία για τυχόν κινδύνους για τη δημόσια υγεία από τις εν λόγω ομάδες, έχουν οδηγήσει σε περαιτέρω διάκριση των περιθωριοποιημένων ομάδων, προκαλώντας οπισθοδρόμηση όσον αφορά τα δικαιώματά τους, η οποία θα μπορούσε να αποδειχθεί μακροχρόνια⁸. Προκαλούν δε σοβαρά εμπόδια στην πρόσβαση των αιτούντων άσυλο σε βασικές υπηρεσίες, όπως είναι η πρόσβαση στην εκπαίδευση, τη νομική βοήθεια και την ιατρική περίθαλψη. Χαρακτηριστική είναι η νέα συνθήκη που αντιμετωπίζουν τα παιδιά με προσφυγικό προφίλ που διαμένουν σε δομές φιλοξενίας/υποδοχής, τα οποία λόγω του περιορισμού

7. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις επιθέσεις κατά Ελλήνων πολιτών λόγω εθνικής καταγωγής ή θρησκείας, βλ. σελίδες 37-38.

8. European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), Annual Report on ECRI's Activities covering the period from 1 January to 31 December 2020, σελ. 8, Μάρτιος 2021. Διαθέσιμο σε: <https://rm.coe.int/annual-report-on-ecri-s-activities-for-2020/1680a1cd59>.

της κυκλοφορίας του εν λόγω πληθυσμού εκτός δομών, δεν μπόρεσαν, ούτε τις περιόδους της διακοπής της τηλεκπαίδευσης, να έχουν πρόσβαση στο σχολείο το οποίο βρίσκεται εκτός δομής. Το Δίκτυο παρακολουθεί τις εν λόγω εξελίξεις δεδομένης της ιδιαίτερης συμβολής τους στην ενίσχυση του θεσμικού ρατσισμού, αλλά και των συνεπειών στον προσφυγικό πληθυσμό, πόσο δε μάλλον στα παιδιά, που κάτω από αντίξοες συνθήκες προσπαθούν να ανακτήσουν τη στερημένη κανονικότητά τους και να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο. Όπως άλλωστε χαρακτηριστικά αναφέρει στην ετήσια έκθεσή της για το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας, τα ρατσιστικά και ξενοφοβικά περιστατικά που συνδέονται με το ξέσπασμα της πανδημίας είναι ευρέως διαδεδομένα. Περιλαμβάνουν λεκτικές και σωματικές επιθέσεις, κοινωνικό αποκλεισμό, άρνηση πρόσβασης σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες, περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία και πολιτικές καραντίνας, καθώς και μισαλλόδοξη ρητορική από δημόσια πρόσωπα, ιδίως πολιτικούς και επαγγελματίες των μέσων μαζικής ενημέρωσης⁹.

Στο ίδιο πλαίσιο, το Δίκτυο εκφράζει την ανησυχία του για άλλα περιστατικά διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος προσφύγων και μεταναστών. Το Δίκτυο παρακολουθεί τα εν λόγω περιστατικά, ακόμα και όταν δεν εντάσσονται στο πλαίσιο της ρατσιστικής βίας, λόγω των ποιοτικών χαρακτηριστικών που φέρουν, τα οποία δίνουν πληρέστερη εικόνα των εκφάνσεων του ρατσισμού και πώς αυτές εξελίσσονται εντός του πρωτόγνωρου πλαισίου της πανδημίας. Συγκεκριμένα, το Δίκτυο ενημερώθηκε από μέλη του, κοινότητες μεταναστών και προσφύγων, για ζητήματα πρόσβασης στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη καθώς και συγκεκριμένα περιστατικά διάκρισης αναφορικά με την πρόσβαση αιτούντων άσυλο και προσφύγων σε νοσοκομεία της χώρας. Αν και ζητήματα πρόσβασης στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη για τους αιτούντες άσυλο παρατηρούνταν και πριν από την πανδημία (π.χ. καθυστερήσεις στη χορήγηση ΠΑΑΥ-ΠΑ), κατά τη διάρκεια αυτής, δημόσια νοσοκομεία φαίνεται ότι για να επιτρέψουν την πρόσβαση σε αιτούντες άσυλο από δομές φιλοξενίας, προϋποθέτουν οι τελευταίοι να φέρουν μαζί τους αρνητικό COVID-19 τεστ, το οποίο καλούνται να καλύψουν οικονομικά οι ίδιοι.

Το παρακάτω περιστατικό, αν και δεν συνδέεται άμεσα με το πλαίσιο της πανδημίας, είναι ενδεικτικό των τραγικών συνεπειών της διακριτικής μεταχείρισης σε ό,τι αφορά την πρόσβαση στην υγεία. Αιτών άσυλο, διαμένων σε Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) σε νησί του Αιγαίου, όπως δήλωσε ο αδελφός του, ενώ δεν είχε πρόσβαση στη φαρμακευτική αγωγή που χρειαζόταν γιατί λόγω της πανδημίας η πρόσβαση σε φορείς που παρέχουν φαρμακευτική υποστήριξη στους διαμένοντες του ΚΥΤ ήταν περιορισμένη έως αδύνατη κατά την περίοδο καταγραφής του περιστατικού, μεταφέρθηκε από τον αδελφό του στο νοσοκομείο, μετά από μια ακόμη κρίση που αντιμετώπιζε. Το νοσοκομείο ωστόσο κατά την περίοδο καταγραφής του περιστατικού είχε ορίσει συγκεκριμένο πρωτόκολλο προκειμένου να δέχεται ασθενείς από το ΚΥΤ, σύμφωνα με το οποίο ήταν απαραίτητη η προσκόμιση παραπεμπτικού από το ιατρικό κλιμάκιο του ΚΥΤ.

9. European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), Annual Report on ECRI's Activities covering the period from 1 January to 31 December 2020, op.cit., σελ. 6.

Κατά συνέπεια, ο φρουρός της πύλης του νοσοκομείου δεν επέτρεψε στους δύο αιτούντες να μπουν στο νοσοκομείο. Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ο αδελφός του αιτούντα που συνόδευσε το θύμα εκεί σε κρίσιμη κατάσταση: «ο άνδρας ασφαλείας μας είπε ότι είναι πολύ αργά και θα πρέπει να επιστρέψουμε στο στρατόπεδο για να μας παραπέμψει ο γιατρός. Του εξήγησα ότι ο γιατρός του κέντρου είναι κλειστός και παρακάλεσα να μπω, αλλά δεν μας άφησε και τον έφερα πίσω (στο ΚΥΤ)». Ο ασθενής φέρεται να πέθανε λίγες ώρες αργότερα, αβοήθητος.

Ανησυχία και προβληματισμό προκαλούν τα περιστατικά αυθαίρετης απόδοσης προστίμων που ήρθαν σε γνώση του Δικτύου. Αν και δεν συνδυάζονται πάντα με ρατσιστική βία¹⁰ αποτελούν κυρίαρχα στοιχεία της σύνθεσης της νέας πραγματικότητας των εκφάνσεων του ρατσισμού και δη του θεσμικού ρατσισμού, εντός του πλαισίου της πανδημίας. Άλλωστε, όπως έχει τονίσει το Δίκτυο στο παρελθόν, η ρατσιστική βία αποτελεί μια από τις πιο επαχθείς τάσεις του ρατσισμού και προϋποθέτει την ύπαρξη και ανάπτυξη φοβικών συμπεριφορών ως προς τη διαφορετικότητα από το κοινωνικό σύνολο, αλλά και τροφοδότηση του θεσμικού ρατσισμού και των διακρίσεων από τις Αρχές. Στο εν λόγω πλαίσιο, χαρακτηριστική είναι η περίπτωση ασυνόδευτου ανηλίκου, ο οποίος ενώ βρισκόταν σε μια πλατεία αναμένοντας υπάλληλο της δομής που φιλοξενείται για να τον συνοδεύσει σε ιατρικό ραντεβού, ελέγχθηκε από αστυνομικούς στο πλαίσιο των μέτρων περιορισμού της κυκλοφορίας. Ο ανήλικος επέδειξε όλα τα δικαιολογητικά. Παρ' όλα αυτά οι αστυνομικοί τού επέβαλαν πρόστιμο 300 ευρώ. Μετά από επιμονή του υπαλλήλου της δομής να μιλήσει με τον ανώτερο αξιωματικό που ήταν υπεύθυνος για την ομάδα των αστυνομικών, ο οποίος δεν ήταν παρών στο περιστατικό, ο τελευταίος αφού συνομίλησε με τον υπάλληλο της δομής, έσβησε την κλήση και απολογήθηκε για την πράξη των υφισταμένων του. Στην ίδια κατεύθυνση, μοτίβο κατάχρησης της απόδοσης προστίμων διαφαίνεται να υπάρχει και στα νησιά του Αιγαίου όπου βρίσκονται Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης. Αναλυτικότερα, το Δίκτυο ενημερώθηκε για περιπτώσεις όπου αιτούντες άσυλο έφευγαν από το Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης για συναντήσεις που είχαν στο αστικό κέντρο του νησιού, έχοντας ήδη πάρει το «πράσινο φως» από τους εκπροσώπους της αστυνομίας που βρίσκονταν εντός του ΚΥΤ, έχοντας δηλαδή ήδη οι αστυνομικοί του ΚΥΤ ελέγξει το σχετικό μήνυμα που οφείλουν να στείλουν οι αιτούντες. Ωστόσο, εντός του κέντρου της πόλης άλλοι αστυνομικοί τους επέβαλαν πρόστιμο στο πλαίσιο του περιορισμού της κυκλοφορίας, παρά το γεγονός ότι έφεραν όλα τα δικαιολογητικά τους.

Επίσης, κατά το 2020 καταγράφονται περιστατικά τα οποία αναδεικνύουν την πανδημία και τα μέτρα προστασίας ως αφορμές για την παραγωγή στερεοτυπικών ξενοφοβικών συμπεριφορών

10. Τα περιστατικά που έρχονται σε γνώση του Δικτύου, τα οποία εμπεριέχουν εκφράσεις διακριτικής μεταχείρισης, αλλά όχι ρατσιστική βία, δεν προσμετρούνται στα ποσοτικά στοιχεία του Δικτύου. Ωστόσο, παρακολουθούνται από το Δίκτυο και αναδεικνύονται λόγω των ποιοτικών χαρακτηριστικών που φέρουν, τα οποία δίνουν μια πληρέστερη εικόνα των εκφάνσεων του ρατσισμού και δη του θεσμικού ρατσισμού και πως αυτές εξελίσσονται εντός του πρωτόγνωρου πλαισίου της πανδημίας.

που φτάνουν έως τη ρατσιστική βία. Σε σούπερ μάρκετ σε νησί του Αιγαίου με Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης, οι αιτούντες άσυλο και οι πρόσφυγες, κατά την περίοδο καταγραφής των περιστατικών, δεν επιτρεπόταν να σταθούν στην ίδια ουρά με τους ντόπιους. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το χρώμα και η εθνική καταγωγή αποτέλεσαν χαρακτηριστικά διαχωρισμού και προτεραιοποίησης των πελατών σχετικά με την πρόσβασή τους στο κατάστημα προϊόντων. Η όποια δε αντίδραση που ανέδειξε και στηλίτευσε το ρατσιστικό υπόβαθρο μιας τέτοιας πρακτικής, προκάλεσε αντιδράσεις από τους Έλληνες που περίμεναν στην ουρά. «Αυτή είναι η χώρα μου, μπορώ να μπω στο σούπερ μάρκετ όποτε το θέλω», ήταν η επιθετική απάντηση Έλληνα πολίτη, ενώ ακούστηκαν και απειλές ότι θα κληθεί η αστυνομία. Με βάση τις πληροφορίες του Δικτύου, και σε άλλο νησί του Αιγαίου εντοπίστηκαν σχετικές πρακτικές. Επίσης χαρακτηριστικό της παραπάνω συνθήκης είναι το παρακάτω περιστατικό. Ενώ δύο αιτούντες άσυλο έχουν παραγγείλει και πληρώσει σε εστιατόριο (fastfood) στο ίδιο νησί, κατευθύνονται για να κάτσουν σε ένα από τα τραπέζια που βρίσκονται στον εξωτερικό χώρο του καταστήματος. Ο καταστηματάρχης τούς αποτρέπει από το να το κάνουν και τους διώχνει. Σε εξηγήσεις που του ζητά εργαζόμενος σε ανθρωπιστική οργάνωση και μάρτυρας της σκηνής, απαντά ότι λόγω της πανδημίας δεν επιτρέπει σε κανέναν να κάτσει στα τραπεζάκια. Διευκρινίζεται ότι πρόκειται για την περίοδο που τα καταστήματα εστίασης ήταν ανοιχτά και επιτρεπόταν να φιλοξενούν πελάτες στον εξωτερικό τους χώρο. Μία ώρα αργότερα ο μάρτυρας επιστρέφει για να διαπιστώσει ότι στο ίδιο κατάστημα Έλληνες πολίτες κάθονται στα τραπέζια, χωρίς να τους έχει υποδειχθεί αντίστοιχος περιορισμός, όπως συνέβη με τους αιτούντες άσυλο. Ζητώντας εξηγήσεις από τον καταστηματάρχη, γίνεται ο ίδιος θύμα λεκτικής βίας, λόγω της υποστήριξής του στους αιτούντες.

Τον Αύγουστο 2020, σε έλεγχο εισιτηρίων από ελεγκτές τρένου, οι τελευταίοι ελέγχοντας το εισιτήριο αναγνωρισμένου πρόσφυγα που επέβαινε στο τρένο και δεν είχε κατέβει στον σταθμό του προορισμού του γιατί είχε αποκοιμηθεί, προέβησαν και στον έλεγχο των υπόλοιπων εγγράφων του, εντοπίζοντας μεταξύ αυτών ιατρικό έγγραφο από νοσοκομείο που αναφέρει ότι τον Μάιο 2020, τρεις μήνες πριν από το περιστατικό, ο πρόσφυγας είχε προσβληθεί από COVID-19. Με βάση την καταγραφή, το θύμα δήλωσε αυτοβούλως πρόθυμο να πληρώσει τη διαφορά στο εισιτήριο που προέκυψε από το γεγονός ότι έχασε τη στάση. Οι ελεγκτές, ωστόσο, αρνήθηκαν να τον εξυπηρετήσουν και να επιστρέψουν τα έγγραφά του, χωρίς να δώσουν καμία εξήγηση στις συνεχείς ερωτήσεις του τόσο για την αναιτιολόγητη παρακράτηση των εγγράφων του όσο και για την προσβλητική συμπεριφορά εις βάρος του. Όπως δήλωσε το θύμα, οι ελεγκτές κάλεσαν την αστυνομία, χωρίς επίσης να εξηγήσουν τον λόγο, η οποία τον περίμενε στην επόμενη στάση του τρένου. Οι αστυνομικοί τον κράτησαν στο σημείο για δύο ώρες, υποδεικνύοντάς του να κάτσει κάτω, στον δρόμο. Το θύμα, όπως διευκρίνισε, εκλιπαρούσε τους αστυνομικούς να τον αφήσουν ελεύθερο και εκείνοι αρνούσαν. Μετά από δύο ώρες κατέφθασε ασθενοφόρο που τον οδήγησε στο νοσοκομείο. Ο πρόσφυγας δεν αντιλαμβανόταν γιατί πηγαίνει στο νοσοκομείο, ενώ οι γιατροί που τον εξέτασαν επίσης φάνηκε να μην κατανοούν γιατί παραπέμφθηκε εκεί, μιας και αποτελεί κοινή γνώση πως το θύμα δεν θα μπορούσε να είναι

σε καμία περίπτωση ακόμη φορέας COVID-19. Διαφαίνεται, ωστόσο, από το περιστατικό πως τα ξενοφοβικά αντανάκλαστικά τόσο των ελεγκτών όσο και των αστυνομικών απέδωσαν στο θύμα μια διάσταση «δημοσίου κινδύνου» που έπρεπε άμεσα να απομακρυνθεί από τον χώρο στον οποίο βρίσκονταν και άλλα άτομα, να κρατηθεί στο δρόμο, παρά τη θέλησή του, για δύο ώρες και τελικά να μεταφερθεί στο νοσοκομείο. Το θύμα, παρέλαβε, περιέθαλψε και βοήθησε να ταξιδέψει εκπρόσωπος της τοπικής δημοτικής Αρχής που ενημερώθηκε για το περιστατικό.

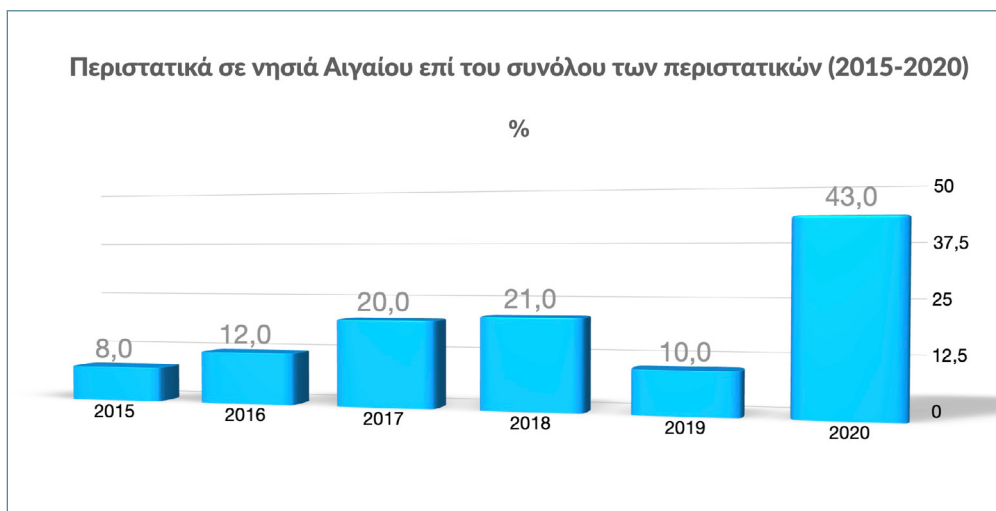
3. Οργανωμένες επιθέσεις κατά προσφύγων, μεταναστών και υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Με βάση τις καταγραφές του Δικτύου για το 2020, διαπιστώνεται μία ευρύτερη και έντονη στοχοποίηση προσφύγων και μεταναστών, δομών στέγασης ή παροχής άλλων υπηρεσιών σε αιτούντες άσυλο και ασυνόδευτα παιδιά, όσο και ατόμων που στοχοποιούνται ως υποστηρικτές ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹¹. Ήδη στην έκθεσή του για το 2019, το Δίκτυο είχε εκφράσει τη σοβαρή ανησυχία του για το κλίμα έντασης που εκδηλωνόταν εις βάρος των εν λόγω στοχοποιούμενων ομάδων. Οι καταγραφές του 2020 καθώς και τα ευρύτερα γεγονότα της περασμένης χρονιάς, με κυρίαρχες τις εξελίξεις στα νησιά του Αιγαίου και τον Έβρο, ιδιαίτερα το πρώτο τρίμηνο του 2020, δείχνουν την όξυνση της συχνότητας των οργανωμένων επιθέσεων κατά των συγκεκριμένων ομάδων.

Τα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά των επιθέσεων, όπως περιγράφηκαν παραπάνω, αναδεικνύουν μια κατά περιόδους αυξανόμενη ένταση σε περιοχές που υπάρχουν Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης ή δομές φιλοξενίας αιτούντων άσυλο καθώς και ασυνόδευτων ανηλίκων, προκαλούμενη από άτυπες ή μη, ξενοφοβικές ομάδες που δρουν οργανωμένα, διωκτικά ως προς τους πρόσφυγες και τους υποστηρικτές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με επαναλαμβανόμενες επιθέσεις μέχρι να επιτευχθεί ο στόχος τους. Οι ομάδες αυτές δηλώνουν κατά τη διάρκεια των περιστατικών ότι εμφορούνται από ξενοφοβικές ιδεολογίες, υιοθετούν σχετικό λεξιλόγιο και πρακτικές, σε κάποιες περιπτώσεις φέρουν οπλισμό, στην πλειονότητά τους αυτοσχέδιο, και συμπεριφέρονται σαν να θεωρούν ότι βρίσκονται σε αποστολή. Δεν διστάζουν δε να προβούν σε ακραία βίαιες ενέργειες όπως εμπρησμό δομών, περιστατικά παρεμπόδισης μετακίνησης (μπλόκα) ή αποτροπής αποβίβασης νεοεισερχομένων προσφύγων, με παράλληλη έκφραση ρατσιστικών σχολίων, επιθέσεις και φθορές σε δομές και εξοπλισμό των οργανώσεων που παρέχουν υπηρεσίες σε πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο, καθώς και εκφοβισμό αλλά και σωματική βία κατά προσφύγων και υποστηρικτών. Εντός του συγκεκριμένου πλαισίου δράσης αναπτύσσεται ένα υποστηρικτικό πλαίσιο από μέρος των τοπικών κοινωνιών όπου λαμβάνουν χώρα τα περιστατικά. Η υποστήριξη αυτή εκφράζεται είτε με τη συμμετοχή στις παραπάνω οργανωμέ-

11. Ενδεικτικά, όπως αναλύεται στο κεφάλαιο II-Γενικά χαρακτηριστικά καταγεγραμμένων επιθέσεων, οι επιθέσεις στις συγκεκριμένες στοχοποιούμενες ομάδες αποτελούν το 70% των καταγραφών του Δικτύου για το 2020.

νες ενέργειες, είτε με την αναπαραγωγή ξενοφοβικών συμπεριφορών και ρατσιστικής βίας σε άλλες εκφάνσεις της καθημερινότητάς τους, είτε μέσω των τοποθετήσεών τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ουσιαστικά, με αφορμή τις εντάσεις που δημιουργούνται στις αντίστοιχες τοπικές κοινωνίες από τη διαχείριση των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών, φαίνεται να ενισχύεται η προσέλκυση μελών των τοπικών κοινωνιών από ακραίες ομάδες και η υιοθέτηση παρενοχλητικών συμπεριφορών, λεκτικών και σωματικών επιθέσεων, καθώς και ενεργειών κατάληψης του δημόσιου χώρου και ελέγχου πολιτών με σκοπό τον εντοπισμό, τον εκφοβισμό και την επίθεση κατά προσφύγων και υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι παραπάνω εκφάνσεις βίας με ρατσιστικό κίνητρο εντοπίζονται κυρίως στο δημόσιο χώρο των τοπικών κοινωνιών, με έντονα στοιχεία οργάνωσης, όποτε οι περιστάσεις επιτρέπουν την αναζωπύρωση μιας τέτοιας δράσης (π.χ. ανακοίνωση εγκατάστασης δομών υποδοχής ή φιλοξενίας). Με το πέρας της επίδρασης της εκάστοτε περίπτωσης συνεχίζουν, αλλά συνήθως σε χαμηλότερη ένταση και διασπορά, δίνοντας έτσι ενδείξεις για μια καθολική τάση με διαφορετικά επίπεδα έντασης και εμβέλειας. Ενδεικτική των παραπάνω συνθηκών είναι η αύξηση των περιστατικών ρατσιστικής βίας που κατέγραψε το Δίκτυο, σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Ενώ από το 2015 έως το 2019 οι επιθέσεις στα νησιά του Αιγαίου στα οποία εντοπίζονται οι κύριες προσφυγικές ροές (Λέσβος, Χίος, Σάμος, Κως, Ρόδος) κυμαίνονται από 8% έως 20% επί του συνόλου των καταγραφών, το 2020 ξεπέρασαν το 40%. Ειδικά στις συγκεκριμένες περιοχές, την περίοδο μεταξύ Φεβρουαρίου - Μαρτίου 2020, τα παραπάνω φαινόμενα φαίνεται να αποτελούν γενικευμένες πρακτικές με στόχο τον εκφοβισμό προσφύγων και υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το Δίκτυο έχει τονίσει πολλές φορές στο παρελθόν τη διασύνδεση της ανόδου της ξενοφοβίας και των ρατσιστικών εκδηλώσεων τόσο με την έλλειψη μιας συνεκτικής και ανθρωποκεντρικής προσφυγικής και μεταναστευτικής πολιτικής, βασισμένης σε διεθνή πρότυπα και εγγυήσεις, όσο και με την κατάσταση υπερσυγκέντρωσης πληθυσμού για μεγάλο διάστημα στα

κέντρα υποδοχής των νησιών και δομών φιλοξενίας στην ενδοχώρα, σε εξαιρετικά επισφαλείς συνθήκες, χωρίς ρεαλιστικές πολιτικές ένταξης και αποδοχής της ετερότητας, που δυσχεραίνει την αρμονική συνύπαρξη, αλλά και επιβαρύνει τον προσφυγικό και μεταναστευτικό πληθυσμό αλλά και τις τοπικές κοινωνίες. Η έξαρση δε των περιστατικών αυτών συνδέεται άρρηκτα με τη θεσμική στοχοποίηση προσφύγων και μεταναστών μέσα από τον επίσημο λόγο εκπροσώπων της πολιτικής ηγεσίας, σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο, αλλά και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Χαρακτηριστικά είναι τα γεγονότα στις αρχές του 2020, όπου στο πλαίσιο της έντασης που έχει δημιουργηθεί εκείνες τις ημέρες στα σύνορα Ελλάδας-Τουρκίας, οι πρόσφυγες και μετανάστες αποκαλούνται στον δημόσιο λόγο ως «εισβολείς», μια ορολογία που παραπέμπει ξεκάθαρα σε όρους μάχης, ενθαρρύνοντας την επικίνδυνη υπόθεση ότι οι πιθανές επιθέσεις εναντίον προσφύγων και μεταναστών, καθώς και όσων τους υποστηρίζουν θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως νόμιμη άμυνα. Η αίσθηση ατιμωρησίας επιβεβαιώνεται σε ένα βαθμό, από την αύξηση των καταγραφών όπου τα θύματα αναγνωρίζουν μεταξύ των δραστών άτομα που έχουν συμμετάσχει ξανά σε περιστατικά ρατσιστικής βίας. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, ενώ το 2019 τα εν λόγω περιστατικά άγγιζαν μόλις το 7% των καταγραφών, με βάση τις καταγραφές του 2020 φτάνουν σχεδόν το 20%¹². Η δε στάση της αστυνομίας, όπως αναδεικνύεται από τα περιστατικά που κατέγραψε το Δίκτυο και αναλύεται διεξοδικότερα παρακάτω, εμφανίζεται εξαιρετικά προβληματική ως προς το ρόλο της στην όξυνση της βίας. Το Δίκτυο κατέγραψε περιστατικά όπου αστυνομικοί αντί να επεμβαίνουν για να διασώσουν και να προστατέψουν τα θύματα επιθέσεων, συμβάλλουν στην παρενόχληση εναντίον τους ή δείχνουν ανοχή στις παράνομες συμπεριφορές πολιτών που στοχοποιούν πρόσφυγες και υποστηρικτές¹³. Στο ίδιο πλαίσιο, σε κοινό τους υπόμνημα προς τις ελληνικές αρχές, τον Μάιο του 2020, οι Ειδικοί Εισηγητές του ΟΗΕ για την κατάσταση των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, για εξωδικαστικές, συνοπτικές ή αυθαίρετες εκτελέσεις, για τα δικαιώματα της ελευθερίας της ειρηνικής συνάθροισης και του συνεταιρισμού, για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών καθώς για την εμπορία ανθρώπων, εξέφρασαν την ιδιαίτερη ανησυχία τους σχετικά με την αντίδραση μελών των τοπικών αρχών στα γεγονότα που έλαβαν χώρα στη Λέσβο και τη Χίο στις αρχές του 2020, επισημαίνοντας πως ενδέχεται να μην επεξεργάστηκαν όλες τις φερόμενες πράξεις εκφοβισμού και παρενόχλησης, οι οποίες μπορεί να διευκόλυναν τη συνέχιση της εμφάνισής τους¹⁴.

12. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. Κεφάλαιο II, Γενικά χαρακτηριστικά καταγεγραμμένων επιθέσεων, σελ. 13-20.

13. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα περιστατικά με την εμπλοκή ένστολων και δημόσιων λειτουργών, βλ. σελίδες 41-51

14. Mandates of the Special Rapporteur on the situation of human rights defenders; the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions; the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, the Special Rapporteur on the human rights of migrants; and the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children (REFERENCE: AL GRC 2/2020), 1 Μαΐου 2020, σελίδα 5, διαθέσιμο σε: <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gId=25189>.

Χαρακτηριστικά της παραπάνω ανάλυσης είναι τα γεγονότα που εξελίσσονται στο λιμάνι της Θερμής στη Λέσβο στις αρχές του Μαρτίου του 2020, όπως αναπαρίστανται μέσα από μαρτυρίες που καταγράφηκαν από το Δίκτυο. Πλήθος κατοίκων (περιγράφεται από τα θύματα ως «οργισμένος όχλος») συγκεντρώνονται στο λιμάνι με σκοπό να σταματήσουν την αποβίβαση προσφύγων. Με βάση τη μαρτυρία θύματος και αυτόπτη μάρτυρα, το λιμενικό αντί να προσπαθήσει να βοηθήσει τη βάρκα να φτάσει στο λιμάνι, την προσεγγίζει με μεγάλη ταχύτητα, δημιουργώντας έντονο κυματισμό. Αυτό γίνεται για τουλάχιστον 40 λεπτά με μία ώρα, ενώ έχει αρχίσει να συγκεντρώνεται πολύς κόσμος στο λιμάνι, παρακολουθώντας το περιστατικό. Τελικά, λιμενικοί με ένα μικρό, διασωστικό βαρκάκι ρυμουλκούν τη βάρκα στο λιμάνι και αποχωρούν. Όσο πλησιάζει η βάρκα στο λιμάνι, αρχίζει να συγκεντρώνεται κόσμος στην προβλήτα προκειμένου να εμποδίσουν τη βάρκα να δέσει.

«Είχαν φτιάξει ένα ανθρώπινο τείχος για να μην αφήσουν τους ανθρώπους να κατέβουν από τη βάρκα, ενώ φαίνεται ότι στη βάρκα υπάρχουν παιδιά και γυναίκα έγκυος».

Οι πρόσφυγες έχουν πανικοβληθεί γιατί δεν καταλαβαίνουν τι έχει συμβεί και τα μωρά κλαίνε. Οι ντόπιοι τους βρίζουν, φωνάζοντάς τους, μεταξύ άλλων, «Γυρίστε πίσω στην Τουρκία», «Ισλαμοπίθηκοι». Κάποιος από το συγκεντρωμένο πλήθος βουτάει ένα μεγάλο ξύλο και προσπαθεί να σπρώξει τη βάρκα πάλι προς τα ανοιχτά της θάλασσας. Παράλληλα το πλήθος στοχοποιεί υποστηρικτές ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δημοσιογράφους που βρίσκονται εκεί. Κάποιοι δέχονται σοβαρές σωματικές επιθέσεις, πέραν των λεκτικών. Δημοσιογράφος, πέραν της καταστροφής του εξοπλισμού του, βιώνει έντονη σωματική βία. Η φράση «ΜΚΟ, πιάστε τους» που ακούγεται από το πλήθος, πυροδοτεί εκ νέου τυφλές και άγριες επιθέσεις, ενώ μέσα στο πλήθος εντοπίζονται ομάδες ατόμων σε μηχανάκια που κρατούν λοστάρια.

Ήδη από τον Φεβρουάριο του 2020, στο πλαίσιο διαμαρτυρίας της τοπικής κοινωνίας για νέο κέντρο υποδοχής, κλειστού τύπου, είχαν ξεκινήσει τα μπλόκα. Είχε ήδη προηγηθεί η αποστολή ισχυρών αστυνομικών δυνάμεων από την ενδοχώρα, η παρουσία και η δράση των οποίων φαίνεται να είχε πυροδοτήσει γενικευμένες αντιδράσεις εναντίον τους. Η αποχώρηση των δυνάμεων συνδέεται, τουλάχιστον χρονικά, με τη συντεταγμένη στροφή μέρους της τοπικής κοινωνίας προς τον προσφυγικό πληθυσμό και τους υποστηρικτές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι οποίοι για πρώτη ίσως φορά βιώνουν τόσο έντονη στοχοποίηση. Ενδεικτική είναι η εξής μαρτυρία θύματος. Κατά την καταγραφή του περιστατικού περιγράφεται η ύπαρξη μπλόκου 40-50 ατόμων, ανδρών και γυναικών, διαφορετικών ηλικιών.

Είχαν κλείσει το δρόμο, σταματούσαν αυτοκίνητα και ρωτούσαν αν οι επιβαίνοντες ήταν ντόπιοι ή αν εργάζονταν σε ΜΚΟ. Στην παραμικρή ένδειξη πως πρόκειται για υποστηρικτή ξεκινούσαν την επίθεση (λεκτική, σωματική, φθορές στα αμάξια), ενώ δεν επέτρεπαν τη διέλευση πέραν του μπλόκου.

Λίγες ημέρες αργότερα και ενώ τα μπλόκα συνεχίζονταν, πολίτης άλλης ευρωπαϊκής χώρας ο οποίος συμμετείχε σε δράσεις υποστήριξης προσφύγων, οδηγούσε ενοικιαζόμενο όχημα με συνεπιβαίνοντες πρόσφυγες. Συγκεντρωμένο πλήθος που είχε στήσει μπλόκο έκοψε την πορεία του οχήματός του. Χρησιμοποιώντας βία έσυραν τους επιβάτες από το αμάξι, τους απείλησαν και τους χτύπησαν. Ταυτόχρονα επιτέθηκαν στο όχημα, σπάζοντας τα τζάμια και σκίζοντας το λάστιχο, και απέσπασαν με τη βία εξοπλισμό που έφερε το θύμα. Ο υποστηρικτής κατέφυγε σε γειτονική περιοχή με σκασμένο το λάστιχο, ενώ δεν ξαναείδε τους συνεπιβαίνοντές του εκείνη την ημέρα. Ο ίδιος, μετά το περιστατικό, απευθύνθηκε στην αστυνομία για να αναφέρει το περιστατικό. Εκεί υπέβαλε έγκληση κατ' αγνώστων για φθορά και κλοπή. Ωστόσο, όπως διαπίστωσε αργότερα, στην αναφορά που κατέγραψε η αστυνομία δεν αναφέρθηκαν οι λεπτομέρειες της επίθεσης. Προκειμένου δε να λάβει αντίγραφο του δελτίου συμβάντος χρειάστηκε να μεταβεί έξι φορές στην Αστυνομία. Λίγες μέρες αργότερα κι ενώ ένας από τους πρόσφυγες που χτυπήθηκαν αναγνώρισε στο πρόσωπο ενός από τους δράστες που του είχαν κλέψει το κινητό, μέλος ακροδεξιάς/φασιστικής ομάδας, από άλλη ευρωπαϊκή χώρα, που είχε έλθει στο νησί, μετέβη στην Αστυνομία όπου οι Αρχές φέρονται να αρνήθηκαν την μαρτυρία και τα νεότερα στοιχεία για το περιστατικό από τον πρόσφυγα. Υπενθυμίζεται ότι αντίστοιχα περιστατικά, με ταξύ άλλων και η παρουσία μελών ακροδεξιών/φασιστικών ομάδων από άλλες χώρες της Ε.Ε. στα νησιά του Αιγαίου και τον Έβρο, προκάλεσαν την παρέμβαση του εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, ο οποίος παρήγγειλε στους κατά τόπους αρμόδιους συναδέλφους του να διαπιστώσουν τη βασιμότητα των εν λόγω καταγγελιών και να προβούν άμεσα σε όλες τις αναγκαίες ενέργειες για την πλήρη διερεύνησή τους.

Ωστόσο ο συγκεκριμένος τύπος περιστατικών δεν περιορίζεται στη Λέσβο. Κατά το πρώτο τρίμηνο του 2020, η ένταση είναι γενικευμένη και αφορά άλλωστε ευρύτερα τα σημεία εισόδου της χώρας που συνδέονται με προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές. Χαρακτηριστικά, στα τέλη Ιανουαρίου 2020 αιτούντες άσυλο, περπατώντας στην πόλη της Χίου, μέρα που υπάρχει γενική απεργία στο νησί και διαδήλωση κατά της δημιουργίας κλειστού κέντρου υποδοχής για αιτούντες άσυλο, δέχθηκαν επίθεση με μαχαίρι από άτομα που επέβαιναν σε μοτοσικλέτες. Οι δράστες, ενώ ήταν σε κίνηση με τις μοτοσικλέτες, μαχαίρωσαν έναν εκ των θυμάτων. Όλοι οι δράστες φορούσαν κράνη και οι αιτούντες άσυλο δεν μπορούσαν να αναγνωρίσουν τα πρόσωπά τους. Οι αιτούντες, ήδη τραυματισμένοι, ζήτησαν από κάτοικο της περιοχής να καλέσει την αστυνομία. Η αστυνομία έφτασε, αλλά η στάση των αστυνομικών, όπως δήλωσαν τα θύματα, ήταν επιθετική. Οι αστυνομικοί προχώρησαν σε σωματικό έλεγχο των τραυματισμένων αιτούντων καθώς και σε έλεγχο των κινητών τηλεφώνων τους, ενώ τα πήραν χωρίς τη συγκατάθεσή τους. Το αυτοκίνητο της αστυνομίας έκανε δύο φορές τον γύρο της πλατείας, προκειμένου οι δύο αιτούντες άσυλο να δείξουν το ακριβές μέρος όπου συνέβη το συμβάν και στη συνέχεια πήγαν στο αστυνομικό τμήμα. Στο αστυνομικό τμήμα, η συμπεριφορά της αστυνομίας φέρεται να είναι προβληματική. Δεν κατέγραψαν τι συνέβη ούτε σημείωσαν τις μαρτυρίες τους. Ένας αστυνομικός ωστόσο έδωσε στους δύο αιτούντες άσυλο αντισηπτικό και βαμβάκι και τους χτύ-

πησε με φιλικό τρόπο στον ώμο λέγοντας: «όλα θα πάνε καλά». Και οι δύο αιτούντες άσυλο πιστεύουν ότι αυτή ήταν μια ρατσιστική επίθεση λόγω της εθνικότητάς τους.

Επίσης, στις αρχές Μαρτίου 2020, στη Χίο, δύο αιτούντες, καθώς περπατούσαν, συνάντησαν μπλόκο από ντόπιους. Έξι Έλληνες τους πλησίασαν κρατώντας ξύλινα ρόπαλα και φακούς. Άρχισαν να τους χτυπούν όταν τα θύματα είπαν ότι είναι πρόσφυγες από τη Συρία. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ένα από τα θύματα:

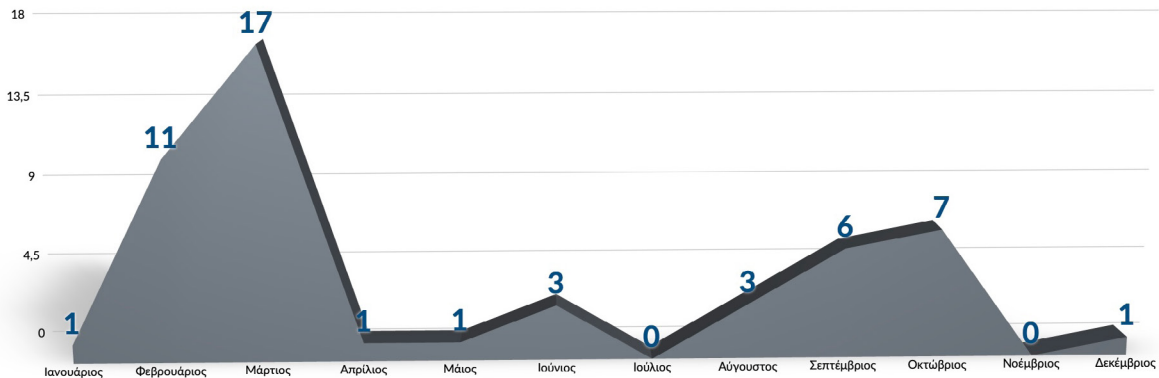
«Κατάλαβα ότι είναι Έλληνες, γιατί χρησιμοποίησαν κάποιες ελληνικές λέξεις, όπως 'μαλάκα'. Αφού με χτύπησαν με τα ρόπαλα στο κεφάλι και το δεξί χέρι, έπεσα στο πάτωμα και έχασα τις αισθήσεις μου. Πιθανότατα πίστευαν ότι πέθανα και μόνο τότε έφυγαν. Όταν συνέβη το συμβάν, ένα αστυνομικό λεωφορείο ήταν μερικά μέτρα μακριά. Φώναζα πολύ δυνατά, αλλά κανείς δεν ήρθε να με βοηθήσει. Η φωνή μου ακούστηκε μέχρι το Χαλέπι της Συρίας. Η αστυνομία δεν έκανε τίποτα. Ήθελαν να με σκοτώσουν επειδή είμαι πρόσφυγας».

Την ίδια περίοδο, στη Χίο, ξέσπασε φωτιά σε χώρο όπου υποστηρικτές ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποθήκευαν είδη πρώτης ανάγκης για τους πρόσφυγες. Οι πληροφορίες που δόθηκαν στον ιδιοκτήτη του χώρου από τις αρμόδιες Αρχές δείχνουν εμπρησμό. Χαρακτηριστική είναι η επιβράβευση της ενέργειας από κατοίκους του νησιού στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με δεδομένο ότι ο χώρος άνηκε σε ΜΚΟ. Σύμφωνα με τα μέλη της οργάνωσης, πρόκειται για στοχοποίηση λόγω της υποστήριξής τους στους πρόσφυγες. Μερικές μέρες μετά τον εμπρησμό, διαπιστώνεται ότι άντρας, επιβαίνοντας σε μηχανή, πέρασε δίπλα από μια άλλη αποθήκη η οποία χρησιμοποιείτο για είδη πρώτης ανάγκης για τους πρόσφυγες. Ο άντρας προειδοποίησε ότι η αποθήκη θα πρέπει να κλείσει αλλιώς θα τηςβάλουν φωτιά. Επίσης, μερικές εβδομάδες νωρίτερα, γυναίκες επιτέθηκαν λεκτικά σε τοπική ομάδα μουσικών που είχαν συναντηθεί για τις πρόβες τους σε ακίνητο κοντά στο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης της Χίου. Οι δράστριες, ακούγοντας τη μουσική, φαίνεται να θεώρησαν ότι συμμετέχουν στην πρόβα πρόσφυγες. Μέλος της ομάδας προσπάθησε να εξηγήσει στις δύο γυναίκες ότι πρόκειται για ομάδα μουσικών που κάνει πρόβες εκεί και ότι είναι Έλληνες. Εκείνες ωστόσο συνέχιζαν με το ίδιο έντονο και απειλητικό ύφος τις απειλές και ύβρεις με ρατσιστικό περιεχόμενο. Αργότερα η μία γυναίκα αναγνωρίστηκε από τα μέλη της ομάδας και υποβλήθηκε αίτηση για συστάσεις στην Εισαγγελία Χίου για το περιστατικό, ωστόσο το Δίκτυο δεν έχει ενημερωθεί έως σήμερα για κάποια περαιτέρω εξέλιξη.

Οι διαλυτικές για την κοινωνική συνοχή οργανωμένες επιθέσεις από ομάδες ντόπιων, σε πρόσφυγες, μετανάστες και υποστηρικτές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ευρύτερα σε περιοχές που συγκεντρώνονται οι εν λόγω ομάδες, τουλάχιστον με βάση τις καταγραφές του Δικτύου, δείχνουν να μειώνονται το επόμενο διάστημα. Ως παράγοντες μιας τέτοιας διαπίστωσης εντοπίζονται η μείωση των ροών και του προσφυγικού πληθυσμού στα νησιά, σε συνδυασμό με τον ευρύτερο περιορισμό της κυκλοφορίας του εν λόγω πληθυσμού στον δημόσιο χώρο, στο πλαίσιο μέτρων που υιοθετήθηκαν με αφορμή την πανδημία. Ουσιαστικά, οι παραπάνω συνθήκες φαίνεται να συνέβαλαν στη μείωση της ορατότητας του πληθυσμού αυτού στις τοπικές κοινωνίες. Ωστόσο, η μείωση της έντασης των ημερών της περιόδου Φεβρουαρίου – Μαρτίου 2020 δεν σημαίνει απαραίτητα και εξάλειψη του φαινομένου ή περιορισμού του αποκλειστικά στα νησιά του Αιγαίου. Άλλωστε, τα αίτια του προβλήματος αλλά και τα κίνητρα των θυτών φαίνεται να συνεχίζουν να υπάρχουν. Οπότε, οι αντιδράσεις που προκαλούνται από το πρόβλημα δεν μπορεί παρά να επιστρέφουν σε κάθε αφορμή, (ανα)τροφοδοτώντας σε κάποιες περιπτώσεις την εντατικοποίηση της βίας, αλλά και να συνεχίζουν να λαμβάνουν χώρα, με μικρότερη διασπορά, αθέατα από το ευρύ κοινό. Ενδεικτικό των παραπάνω είναι το διάγραμμα που ακολουθεί και παρουσιάζει τα περιστατικά με θύτες πολίτες ή/και μέλη εξτρεμιστικών ομάδων, κατά μεταναστών, αιτούντων άσυλο, προσφύγων και ασυνόδευτων παιδιών καθώς και υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με βάση το μήνα που έλαβε χώρα το κάθε περιστατικό. Σχεδόν κάθε μήνα του έτους λαμβάνουν χώρα περιορισμένα περιστατικά ρατσιστικής βίας, σε περιοχές που συγκεντρώνονται πρόσφυγες και μετανάστες, κυρίως περιοχές με δομές φιλοξενίας και υποδοχής, ενώ σε συγκεκριμένες περιόδους διαπιστώνεται εντατικοποίηση των περιστατικών. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η επανενεργοποίηση των μπλόκων στη Λέσβο, μετά τη φωτιά στο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης στη Μόρια, την περίοδο Σεπτεμβρίου-Οκτώβριου 2020¹⁵ αλλά και περιστατικά που κατέγραψε το Δίκτυο στον Έβρο, την ίδια περίοδο, με θύτες οπλισμένους πολίτες που οργανωμένα στοχοποιούν πρόσφυγες.

15. Για περισσότερες πληροφορίες για σχετικό περιστατικό, σελ. 47-48

Περιστατικά με θύτες πολίτες ή/ και μέλη εξτρεμιστικών ομάδων, κατά μεταναστών, αιτούντων άσυλο, προσφύγων καθώς και ΥΑΔ

Στον απόηχο των περιστατικών στις αρχές του 2020 στον Έβρο, το Δίκτυο κατέγραψε τρεις μαρτυρίες που συνδέονται με επιθέσεις κατά πρόσφυγα και ασυνόδευτων ανηλίκων που διέσχισαν τα σύνορα του Έβρου, από ομάδες πολιτών, οπλισμένων με κυνηγετικά όπλα. Οι εν λόγω μαρτυρίες φανερώνουν ότι το μοτίβο της οργανωμένης βίας από αυτόκλητους πολίτες υπό το στρεβλό πρίσμα της υπεράσπισης της εθνικής κυριαρχίας συνεχίζει να υπάρχει και πέραν της επίμαχης περιόδου. Στις συγκεκριμένες δε περιπτώσεις το κίνητρο της επίθεσης εμφανίζεται μεικτό, συνδυάζοντας τη ρατσιστική επίθεση με την κλοπή χρημάτων και αντικειμένων που φέρουν τα θύματα. Σε ένα από τα προαναφερθέντα περιστατικά, το θύμα βαριά τραυματισμένο από σφαίρες, μαζί με άλλους τραυματισμένους πρόσφυγες, έφτασε μετά την επίθεση σε κοντινό χωριό από το σημείο αυτής, όπου κλήθηκε η αστυνομία. Το θύμα οδηγήθηκε αρχικά στο νοσοκομείο, δεδομένου του βαρέος τραυματισμού του. Στους υπόλοιπους πέντε πρόσφυγες, λόγω ελαφρών τραυμάτων που έφεραν, δόθηκαν επί τόπου οι πρώτες βοήθειες. Το θύμα νοσηλεύτηκε για έξι μέρες, φρουρούμενο. Στο διπλανό κρεβάτι βρισκόταν Αφγανός πολίτης με πολλαπλά τραύματα από μαχαίρι, ο οποίος εξήγησε στο θύμα (και οι δύο μιλούσαν λίγα τουρκικά) ότι δέχθηκε επίθεση στην ίδια περιοχή από ομάδα 10-15 ατόμων οπλισμένων με μαχαίρια. Κατά τη νοσηλεία του, το θύμα επισκέφθηκε άντρας με πολιτικά ρούχα και του πήρε κατάθεση χωρίς την παρουσία διερμηνέα. Μετά το εξιτήριο, το θύμα συνελήφθη και κρατήθηκε διοικητικά για παράνομη είσοδο στη χώρα. Οδηγήθηκε στο κρατητήριο με τη ρόμπα του νοσοκομείου και το πανωφόρι του, γεμάτο από τρύπες από τις σφαίρες και το αίμα του. Του αφαίρεσαν τις σταγόνες που του είχαν δώσει από το νοσοκομείο για τα μάτια του και κράτησαν τα ιατρικά του έγγραφα. Κοιμόταν στο πάτωμα χωρίς κουβέρτα και ζεστό νερό. Πονούσε και ζητούσε γιατρό αλλά οι αστυνομικοί δεν έκαναν τίποτα. Αφέθηκε ελεύθερος με απόφαση αναβολής απομάκρυνσης μερικές ημέρες αργότερα.

Περιστατικά που αντιστοιχούν σε πρακτικές οργανωμένης επίθεσης και υποκίνησης σε βία εντοπίστηκαν και στην Κρήτη κατά το 2020. Το Δίκτυο κατέγραψε περιστατικό που συνέβη τον Αύγουστο του 2020 σε πόλη του νομού Ηρακλείου που φιλοξενεί σημαντικό αριθμό μεταναστών εργαζομένων στον αγροτικό τομέα, ορισμένοι εξ αυτών χωρίς να διαθέτουν νομικό καθεστώς στην Ελλάδα. Κατά τη διάρκεια μιας διαμάχης μεταξύ εργαζομένων, ένας Έλληνας εργαζόμενος επιτέθηκε σε έναν Πακιστανό εργαζόμενο με μαχαίρι και τον τραυμάτισε σοβαρά. Όπως προκύπτει από την καταγραφή, η επίθεση φαίνεται να είχε ρατσιστικό κίνητρο, δεδομένης δε και της προηγούμενης ρατσιστικής έκφρασης του θύτη παρουσία άλλων ατόμων, κατά ατόμων πακιστανικής καταγωγής. Το συμβάν προκάλεσε την κλιμάκωση της διένεξης ανάμεσα στους εργάτες. Μετά από αυτό το περιστατικό παρατηρήθηκαν οργανωμένες ενέργειες, που παρέπεμπαν σε πογκρόμ, εναντίον Πακιστανών εργαζομένων, επιθέσεις σε χώρους λατρείας, ενώ οργανώθηκαν διαδηλώσεις με ακροδεξιά ρητορική. Σε συλλαλητήριο που διοργανώθηκε εκείνες τις ημέρες στην περιοχή, η ρητορική μίσους και η υποκίνηση σε βία φαίνεται να αποτελούσαν κυρίαρχα στοιχεία του δημόσιου λόγου. Χαρακτηριστικά, με βάση σχετικό υλικό που ήρθε σε γνώση του Δικτύου, συμμετέχων στο συλλαλητήριο, από ό,τι φαίνεται υποψήφιος στις προηγούμενες εκλογές με τη Χρυσή Αυγή, είπε χαρακτηριστικά για τους Πακιστανούς εργάτες:

«Σαπίστε τους, πυροβολήστε τους, θάψτε τους, να μην πουν τίποτα. Αν πουν ότι προκαλώ σε βία, ναι προκαλώ σε βία, εννοείται, τον ποδοβολάμε, τον θάβουμε και δεν βρίσκουν τον νεκρό ποτέ».

Παράλληλα, την ίδια χρονική περίοδο μοιράστηκε σε περιοχές του Ηρακλείου ξενοφοβικό φυλλάδιο, το οποίο καλούσε τους πολίτες να αντιδράσουν «στην ισλαμοποίηση της Κρήτης». Αντίστοιχες πρακτικές και τοποθετήσεις εντοπίστηκαν και στο χώρο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Θετικό βήμα αποτελεί ότι επιλήφθηκε ο Εισαγγελέας Ρατσιστικής Βίας για την επίθεση κατά του εργαζόμενου. Ωστόσο, τουλάχιστον έως σήμερα συνεχίζουν να εντοπίζονται κενά στη διαδικασία διερεύνησης και ποινικής δίωξης επί του συνόλου των περιστατικών εκείνης της περιόδου.

Ευρύτερα, συγκρίνοντας τις ποσοτικές και ποιοτικές τάσεις της ρατσιστικής βίας, μέσα από τις καταγραφές του Δικτύου, σε σχέση με το προηγούμενο έτος, τα ευρήματα είναι τα εξής: Το 2019, το Δίκτυο συνέχιζε να καταγράφει επιθέσεις που παρουσίαζαν στοιχεία οργάνωσης ή τελούσαν από οργανωμένες ομάδες, ενώ διαπίστωνε αυξητική τάση σε ό,τι αφορά στα περιστατικά με δράστες μεμονωμένα άτομα κατά τη διάρκεια κάποιας δραστηριότητας ή διευθέτησης ενός ζητήματος του θύματος στο πλαίσιο της διαχείρισης της καθημερινότητάς του (γείτονες, ιδιοκτήτες ακινήτων στις οικίες που διαμένουν πρόσφυγες, υπάλληλοι μέσων μαζικής μεταφοράς, κλπ.). Το 2020, τα περιστατικά που θα μπορούσαν να ενταχθούν σε ένα πλαίσιο έκφρασης καθημερινού ρατσισμού, μέσα από βίαιες συμπεριφορές, συνήθως χαμηλής έντασης,

φαίνεται να έχουν μειωθεί. Βασικός παράγοντας θεωρείται ότι είναι η πανδημία και το γεγονός ότι η κίνηση εντός του δημόσιου χώρου, όπου συνέβαινε η πλειονότητα των αντίστοιχων περιστατικών, έχει μειωθεί δραστικά. Ωστόσο, διαπιστώνεται αύξηση της συμμετοχής πολιτών σε οργανωμένες επιθέσεις κατά προσφύγων, αιτούντων άσυλο και υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και η αύξηση της στοχοποίησης των τελευταίων. Διαπιστώνεται, επίσης, αποκέντρωση της οργανωμένης ρατσιστικής βίας στην ελληνική περιφέρεια σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια, και κυρίως σε περιοχές που υπάρχουν δομές υποδοχής και φιλοξενίας αιτούντων άσυλο. Η ανά περιόδους έξαρση των περιστατικών αυτών συνδέεται άρρηκτα με τη θεσμική στοχοποίηση προσφύγων, μεταναστών και υποστηρικτών μέσα από τον επίσημο λόγο εκπροσώπων της πολιτικής ηγεσίας, σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο, αλλά και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

B. Επιθέσεις κατά Ελλήνων πολιτών λόγω εθνοτικής καταγωγής και χρώματος

Το Δίκτυο, κατά το 2020, κατέγραψε 3 περιστατικά εις βάρος Ελλήνων πολιτών, οι οποίοι στοχοποιήθηκαν λόγω διαφορετικής εθνοτικής καταγωγής, ως «λιγότερο» Έλληνες-ίδες. Στα δύο περιστατικά στοχοποιήθηκαν Ρομά Έλληνες πολίτες, ενώ στο τρίτο περιστατικό στοχοποιήθηκε Έλληνας πολίτης με αιγυπτιακή καταγωγή. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο ένα περιστατικό κατά Ρομά Ελλήνων πολιτών καθώς και σε αυτό κατά Έλληνα πολίτη με αιγυπτιακή καταγωγή, τα θύματα στοχοποιήθηκαν από ένστολους. Στην τελευταία δε περίπτωση, η στοχοποίηση έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια ελέγχου στο πλαίσιο των μέτρων περιορισμού μετακίνησης λόγω της πανδημίας, με το ίδιο το θύμα να δηλώνει κατά την καταγραφή ότι κλήθηκε σε έλεγχο, ενώ βρισκόταν σε ουρά αναμονής για να μπει σε σούπερ μάρκετ, λόγω χρώματος. Το εν λόγω στοιχείο εύγλωττα αποτυπώνει το εύρος των στερεοτύπων κατά της νέας γενιάς ανθρώπων με διαφορετική εθνοτική καταγωγή. Χαρακτηριστικό σε αυτή την κατεύθυνση είναι το γεγονός ότι ο αστυνομικός ζήτησε τα έγγραφα του Έλληνα πολίτη, μιλώντας του στα αγγλικά.

Στην περίπτωση δε επίθεσης κατά Ρομά Ελλήνων πολιτών από ένστολους, τα θύματα βρίσκονταν στο όχημά τους με κατεύθυνση την εργασία τους όταν για δεύτερη φορά μέσα σε λίγα λεπτά τους ζητήθηκε από αστυνομικούς να σταματήσουν για έλεγχο. Τη δεύτερη φορά, σταματούν και ετοιμάζουν τα χαρτιά τους για μια ακόμη φορά, μέχρι οι αστυνομικοί να τους προσεγγίσουν για τον έλεγχο. Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε το ένα από τα θύματα κατά την καταγραφή, «είναι καθημερινότητα αυτό για εμάς. Είχα έτοιμα τα χαρτιά μου, ταυτότητα, δίπλωμα, άδεια κυκλοφορίας και ασφάλεια». Ωστόσο, ο αστυνομικός ζητά από τα θύματα να βγουν από το αυτοκίνητο και τους επιτίθεται λεκτικά και σωματικά, κατηγορώντας τους για ληστεία με ένδειξη, όπως αναφέρουν τα θύματα, το ότι ο ένας από αυτούς έφερε τατουάζ.

*«Βλέπει το τατουάζ που έχω στο αριστερό μου πόδι και αρχίζει να φωνάζει «Ρε, μουν****νο, εσύ είσαι θα σε γαμήσω... Εσύ μπήκες στο σπίτι».*

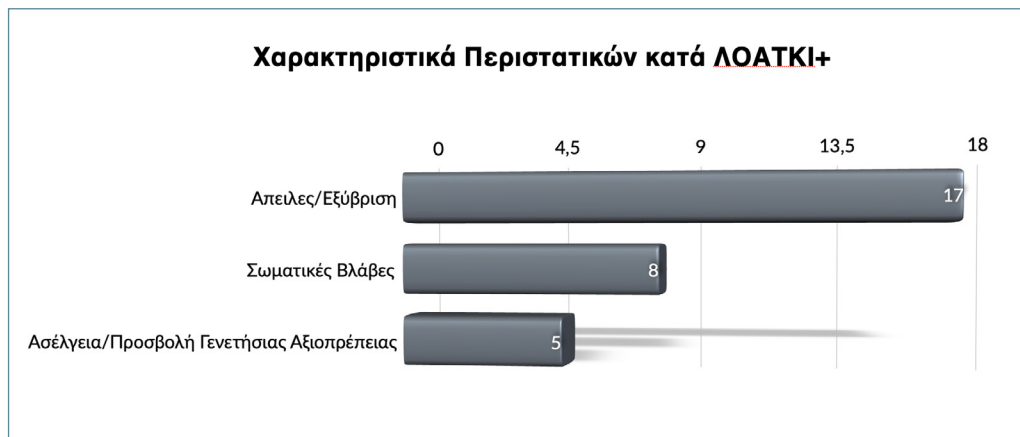
Στην επίθεση κατά των θυμάτων αρχίζουν να συμμετέχουν και άλλοι αστυνομικοί. Ένα από τα θύματα, τη στιγμή που δέχεται απανωτά χτυπήματα, επισημαίνει ότι δεν εμπλέκεται σε καμία ληστεία αλλά βρίσκεται στην περιοχή γιατί εργάζεται ως παλιατζής για να συντηρήσει την οικογένειά του και να υποστηρίξει τον πατέρα του που είναι άρρωστος. Τότε, ένας εκ των αστυνομικών απαντά: «Να πεθάνει ο κ***γυφτος». Ενδεικτικά της αδιέξοδης και βίαιης συνθήκης την οποία έζησαν τα θύματα είναι τα λόγια του ενός εξ αυτών: «Κατεβάζει (ο αστυνομικός) τον αδελφό μου κάτω και αρχίζουν να του ρίχνουν μπουνιές. Αντέδρασε κάποια στιγμή ο αδελφός μου, «γιατί μας χτυπάτε;» είπε.

«Εγώ παρακάλαγα να έρθει το περιπολικό για να σταματήσουν να μας χτυπάνε. Αν και δεν αρνηθήκαμε να πάμε στο τμήμα, μας έβαλαν χειροπέδες. Μας έκαναν προσαγωγή, δώσαμε ταυτότητες, μας πήραν φωτογραφίες για να μας ελέγξουν».

Τα θύματα αφέθηκαν ελεύθεροι λίγο αργότερα, μετά τον έλεγχο των στοιχείων τους και χωρίς να τους απαγγελθούν κατηγορίες.

Γ. Επιθέσεις κατά ατόμων ΛΟΑΤΚΙ+

Το Δίκτυο κατέγραψε 30 περιστατικά επιθέσεων κατά ατόμων ΛΟΑΤΚΙ+ για το 2020 (12 λόγω ταυτότητας φύλου, 14 λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και 4 περιστατικά λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού/ταυτότητας φύλου). Οι καταγεγραμμένες επιθέσεις κατά ατόμων ΛΟΑΤΚΙ+ περιλαμβάνουν λεκτικές επιθέσεις, επιθέσεις σωματικής βίας και προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας, σε κάποια περιστατικά σε συνδυασμό με κλοπές και διατάραξη της οικιακής ειρήνης. Χαρακτηριστικό της συντριπτικής πλειονότητας των περιστατικών είναι ο συνδυασμός διαφορετικών τύπων βίας και εγκληματικών πράξεων με κάθε δυνατή ένταση.

1. Επιθέσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού

Από τα 30 περιστατικά κατά ΛΟΑΤΚΙ+, στα 14 περιστατικά στοχοποιήθηκαν τα θύματα λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού.

Θύματα: 12 περιστατικά κατά ανδρών, 1 κατά γυναίκας, καθώς και 1 κατά μη δυικού ατόμου.

Ηλικία θυμάτων: Σε 3 περιστατικά τα θύματα ήταν ανήλικοι, σε 8 περιστατικά τα θύματα ήταν μεταξύ 18 και 25 ετών, σε 2 περιστατικά ήταν μεταξύ 26-30 ετών, ενώ σε 1 περιστατικό η ηλικία του θύματος ήταν 59 ετών. Οι επιθέσεις περιλαμβάνουν κυρίως λεκτική βία (απειλές/εξύβριση). Συγκεκριμένα, σε 6 περιστατικά τα θύματα δέχτηκαν λεκτική βία, σε κάποιες περιπτώσεις σε συνδυασμό με διατάραξη οικιακής ειρήνης, σε 4 περιστατικά οι επιθέσεις περιλάμβαναν σωματική και λεκτική βία, ενώ σε 4 περιστατικά τα θύματα υπέστησαν προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας, σε κάποιες περιπτώσεις σε συνδυασμό με σωματική και λεκτική βία.

Σε δυο περιπτώσεις τα θύματα δήλωσαν ότι έχουν υποστεί βία με ρατσιστικό κίνητρο ξανά στο παρελθόν. Τα συγκεκριμένα περιστατικά αναδεικνύουν τον παράγοντα της επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης, καθώς και της ανάγκης για ιδιαίτερη υποστήριξη των ατόμων που έχουν πέσει θύματα ρατσιστικής βίας επαναλαμβανόμενα. Ένα από τα κυρίαρχα στοιχεία της ρατσιστικής βίας, αυτό της απρόκλητης θυματοποίησης, δηλαδή της άσκησης βίας, χωρίς απαραίτητα προηγούμενης αλληλεπίδρασης θύτη και θύματος, αλλά μόνο λόγω χαρακτηριστικών που φέρει το θύμα ή νομίζει ο θύτης ότι φέρει το θύμα, για τα οποία στοχοποιείται, αποτελεί εξαιρετικά επιβαρυντικό παράγοντα στο αίσθημα ασφάλειας και δικαιοσύνης που θα έπρεπε να απολαμβάνει το άτομο εντός του κοινωνικού συνόλου. Ουσιαστικά, όπως τονίζεται στην πρόσφατη δημοσίευση του Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΑΣΕ (ODIHR) για την υποστήριξη των θυμάτων ρατσιστικών εγκλημάτων, οι ενέργειες του δράστη θεωρούνται ως επίθεση στον πυρήνα της ταυτότητας ενός ατόμου που υποτιμάται, δυσφημίζεται και χλευάζεται. Εκτός από τη σωματική βλάβη και το σοκ που υφίστανται τα θύματα αμέσως μετά από μια επίθεση, μία από τις σημαντικότερες συνέπιες των εγκλημάτων μίσους

στα θύματα είναι η κοινωνικο-συναισθηματική και ψυχολογική αγωνία¹⁶. Όταν δε ο συγκεκριμένος τύπος βίας με ρατσιστικό κίνητρο επαναλαμβάνεται, το βάρος της ευαλωτότητας μπορεί να είναι συντριπτικό για το άτομο. Όπως επισημαίνεται στην Στρατηγική για την Υποστήριξη των Θυμάτων της Ε.Ε., όλα τα θύματα εγκλημάτων είναι ευάλωτα, αλλά λόγω των χαρακτηριστικών τους, τη φύση του εγκλήματος που έχουν υποστεί ή τις ατομικές περιστάσεις, ορισμένα θύματα είναι ακόμη πιο ευάλωτα από άλλα. Ιδιαίτερη δε προσοχή πρέπει να δοθεί στα θύματα με ειδικές ανάγκες προστασίας από κινδύνους δευτερογενούς, επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης, εκφοβισμού και αντιποίνων¹⁷.

Δράστες: Σε 10 περιστατικά οι δράστες ήταν άνδρες, εκ των οποίων 1 ανήλικος, ενώ σε 4 περιστατικά οι δράστες ήταν άνδρες και γυναίκες. Επίσης, οι ηλικίες των δραστών εμφανίζουν μεγάλη διασπορά και κυμαίνονται από τα 17 έως και τα 65 έτη. Σχετικά με την ιδιότητα των δραστών, στην πλειονότητά τους είναι πολίτες, ωστόσο εντοπίζεται 1 περιστατικό με θύτη τον εργοδότη του θύματος καθώς και 4 περιστατικά όπου οι δράστες είναι από το οικογενειακό περιβάλλον του θύματος.

Χαρακτηριστικό ποιοτικό στοιχείο που σχετίζεται με τις νέες συνθήκες της πανδημίας, είναι ότι η διασπορά των περιστατικών παρατηρείται σε πολύ συγκεκριμένα πεδία του δημόσιου χώρου (π.χ. πλατείες, δρόμο) σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια που η αντίστοιχη διασπορά εντοπιζόταν σε πολλά και διαφορετικά πεδία του δημόσιου χώρου. Επιπλέον στοιχείο των νέων συνθηκών είναι ότι τα μισά περιστατικά λαμβάνουν χώρα εντός του χώρου διαμονής των θυμάτων ή στο διαδίκτυο.

Σχετικά δε με τα περιστατικά με δράστες από το οικογενειακό περιβάλλον του θύματος, όπως το Δίκτυο έχει διαπιστώσει και στα προηγούμενα έτη, τα ενδοοικογενειακά περιστατικά ρατσιστικής βίας συνήθως λαμβάνουν χώρα με την αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου του παιδιού στους γονείς. Στις περιπτώσεις αυτές, η οικογένεια από υποστηρικτικό περιβάλλον, γίνεται συνθήκη απόρριψης και βίας. Μάλιστα, για το έτος 2020, το Δίκτυο με βάση τις καταγραφές του, διαπιστώνει πως ο επιβεβλημένος από την πανδημία περιορισμός εντός της οικίας συνδυάζεται, σε κάποιες περιπτώσεις, με την άσκηση ενδοοικογενειακής βίας με ρατσιστικό κίνητρο. Σύμφωνα με τον ανεξάρτητο εμπειρογνώμονα του ΟΗΕ σχετικά με την προστασία από τη βία και τις διακρίσεις βάσει του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου, οι οδηγίες για παραμονή στο σπίτι, η απομόνωση, το αυξημένο άγχος και η έκθεση σε μέλη της οικογένειας επιδεινώνουν τον κίνδυνο βίας, ενώ συγκεκριμένα τα στοιχεία σχετικά με την Ευρώπη δείχνουν αύξηση της ενδοοικογενειακής βίας στην πλειο-

16. ODIHR, Understanding the Needs of Hate Crime Victims, 2020, σελίδα 11, διαθέσιμο σε: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/5/463011.pdf>.

17. Στρατηγική της Ε.Ε. για τα δικαιώματα των θυμάτων (2020-2025), 24 Ιουνίου 2020, σελίδα 9, διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0258&from=EL>.

νότητα των ερωτηθεισών χωρών¹⁸. Διαπίστωση που επιβεβαιώνει και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας στη σχετική της έκθεση για το 2020, αναφέροντας συγκεκριμένα πως οι νεαροί ΛΟΑΤΚΙ+ έχουν εκτεθεί πολλές φορές σε οικογενειακή απόρριψη αλλά και ενδοοικογενειακή βία κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19¹⁹.

Μεταξύ των επιθέσεων που καταγράφηκαν, ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει σε περιστατικό ενδο-панεπιστημιακής επίθεσης από συμφοιτητές του θύματος, κατά τη διάρκεια της τηλεκπαίδευσης. Οι δράστες κλείνοντας τις κάμερες επιτέθηκαν λεκτικά στο θύμα, χωρίς να δίνεται η δυνατότητα στην καθηγήτρια να εντοπίσει ποιοι φοιτητές βρίσκονταν πίσω από την επίθεση. Χαρακτηριστική είναι η διαπίστωση του Human Rights Watch ότι ως αποτέλεσμα του κλεισίματος του σχολείου που συνδέεται με την πανδημία COVID-19, οι παρενοχλήσεις εναντίον των ΛΟΑΤΚΙ+ νέων έχουν μεταφερθεί από την τάξη, ως φυσικό χώρο, σε διαδικτυακούς χώρους²⁰ (cyberbullying). Τα τελευταία ευρήματα εντείνουν την ανησυχία του Δικτύου, δεδομένου ότι η οικογένεια και το σχολείο, ιδίως σε περιόδους κρίσεων, αποτελούν κοινωνικές δομές μέσα στις οποίες το άτομο θα έπρεπε να απολαμβάνει αποδοχή και ασφάλεια και όχι να βιώνει απόρριψη και δίωξη.

2. Επιθέσεις λόγω ταυτότητας φύλου

Κατά το 2020, καταγράφηκαν 12 περιστατικά λόγω ταυτότητας φύλου.

Θύματα: 7 περιστατικά κατά γυναικών ηλικίας 18-60 ετών και 5 περιστατικά κατά ανδρών 21-40 ετών.

Κατά το 2020, καταγράφηκαν 9 περιστατικά λεκτικής βίας, καθώς και 3 περιστατικά σωματικής βίας, σε συνδυασμό με εξύβριση ή/και απειλές, διατάραξη οικιακής ειρήνης καθώς και άλλου τύπου παρενοχλήσεις.

Δράστες: Σε 8 περιστατικά οι δράστες ήταν άνδρες, ηλικίας από 20 έως 50 ετών. Σε 3 περιστατικά ήταν γυναίκες, ηλικίας από 40 έως 53 έτη, ενώ σε 1 περιστατικό οι δράστες ήταν γυναίκες και άντρες, ηλικίας 25 έως 30 ετών.

18. United Nations Independent Expert on protection against violence and discrimination based on Sexual Orientation and Gender Identity, Report to the UN General Assembly: The Impact of the COVID-19 Pandemic on the Human Rights of LGBT Persons, Ιούνιος 2020, διαθέσιμο σε: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/SexualOrientation/ImpactCOVID19LGBTpersons.pdf>.

19. European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), Annual Report on ECRI's Activities covering the period from 1 January to 31 December 2020, σελ. 11, Μάρτιος 2021. Διαθέσιμο σε: <https://rm.coe.int/annual-report-on-ecri-s-activities-for-2020/1680a1cd59>.

20. Human Rights Watch, Bullying, Violence Common in Schools Worldwide: Governments Should Urgently Tackle Education-Related Abuse, 5 Νοεμβρίου 2020 διαθέσιμο σε: <https://www.hrw.org/news/2020/11/05/bullying-violence-common-schools-worldwide>.

Όπως έχει τονιστεί και στις προηγούμενες εκθέσεις, τα θύματα βίας λόγω ταυτότητας φύλου συχνά υφίστανται πολλαπλές επιθέσεις εντός της οικίας τους, ενώ στοχοποιούνται από άτομα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος, του εργασιακού τους χώρου, ή και εντελώς άγνωστα άτομα. Κατά το 2020 καταγράφηκε μια τάση συμπεριφορών, οι οποίες ενέχουν προβληματική και έντονα παρενοχλητική μεταχείριση διεμφυλικών ατόμων από οικογένεια, εργοδότες και συναδέλφους, δημοσίους λειτουργούς, αλλά και πολίτες, με στόχο την αμφισβήτηση του αυτοπροσδιορισμού του ατόμου. Χαρακτηριστική είναι η μαρτυρία τρανς άντρα ο οποίος δέχτηκε έντονη σωματική βία, πολλαπλώς, από μέλη της οικογένειάς του, ενώ κρατήθηκε κλειδωμένος στο σπίτι του, παρά τη θέλησή του, για να εκδιωχθεί στο τέλος από αυτό, από την ίδια του την οικογένεια.

Εκτός από συμπεριφορές με τις οποίες παρενοχλούνται τρανς άτομα κατά την επαφή τους με δημόσιους λειτουργούς, κάτι που θα αναλυθεί στις οικείες ενότητες²¹, το Δίκτυο θέλει να σταθεί στα περιστατικά λεκτικής βίας που δέχονται κατ' επανάληψη τα τρανς άτομα κατά τη φυλομετάβασή τους. Από τις καταγραφές αυτές, γίνεται αντιληπτό ότι τα τρανς άτομα υφίστανται λεκτική βία η οποία εντατικοποιείται όσο προχωρά η φυλομετάβαση και γίνεται πιο ορατή. Χαρακτηριστικά είναι τα περιστατικά που κατέγραψε το Δίκτυο σχετικά με τέτοιου τύπου κακοποιητικές συμπεριφορές συγκεκριμένα από υπαλλήλους τράπεζας. Τραπεζικός υπάλληλος που είναι υπεύθυνος για την εξυπηρέτηση των πολιτών, άρχισε να απευθύνεται σε λάθος γένος και φύλο προς την τρανς γυναίκα μπροστά σε πλήθος κόσμου. Όταν η τρανς γυναίκα τού είπε να της μιλάει καλύτερα και να είναι πιο προσεχτικός, την κοίταξε ειρωνικά ενώ της είπε φωνάζοντας δυνατά μπροστά σε όλους όσοι παρευρίσκονταν στο κατάστημα:

«Όπως θέλω θα σου μιλάω και πολύ καλά σου φέρομαι κιόλας, αν ήταν άλλος δεν θα σε εξυπηρετούσε καν που μιλάς κιόλας».

Αντίστοιχη επίθεση δέχτηκε και τρανς άτομο το οποίο εργάζεται στον δημόσιο τομέα με θύτες συναδέλφους του, δημοσίους υπαλλήλους.

Παράλληλα, το Δίκτυο διαπιστώνει ότι σε σημαντικό αριθμό των περιστατικών επιθέσεων λόγω ταυτότητας φύλου τα θύματα βιώνουν ρατσιστική βία στο χώρο εργασίας τους. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις τρανς γυναικών, εργατριών του σεξ, οι οποίες δέχονται κατ' εξακολούθηση ακραία λεκτική και σωματική βία, κατά την εργασία τους, συνήθως από άγνωστους δράστες. Χαρακτηριστική είναι περίπτωση τρανς γυναίκας εργαζόμενης στο σεξ, ηλικίας 60 ετών, η οποία δέχτηκε τρανσφοβική εγκληματική επίθεση με μαχαίρι από άγνωστο άντρα. Ο δράστης πλησίασε το θύμα, μαχαιρώνοντάς τη στο στήθος, προκαλώντας της σοβαρό τραυματισμό, με αποτέλεσμα τη μακροχρόνια νοσηλεία της. Η στοχοποίηση των τρανς γυναικών, εργατριών του σεξ αποτελεί πάγια διαπίστωση μέσα από τις καταγραφές του Δικτύου. Ωστόσο,

21. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με επιθέσεις με την εμπλοκή δημόσιων λειτουργών, βλ. σελίδες 50-51.

εντός του έτους 2020, καθώς οι νέες συνθήκες της πανδημίας COVID-19 έχουν συμβάλει στην περαιτέρω περιθωριοποίησή τους αλλά και την εντατικοποίηση των διακρίσεων που βιώνουν στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και σε πλαίσιο προστασίας, η τρανσφοβική βία που βιώνουν δύναται να οδηγήσει σε επιδείνωση της ανασφάλειας, ακόμα και αύξηση του κινδύνου για τη ζωή τους.

Τα παραπάνω περιστατικά αναδεικνύουν την ανάγκη ενισχυμένης προστασίας ομάδων που βιώνουν ακραίες μορφές περιθωριοποίησης. Σε αυτή την κατηγορία δύναται να ενταχθούν και τα θύματα που στοχοποιούνται σε δύο επίπεδα, δηλαδή τόσο λόγω της ταυτότητας φύλου ή σεξουαλικού προσανατολισμού όσο και λόγω εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή χρώματος. Επίσης, σε κάποια περιστατικά οι θύτες είναι άτομα που μοιράζονται κοινή εθνική, θρησκευτική ή πολιτισμική ταυτότητα με τα θύματα και βρίσκονται στο ευρύτερο περιβάλλον τους. Δεδομένης της πολλαπλής ευαλωτότητας των θυμάτων και του κινδύνου για ακραία περιθωριοποίησή τους, το Δίκτυο διαπιστώνει την αναγκαιότητα ενός προσβάσιμου, συντονισμένου και λειτουργικού συστήματος υπηρεσιών υποστήριξης θυμάτων ρατσιστικής βίας με στόχο τη διασφάλιση για τα θύματα καθεστώτος ασφάλειας και προστασίας.

Δ. Περιστατικά με την εμπλοκή ένστολων και δημόσιων λειτουργών

Το Δίκτυο αναλύει σε ξεχωριστή ενότητα τα περιστατικά με την εμπλοκή ένστολων και δημόσιων λειτουργών αναγνωρίζοντας την ιδιαίτερη απαξία που έχουν τα περιστατικά αυτά.

1. Αστυνομική βία

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας καταγράφει τα περιστατικά στα οποία η αστυνομική βία συνδέεται με τη ρατσιστική βία, όπου δηλαδή υπάρχουν συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά (εξύβριση, απειλές κ.ά.) που καταδεικνύουν ρατσιστικά κίνητρα κατά τη διάρκεια βίαιων περιστατικών από ένστολους. Συγκεκριμένα, κατά το έτος 2020 καταγράφηκαν 25 περιστατικά στα οποία εμπλέκονται ένστολοι, όταν ο αντίστοιχος αριθμός καταγραφών το 2019 έφθανε τα 17 περιστατικά και το 2018 τα 22 περιστατικά. Από το σύνολο των περιστατικών, στα 23 εξ αυτών τα θύματα ανέφεραν ότι οι δράστες ήταν ένστολοι, ενώ σε 2 περιστατικά τα θύματα δήλωσαν ότι σε συνέχεια της επίθεσης που είχαν δεχτεί από μεικτές ομάδες πολιτών και μελών εξτρεμιστικών ομάδων, παρενοχλήθηκαν από ένστολους, που κλήθηκαν στο σημείο από τους θύτες. Το Δίκτυο παρατηρεί αύξηση της συγκεκριμένης τάσης σε σχέση με τα 10 περιστατικά που καταγράφηκαν κατά το έτος 2017. Αξίζει να σημειωθεί ότι αυξητική τάση των συγκεκριμένων περιστατικών συναντάται και στις καταγραφές των ετών 2012 έως 2014, όπου

τα περιστατικά με εμπλοκή ένστολων έφταναν έως και το 26% του συνόλου των καταγραφών, ενώ είχε παρατηρηθεί μείωση στις σχετικές καταγραφές κατά την περίοδο 2015-2016 και το 2017 (έως 9.8%).

Με βάση τις καταγραφές του 2020, τα θύματα των επιθέσεων αυτών ήταν κυρίως αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες και μετανάστες, είτε με άδεια διαμονής είτε χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα (17 περιστατικά) αλλά και υποστηρικτές ανθρωπίνων δικαιωμάτων που στοχοποιήθηκαν λόγω της δράσης τους για την υποστήριξη προσφύγων και αιτούντων άσυλο (4 περιστατικά), καθώς και Έλληνες πολίτες, οι οποίοι υπέστησαν βία τόσο λόγω εθνικής καταγωγής (2 περιστατικά) όσο και ταυτότητας φύλου (2 περιστατικά). Από τα 25 περιστατικά, τα 10 έλαβαν χώρα στην Αθήνα, τα 5 στη Λέσβο, από 3 στη Σάμο και την Πάτρα, 2 στη Χίο, από 1 στη Λέρο και τη Φθιώτιδα.

Ως προς τα ποιοτικά στοιχεία των περιστατικών αυτών, τα 5 συνδέονται με αστυνομική αυθαιρεσία έως και αστυνομική βία με ρατσιστικό κίνητρο κατά τη διάρκεια εφαρμογής και ελέγχου των μέτρων περιορισμού της κυκλοφορίας λόγω της πανδημίας COVID-19. Στη συντριπτική πλειονότητα των περιστατικών αυτών, τα θύματα, τα οποία στοχοποιούνται λόγω εθνικής, εθνικής καταγωγής και χρώματος, κατήγγειλαν στο Δίκτυο σωματική βία σε δημόσιο χώρο, απειλές και φθορά ξένης ιδιοκτησίας. Σε δύο περιστατικά τα θύματα στοχοποιήθηκαν από ένστολους λόγω ταυτότητας φύλου. Χαρακτηριστικά, στη μία περίπτωση τρανς άτομο, προσερχόμενο σε τμήμα στο κέντρο της Αθήνας για δήλωση απώλειας ταυτότητας, καταλήγει να εκδιώκεται από τους αστυνομικούς (τρεις άνδρες και μία γυναίκα) από το τμήμα καθώς φώναζαν:

*«Π**στη, βρ*μοτρ***λο, μην ξαναπατήσεις εδώ».*

Το περιστατικό αυτό μαρτυρά την έλλειψη ανεκτικότητας και αποδοχής έναντι της διαφορετικότητας, την άρνηση εξυπηρέτησης καθώς και τη δημιουργία κλίματος παρενόχλησης και βίας από αστυνομικούς. Επίσης, σε 8 περιστατικά τα θύματα ήταν ανήλικοι και στοχοποιήθηκαν λόγω εθνικής καταγωγής. Από τις περιγραφές των ανηλίκων (στην πλειονότητά τους ασυνόδευτοι ανήλικοι) προκύπτει ένα μοτίβο στερεοτυπικής και έντονης βίας κατά ανηλίκων ηλικίας 13-17 ετών, κυρίως σε περιοχές που υπάρχουν χώροι υποδοχής αιτούντων άσυλο ή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων. Σε μία περίπτωση, ανήλικος έφυγε από το Κέντρο Υποδοχής στη Χίο για να βγάλει χρήματα στο αστικό κέντρο του νησιού. Ακολουθώντας το GPS, με άλλους τρεις πρόσφυγες, βρέθηκε κατά λάθος σε έναν κήπο χωρίς περίφραξη. Ο ιδιοκτήτης τούς απείλησε ότι θα καλούσε την αστυνομία γιατί ήταν πρόσφυγες. Η αστυνομία τους προσήγαγε και κράτησε μόνο τον ανήλικο γιατί ήταν ο μόνος που ήξερε αγγλικά, οπότε μαζί του, όπως δήλωσε το θύμα, μπορούσαν να ελέγξουν τα μηνύματα στα κινητά και των άλλων. Ένας αστυνομικός άρχισε να τον χτυπά για περίπου 10 λεπτά. Όταν το θύμα ρώτησε ξανά γιατί ήταν εκεί, τον ξαναχτύπησαν. Τον πήγαν στο κελί, όπου κρατήθηκε για 2 ημέρες, χωρίς φαγητό. Μετά τον άφησαν να φύγει και να επιστρέψει στο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης.

Ένα ακόμη μοτίβο το οποίο επαναλαμβάνεται στις καταγραφές του Δικτύου για το 2020, βασίζεται στην στερεοτυπική συμπεριφορά αστυνομικών απέναντι σε υποστηρικτές ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά των οποίων αναπτύσσονται έντονα παρενοχλητικές και εκφοβιστικές συμπεριφορές, σε κάποιες περιπτώσεις ενώ έχουν υποστεί ήδη βία από πολίτες που τους στοχοποιούν λόγω της υποστηρικτικής δράσης τους προς τους πρόσφυγες. Όπως φαίνεται χαρακτηριστικά από τις μαρτυρίες των θυμάτων των εν λόγω περιστατικών, οι αστυνομικοί, αντί να επεμβαίνουν για να διασώσουν και προστατέψουν τα θύματα επιθέσεων, συμβάλλουν στην παρενόχληση εναντίον τους, δείχνοντας τουλάχιστον ανοχή στις παράνομες συμπεριφορές πολιτών που στοχοποιούν πρόσφυγες και υποστηρικτές.

Σε ένα εκ των περιστατικών που λαμβάνει χώρα στη Λέσβο, στις αρχές του Μαρτίου του 2020, με βάση τη μαρτυρία των θυμάτων, υπερασπιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ έχουν ήδη απειληθεί από πολίτες, οι ίδιοι οι θύτες φαίνεται να καλούν την αστυνομία. Οι πολίτες υποδεικνύουν στους αστυνομικούς τα θύματα και εκείνοι σταματούν τα θύματα και ζητούν να αδειάσουν τις τσάντες τους. Στις ερωτήσεις των θυμάτων για το τι έχουν κάνει και γιατί ελέγχονται, οι αστυνομικοί φαίνεται να απαντούν με νέες ερωτήσεις, ζητώντας από τα θύματα να τους γνωστοποιήσουν τον λόγο για τον οποίο βρίσκονται στο νησί και αν εργάζονται με πρόσφυγες. Εντύπωση συνεχίζει να προκαλεί η στάση των αστυνομικών προς τους υπερασπιστές όχι μόνο στο σημείο του περιστατικού αλλά και αργότερα στο αστυνομικό τμήμα που οδηγήθηκαν, χωρίς να τους δοθούν περαιτέρω πληροφορίες για τον λόγο.

«Η Λέσβος τελείωσε για εσάς. Πρέπει να φύγετε αύριο. Κάθε μέρα θα σας μεταφέρουμε στο αστυνομικό τμήμα μέχρι να φύγετε από το νησί».

Τα παραπάνω φέρονται να λένε οι ένστολοι προς τα θύματα. Κατά την παραμονή τους στο τμήμα τα θύματα επισημαίνουν ότι διαδραματίστηκαν τα εξής:

«Μας πήγαν στο αστυνομικό τμήμα με λεωφορείο και μας ζήτησαν να συμπληρώσουμε μια φόρμα, ζητώντας μας να δώσουμε πληροφορίες όπως το όνομά μας, την πηγή του μισθού μας κ.λπ. Τότε ρώτησαν τι κάνουμε εδώ και όταν ένας από εμάς απάντησε ότι είναι εθελοντής για την υποστήριξη των προσφύγων, μας είπαν ότι καλωσορίζουμε πρόσφυγες και αν θέλουμε, μπορούμε να επιστρέψουμε στη χώρα μας και να τους πάρουμε μαζί μας. Μας είπαν, “αν πάτε τώρα πίσω (σ.σ. σημείο που έλαβε το προηγούμενο περιστατικό) θα σας καταστρέψουν. Αν δεν σας μεταφέρουμε στο αστυνομικό τμήμα, οι Έλληνες θα σας φροντίσουν”».

Με βάση τα στοιχεία που έδωσαν τα θύματα κατά την καταγραφή, η προαναφερθείσα φόρμα αφορά σε «ερωτηματολόγιο προσαχθέντων ΜΚΟ» στο οποίο ζητούνται προσωπικά δεδομένα, ΑΦΜ, οικονομικοί πόροι, αριθμός μελών οργάνωσης στο νησί, αντικείμενο εργασίας κ.λπ. Για το περιστατικό έχει γίνει αναφορά στον Συνήγορο του Πολίτη.

Σε άλλο περιστατικό που έλαβε χώρα στο νησί την ίδια περίοδο γενικευμένων ταραχών στο νησί²², υποστηρίκτρια ανθρωπίνων δικαιωμάτων δέχθηκε επίθεση από αστυνομικούς, ενώ βρισκόταν στο λιμάνι στο οποίο είχαν συγκεντρωθεί αιτούντες άσυλο, μετά από φήμες ότι θα κατέφθανε πλοίο για να τους μεταφέρει στην ενδοχώρα. Μέσα σε κλίμα γενικευμένης έντασης, μέλος ομάδας αστυνομικών φέρεται να επιτέθηκε στο θύμα, όταν εκείνη διαμαρτυρήθηκε ότι οι πράξεις τους ήταν ενάντια στο νόμο. Μάλιστα, εκείνος φέρεται να της απαντά «Δεν υπάρχει πια νόμος». Σύμφωνα με τη μαρτυρία, την είχαν ήδη σπρώξει σε έναν τοίχο και τραυματίσει στο πόδι φωνάζοντάς της «Γύρνα πίσω στη χώρα σου»²³.

22. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις οργανωμένες επιθέσεις κατά προσφύγων, μεταναστών και υποστηρικτών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, βλ. σελίδες 21-37.

23. Το θύμα είναι πολίτης Κράτους μέλους της Ε.Ε.

Την ίδια περίοδο, υποστηρικτής ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναφέρει παρενοχλητική συμπεριφορά από ομάδα αστυνομικών (όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, ήταν ξεκάθαρα μέλη της ομάδας ΜΑΤ που βρισκόταν στο νησί) οι οποίοι έχουν σταθμεύσει στην πλατεία Σαλφούς στην πόλη της Μυτιλήνης. Σύμφωνα με τη μαρτυρία, ο ίδιος συνόδευε προσφυγόπουλα που επέστρεφαν από δραστηριότητες στις οποίες συμμετείχαν. Όπως ο ίδιος χαρακτηριστικά ανέφερε:

«Μερικοί από τους αξιωματικούς άρχισαν να μας πλησιάζουν. Με ρώτησαν συγκεκριμένα “Ποιος είσαι; Από που είσαι; Γιατί τα έφερες εδώ; Γιατί δεν τα παίρνεις στη χώρα σου;”. Ζήτησαν την ταυτότητά μου και άρχισαν να ελέγχουν τα στοιχεία μου. Δύο αστυνομικοί πλησίασαν πολύ κοντά στο πρόσωπό μου επαναλαμβάνοντας τις ίδιες ερωτήσεις. Τα παιδιά άρχισαν να φοβούνται. Όταν έπρεπε να επαναλάβω τη μεταφορά των παιδιών, ζήτησα από έναν Έλληνα δάσκαλο να έρθει μαζί μου, για να εξηγήσω τι κάνουμε σε γλώσσα που κατανοούν οι αστυνομικοί. Όταν ξανασυναντήσαμε τους αστυνομικούς, είπα “Κοιτάξτε, θέλω απλώς να μεταφέρω αυτά τα παιδιά, με ασφάλεια”. Μου απάντησαν “Κάνε ό,τι θέλεις, αλλά δεν μπορούμε να εγγυηθούμε την ασφάλειά σου”».

Το μοτίβο με βάση το οποίο αστυνομικοί, αντί να παρεμβαίνουν για να διασώσουν και να προστατέψουν θύματα επιθέσεων, συμβάλλουν στην παρενόχληση εναντίον τους, όπως περιγράφηκε στην πρώτη μαρτυρία θύματος παραπάνω, επαναλαμβάνεται το Σεπτέμβριο 2020, κατά την εξέλιξη της φωτιάς στο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης στη Μόρια, μέσα από ένα ακόμη περιστατικό που κατέγραψε το Δίκτυο. Με βάση χαρακτηριστική μαρτυρία των θυμάτων, υπερασπιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ επέστρεφαν από την εργασία τους, τους σταμάτησαν πολίτες οι οποίοι είχαν στήσει μπλόκο στο δρόμο. Τους κύκλωσαν και ζητούσαν να δουν τα νομιμοποιητικά τους έγγραφα. Αρνήθηκαν δε να απαντήσουν στους υποστηρικτές για το αν ήταν αστυνομικοί και επέμεναν να τους ρωτούν αν εργάζονταν σε ΜΚΟ. Παράλληλα, μέρος της ομάδας των πολιτών που είχε κλείσει το δρόμο σταμάτησε μια παρέα νεαρών προσφύγων. Οι τελευταίοι αναγκάστηκαν να γονατίσουν στην άσφαλτο, με τα χέρια σηκωμένα ψηλά και υπό την απειλή αυτοσχέδιων όπλων (ρόπαλα). Στο σημείο αυτό το Δίκτυο επισημαίνει ότι κάποια από τα ποιοτικά στοιχεία του συγκριμένου περιστατικού ομοιάζουν με χαρακτηριστικά περιστατικών που συνδέονται με εξτρεμιστικές ομάδες. Στις εξτρεμιστικές ομάδες οι δράστες δρουν σε οργανωμένες ομάδες, με αυτοσχέδια όπλα όπως ξύλα, γκλομπ ή/και σίδερα, δρουν σαν να είναι σε αποστολή και έχουν ξενοφοβικό λόγο κατά την επίθεση, ενώ κρατούν φασιστικά σύμβολα.

Αν και στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν υπάρχουν εμφανή φασιστικά σύμβολα, η οργανωμένη δράση κατά προσφύγων, μεταναστών και υποστηρικτικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και η χρήση αυτοσχέδιων όπλων, όπως ρόπαλα, είναι επαρκή στοιχεία για να επισημανθεί η μετεξέλιξη και διασπορά του τύπου οργανωμένης ξενοφοβικής, ρατσιστικής βίας. Στη συνέχεια του περιστατικού και με αφορμή το γεγονός ότι ένα από τα θύματα απάντησε ότι δεν είχε πάνω του το διαβατήριό του, οι δράστες κάλεσαν την αστυνομία. Όταν οι αστυνομικοί έφθασαν, πέρασαν δίπλα από τους πρόσφυγες που βρίσκονταν ακόμα με τα γόνατα στην ασφαλτο, σύμφωνα με τη μαρτυρία των θυμάτων, δεν έκαναν κάτι για αυτό, αλλά αφού συνομίλησαν με τους δράστες, οι τελευταίοι άφησαν τους πρόσφυγες να φύγουν. Στη συνέχεια φέρονται να πλησίασαν τα θύματα, ζητώντας τις ταυτότητές τους. Δεδομένου ότι κάποιοι από τους υποστηρικτές είχαν τα έγγραφά τους στο αυτοκίνητο προχώρησαν προς τα εκεί μαζί με τους αστυνομικούς. Ξεκίνησε μία διαδικασία ελέγχου εγγράφων ταυτοποίησης, αυτοκινήτου καθώς και των εγγράφων ενοικίασης του αυτοκινήτου των θυμάτων. Με δεδομένο ότι τα θύματα είχαν έγγραφα ενοικίασης του αυτοκινήτου για την προηγούμενη ημέρα (είχαν συνεννοηθεί για την επέκταση της ενοικίασης τηλεφωνικά) οι αστυνομικοί τους ζήτησαν να τους ακολουθήσουν στο τμήμα για την εξακρίβωση του καθεστώτος ενοικίασης του αυτοκινήτου. Κατά τη διαδρομή για το τμήμα, οι αστυνομικοί προσέγγισαν το αυτοκίνητο των θυμάτων, τους επέστρεψαν τα έγγραφα και έφυγαν χωρίς να πουν τίποτα άλλο.

Επίσης, όπως αναλύθηκε παραπάνω, το Δίκτυο κατέγραψε περιστατικά τα οποία εξελίσσονται στο πλαίσιο ελέγχων από την αστυνομία, στα οποία παρατηρείται αυθαίρετη απόδοση προστίμων σχετικά με την εφαρμογή των μέτρων περιορισμού της κυκλοφορίας, καθώς και παρενοχλητικές συμπεριφορές έως και έκφραση βίας με ρατσιστικό κίνητρο. Με βάση τις μαρτυρίες των θυμάτων, σε κάποια περιστατικά, αστυνομικοί κατά τον έλεγχο των δικαιολογητικών για τον περιορισμό της κυκλοφορίας, εκδήλωσαν διαφορετικής έντασης βίαιες συμπεριφορές, όπως λεκτική και σωματική βία. Κάποια από τα θύματα προσήχθησαν και κρατήθηκαν σε αστυνομικά τμήματα, χωρίς να τους γνωστοποιηθεί ο λόγος κράτησής τους ή να αιτιολογείται από τον τύπο παράβασης²⁴.

Στο σημείο αυτό το Δίκτυο θα ήθελε να υπενθυμίσει ότι, όπως έχει υπογραμμίσει και η Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων, τα άτομα που αντιλαμβάνονται ότι έχουν υποστεί διακρίσεις από τις Αρχές επιβολής του νόμου τείνουν να έχουν λιγότερη εμπιστοσύνη σε αυτές τις Αρχές και, ως εκ τούτου, είναι λιγότερο πρόθυμα να συνεργαστούν με την αστυνομία, περιορίζοντας έτσι ενδεχομένως την αποτελεσματικότητα της τελευταίας. Αυτή η αίσθηση αδικίας, ταπείνωσης και απώλειας εμπιστοσύνης στην αστυνομία και σε άλλες Αρχές μπορεί να οδηγήσει, μεταξύ άλλων, σε μειωμένη αναφορά των εγκλημάτων. Το αίσθημα αδικίας, ταπείνωσης, απώλειας εμπιστοσύνης στην επιβολή του νόμου, δευτερογενούς θυματο-

24. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την πανδημία του COVID-19, ως παράγοντα επαναπροσδιορισμού του πλαισίου των διακρίσεων και της ρατσιστικής βίας, βλ. σελίδες 23-28.

ποίησης, φόβου αντιποίνων και περιορισμένης πρόσβασης σε πληροφορίες σχετικά με νομικά δικαιώματα ή υποστήριξη μπορεί να οδηγήσει σε μειωμένη αναφορά εγκλημάτων²⁵.

Για μία ακόμη χρονιά²⁶ βάσει περιστατικών που κατέγραψε το Δίκτυο, στο πλαίσιο ελέγχου των συνόρων και διαχείρισης των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών, διαπιστώνεται ότι εντείνονται τα στερεότυπα των ένστολων, οι οποίοι υπό συγκεκριμένες συνθήκες φέρονται να θεωρούν ότι η άσκηση βίας συνιστά μέρος της επιχειρησιακής αποστολής τους. Ευρύτερα και πέραν των καταγραφών του Δικτύου, αξιοσημείωτη είναι η αύξηση μέσα στο 2020 των αναφορών και μαρτυριών για άτυπες αναγκαστικές επιστροφές στα θαλάσσια και χερσαία σύνορα της χώρας. Το Δίκτυο επισημαίνει τις αρνητικές συνέπειες που έχουν τέτοιες πρακτικές, καταρχήν στη ζωή και την ασφάλεια ανθρώπων που αναζητούν προστασία, και ευρύτερα στα πρότυπα και τις αξίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου που μπορεί να πληγούν ανεπανόρθωτα, δίνοντας χώρο σε ρατσιστικές τάσεις και συμπεριφορές.

Χαρακτηριστικά των ανωτέρω είναι περιστατικά που κατέγραψε το Δίκτυο στην Πάτρα, τα οποία αναδεικνύουν μια ευρύτερη τάση άσκησης βίας κατά την αποτροπή ατόμων, στη συγκεκριμένη περίπτωση ανηλίκων, που επιχειρούσαν να εισέλθουν παράτυπα σε φορτηγά – νταλίκες και να περάσουν μέσω πλοίων στην Ιταλία. Συγκεκριμένα, από τις αρχές του 2020 παρατηρήθηκε σχετική αύξηση περιστατικών βίας από τις λιμενικές αρχές και υπαλλήλους του λιμένα Πατρών. Η σοβαρότητα και η συχνότητα των περιστατικών προκύπτει από τον αριθμό των ατόμων που έγιναν αποδέκτες αυτής της βίας καθώς και τη σοβαρότητα των τραυμάτων. Σε αρκετές περιπτώσεις αναφέρονται περιστατικά στα οποία υπάρχει η χρήση σκύλων και δαγκώματα από αυτούς, χτυπήματα στα άνω-κάτω άκρα και σε κάποιες περιπτώσεις χτυπήματα στο κεφάλι και το πρόσωπο (στοιχεία που διαπιστώνονται και από τις καταγραφές του Δικτύου). Παρουσιάστηκε μείωση αναφορών τέτοιων περιστατικών την περίοδο που είχαν εφαρμοστεί περιοριστικά μέτρα λόγω COVID-19, ενώ από τις αρχές Ιουνίου σημειώθηκαν αυξητικές τάσεις (σε επίπεδο γενικών αναφορών). Το Δίκτυο κατέχει τις εν λόγω πληροφορίες χάρη στην παρατήρηση και ποιοτική ανάλυση μελών του που δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Διαπιστώνει δε ότι αν και τα αναφερόμενα περιστατικά είναι περισσότερα από τις καταγραφές που τελικά πραγματοποιήθηκαν, τα υπόλοιπα θύματα δεν επιθυμούσαν να προχωρήσουν με την καταγραφή των περιστατικών καθώς οι περισσότεροι δεν διέθεταν νομιμοποιητικά έγγραφα και θεωρούσαν ότι θα προέκυπτε μεγαλύτερο πρόβλημα στην προσπάθειά τους να συνεχίσουν την πορεία τους.

25. UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD), General recommendation No. 36: Preventing and Combating Racial Profiling by Law Enforcement Officials, σελ. 6, 24 Νοεμβρίου 2020. Διαθέσιμο σε: CERD_C_GC_36_9291_E.pdf (ohchr.org)

26. Ετήσια Έκθεση 2019, σελ. 29.

2. Περιστατικά με την εμπλοκή δημόσιων λειτουργιών

Σε 4 περιστατικά οι δράστες ήταν δημόσιοι λειτουργοί. Η κατανομή των περιστατικών ανά λόγο στοχοποίησης καταδεικνύει ότι για μια ακόμη χρονιά τόσο οι στοχοποιούμενες ομάδες λόγω εθνικής καταγωγής (2 αιτούντες άσυλο) όσο και Έλληνες πολίτες (2 περιστατικά λόγω ταυτότητας φύλου) αντιμετωπίζουν προβλήματα στην επαφή τους με τον δημόσιο τομέα.

Τα περιστατικά που κατέγραψε το Δίκτυο μαρτυρούν την έλλειψη ανεκτικότητας έναντι της διαφορετικότητας και τη δημιουργία κλίματος παρενόχλησης τόσο για τους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες, όσο και για τα άτομα ΛΟΑΤΚΙ+. Μάλιστα στη μία περίπτωση θύματος αιτούντα άσυλο, δημόσιος υπάλληλος και συγκεκριμένα διασώστης του ΕΚΑΒ, φέρεται να αρνήθηκε να προβεί στις προβλεπόμενες ενέργειες υποστήριξης ασθενούς, ενώ ήταν βαριά τραυματισμένος. Συγκεκριμένα, δεν εξέτασε τα ζωτικά σημεία του ασθενούς και δήλωσε την απροθυμία του να τον μεταφέρει στο νοσοκομείο. Χρειάστηκε δε μάρτυρας στο περιστατικό να τονίσει τη ληθαργική κατάσταση του ασθενούς καθώς και να απαιτήσει τη μεταφορά του, ώστε οι διασώστες να μεταφέρουν τον ασθενή στο νοσοκομείο. Το εν λόγω περιστατικό καταδεικνύει μια πράξη παραβίασης καθήκοντος, αυτής της μη παροχής υπηρεσιών, με ρατσιστικό κίνητρο, η οποία θα μπορούσε να επιβαρύνει περαιτέρω την κατάσταση υγείας του θύματος.

Στο πλαίσιο ρατσιστικής συμπεριφοράς από υγειονομικό προσωπικό κατατάσσεται και η περίπτωση γιατρού σε ιδιωτικό νοσοκομείο. Αν και δεν καταμετράται στα περιστατικά με θύτες δημόσιους υπαλλήλους λόγω της εργασίας του σε ιδιωτικό φορέα, αξίζει να σημειωθεί ως ένα από τα περιστατικά που επιβεβαιώνουν την έλλειψη αποδοχής της διαφορετικότητας από μέλη του υγειονομικού προσωπικού. Συγκεκριμένα, ο γιατρός, σε αλληλεπίδρασή του με τρανς άντρα ο οποίος επρόκειτο να χειρουργηθεί, προέβη κατά τη συνεργασία του με το θύμα πολλαπλώς, σύμφωνα με τη μαρτυρία, σε ιδιαίτερα κακοποιητική και επιθετική συμπεριφορά προς τον ασθενή, μεταξύ άλλων χρησιμοποιώντας συνεχώς και επίτηδες λάθος φύλο. Το Δίκτυο έχει επισημάνει σε πολλές περιπτώσεις την ανάγκη εκπαίδευσης του υγειονομικού προσωπικού, έτσι ώστε να απέχει από ρατσιστικές συμπεριφορές κατά τη διενέργεια του καθήκοντός τους.

Ένα ακόμη περιστατικό κακοποιητικής συμπεριφοράς, από υπάλληλο Δ.Ο.Υ. αυτή τη φορά, κατά ατόμου ΛΟΑΤΚΙ+ επιβεβαιώνει το μοτίβο της μη αποδοχής της διαφορετικότητας από δημόσιους λειτουργούς. Συγκεκριμένα, όταν το θύμα, τρανς αγόρι, μετέβη με τον πατέρα του σε υπηρεσία Δ.Ο.Υ με αίτημα να μεταβάλει τα προσωπικά του στοιχεία στα φορολογικά του έγγραφα, υπάλληλος εκεί φέρεται να αρνήθηκε να τους εξυπηρετήσει, παρά το γεγονός ότι το αγόρι είχε προσκομίσει τη νέα ληξιαρχική πράξη, όπου η μεταβολή των στοιχείων είχε ήδη λάβει χώρα. Επίσης, ο υπάλληλος, σύμφωνα με τη μαρτυρία, επέμεινε να δει τη δικαστική απόφαση μεταβολής των στοιχείων, όταν σύμφωνα με το νόμο η αλλαγή των στοιχείων σε όλες τις υπηρεσίες γίνεται μόνο με τη νέα ληξιαρχική πράξη. Υπενθυμίζεται ότι το Δίκτυο είχε καλωσορίσει την πρωτοβουλία για τη νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου με βάση τον Ν. 4491/2017

(ΦΕΚ Α'152)²⁷. Ωστόσο, διαπιστώνεται ότι στην πράξη η διαδικασία ενέχει κινδύνους ως προς την αντιμετώπιση των τρoνς ατόμων, καθώς δεν έχει εμπεδωθεί η ανάγκη προστασίας της ιδιωτικής ζωής και η μη έκθεση σε περαιτέρω στοχοποίηση. Σε μια άλλη διάσταση του περιστατικού, ενδεικτική της συμπεριφοράς του υπαλλήλου είναι η φερόμενη απάντησή του όταν ο πατέρας του αγοριού επεσήμανε την ανάγκη εφαρμογής του νόμου:

«Δεν θα μου μάθεις εσύ τους νόμους, εδώ μέσα νόμος είναι ό,τι σου λέω εγώ».

Πρόκειται για τη δεύτερη φορά που το Δίκτυο εντός του 2020 καταγράφει περιστατικό όπου τα όρια του νόμου ξεκάθαρα ελαστικοποιούνται και προσαρμόζονται στην αυθαίρετη, στερεοτυπική αντίληψη του δημόσιου λειτουργού που καλείται να τον εφαρμόσει. Υπενθυμίζεται καταγραφή του Δικτύου εντός του 2020, όπου αστυνομικός ανέφερε χαρακτηριστικά κατά την εξέλιξη του καταγραφόμενου περιστατικού «Δεν υπάρχει πια νόμος»²⁸.

27. Ν. 4491/2017 (ΦΕΚ Α'152), Νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου -Εθνικός Μηχανισμός Εκπόνησης, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και άλλες διατάξεις, 13 Οκτωβρίου 2017, διαθέσιμο σε: ΦΕΚ Α' 152/13.10.2017 - εθνικό τυπογραφείο.

28. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το περιστατικό, βλ. σελίδα 46.

IV. Καταγγελίες και αντίδραση των Αρχών

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας παρακολουθεί με προσοχή την εφαρμογή της νομοθεσίας για την καταπολέμηση των ρατσιστικών εγκλημάτων και την πρακτική όλων των εμπλεκόμενων μερών. Στόχος του Δικτύου είναι η κατανόηση και η επισήμανση των νομοθετικών και πρακτικών εμποδίων ως προς την πρόσβαση των θυμάτων στις Αρχές. Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται ορισμένα στοιχεία του Δικτύου ως προς τις καταγγελίες (Α), καθώς και επισημάνσεις ως προς την αντιμετώπιση του ρατσιστικού εγκλήματος από τις αστυνομικές και δικαστικές Αρχές, συμπεριλαμβανομένων των δράσεων του Υπουργείου Δικαιοσύνης (Β).

A. Ανάλυση στοιχείων του Δικτύου

Από τα 107 καταγεγραμμένα περιστατικά, 35 είχαν καταγγελθεί στην αστυνομία κατά την καταγραφή τους από οργανώσεις του Δικτύου, ενώ για ένα (1) περιστατικό έχει γίνει αναφορά στον Συνήγορο του Πολίτη. Από τα παραπάνω περιστατικά, το Δίκτυο γνωρίζει ότι για τα 14 έχει κινηθεί η ποινική διαδικασία. Επίσης, σε 14 περιστατικά το θύμα δήλωσε κατά την καταγραφή ότι δεν είχε καταγγείλει ακόμα το περιστατικό αλλά ότι θα ήθελε να προβεί σε καταγγελία. Σε 46 περιστατικά, το θύμα δήλωσε ότι δεν ήθελε να προβεί σε περαιτέρω ενέργειες λόγω φόβου, έλλειψης εμπιστοσύνης στις Αρχές ή λόγω της γραφειοκρατίας. Σημαντικό μέρος των εν λόγω μαρτυριών αφορούν περιστατικά που είτε τα θύματα βίωσαν βία από τους ίδιους τους αστυνομικούς, είτε οι αστυνομικοί ήταν παρόντες και δεν παρενέβησαν για τη διάσωση και την προστασία τους.

Χαρακτηριστικό είναι το εξής περιστατικό: Κατά την εξέλιξη της επίθεσης, το θύμα δήλωσε ότι ενώ αστυνομικοί ήταν κοντά στο σημείο της επίθεσης, παρά τις κραυγές του θύματος για βοήθεια, οι αστυνομικοί δεν παρενέβησαν για τη διάσωσή του. Όταν την επόμενη ημέρα το θύμα ζήτησε υποστήριξη από τους αστυνομικούς του Κέντρου Υποδοχής και Ταυτοποίησης στο οποίο διέμενε, οι τελευταίοι αρνήθηκαν να τον υποστηρίξουν και τον παρέπεμψαν στο τοπικό αστυνομικό τμήμα. Ο δε αστυνομικός στο τοπικό αστυνομικό τμήμα φέρεται να του είπε ότι πρέπει να επιστρέψει στη Συρία (χώρα καταγωγής του θύματος) για να κάνει καταγγελία. Όταν τελικά, δύο ημέρες μετά από το περιστατικό, το θύμα έγινε δεκτό από τον υπεύθυνο αστυνομικό του τοπικού τμήματος, ο τελευταίος πήρε τη φωτογραφία της κάρτας του αιτούντος άσυλο και του είπε ότι θα τον ενημερώσει σε περίπτωση που λάβει πληροφορίες σχετικά με τους δράστες. Δεν ζήτησε από το θύμα να υπογράψει κανένα έγγραφο. Επίσης, ενώ το θύμα πήγε στο νοσοκομείο για να του δοθούν οι πρώτες βοήθειες, φαίνεται ότι το νοσοκομείο δεν έδωσε καμία ιατρική έκθεση σχετική με το βίαιο περιστατικό εναντίον του.

Το Δίκτυο έχει επισημάνει σε προηγούμενες εκθέσεις του την ανάγκη ενημέρωσης και εκπαίδευσης των αστυνομικών σχετικά με την υποχρέωση συνδρομής των θυμάτων, παρέμβασης για τη διάσωσή τους και μέριμνας για την ενημέρωσή τους και παραπομπή τους στις κατάλληλες υπηρεσίες. Επίσης, έχει διαπιστώσει ότι ενώ η κοινοτική Οδηγία σχετικά με την υποστήριξη θυμάτων εγκλημάτων έχει ενσωματωθεί στο ελληνικό δίκαιο από το 2017 (Ν. 4478/2017) μια πρωτοβουλία που έχει χαιρετιστεί από το Δίκτυο²⁹, έως σήμερα διαπιστώνει την ελλιπή εφαρμογή του σχετικού πλαισίου. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, μεταξύ άλλων, αναδεικνύεται η μονοσήμαντη αντιμετώπιση του θύματος από το ιατρικό προσωπικό ως προς τα ζητήματα υγείας που παρουσιάζει. Διαπιστώνεται δηλαδή η απουσία παροχής ή προσφοράς άλλης υποστήριξης (ψυχοκοινωνικού περιεχομένου), αλλά και η απουσία σύνδεσης του προσωπικού των νοσοκομείων και άλλων φορέων παροχής ιατρικών υπηρεσιών με την ποινική διαδικασία (όπως λ.χ. την ενημέρωση των θυμάτων για τη δυνατότητα καταγγελίας ή την προσκόμιση εκθέσεων σχετικά με τα ιατρικά ευρήματα της επίθεσης στο θύμα).

Με βάση τα παραπάνω ποιοτικά στοιχεία, το Δίκτυο επισημαίνει την ανάγκη ενημέρωσης των φορέων που εμπλέκονται στην υποστήριξη των θυμάτων για την κατανόηση των υποχρεώσεών τους, ως προς τη διάσωση των θυμάτων, την προστασία τους και δη από την επαναθυματοποίησή τους, αλλά και την ενίσχυση της συνεργασίας τους, μέσα σε ένα πλαίσιο λειτουργικού συστήματος παραπομπής σε υπηρεσίες προστασίας και υποστήριξης. Στο εν λόγω πλαίσιο το Δίκτυο χαιρετίζει την πρωτοβουλία του Υπουργείου Δικαιοσύνης για την κατάρτιση οδηγού για την ενημέρωση των θυμάτων ρατσιστικής βίας σχετικά με τα δικαιώματά τους³⁰. Επισημαίνει ωστόσο, ότι μια τέτοια δράση, αν και στη σωστή κατεύθυνση, θα αυξήσει τον αντίκτυπο της στις κοινότητες των θυμάτων όταν θα αποτελέσει προπομπό ενός ενιαίου και αποτελεσματικού συστήματος υποστήριξης και προστασίας των θυμάτων.

Σε τρία ακόμη περιστατικά, συγκεκριμένα κατά δομής ασυνόδευτων ανηλίκων, το Δίκτυο κατέγραψε την παρέμβαση του εισαγγελέα, προκειμένου να λάβουν τέλος οι συνεχείς επιθέσεις στη δομή, καθώς και την μαρτυρία των θυμάτων πως η αστυνομία υπήρξε ιδιαίτερα υποστηρικτική και συνεργάσιμη με τα θύματα, κατά τη διάρκεια των επεισοδίων. Σε ένα ακόμη αντίστοιχο περιστατικό επίθεσης κατά δομής ασυνόδευτων ανηλίκων το Δίκτυο ενημερώθηκε, μετά την καταγραφή του περιστατικού, πως ο εισαγγελέας άσκησε ποινική δίωξη, συμπεριλαμβάνοντας το ρατσιστικό κίνητρο. Τα εν λόγω περιστατικά αναδεικνύουν τη σημασία που έχει η έγκαιρη και ολοκληρωμένη παρέμβαση των Αρχών για την προστασία των θυμάτων αλλά και για τη διασφάλιση της πρόσβασής τους στη Δικαιοσύνη, δείχνοντας πως η αντιμετώπιση των θυμάτων από τις Αρχές δύναται να είναι θεσμικά συνεπής.

29. Ετήσια Έκθεση 2017, σελ. 24-25.

30. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. σελίδα 60-61.

Μια τάση που παρατηρείται για μια ακόμη χρονιά είναι ο φόβος των θυμάτων να προβούν σε καταγγελία λόγω της απουσίας νομικού καθεστώτος. Το Δίκτυο διαπιστώνει ότι αν και τα τελευταία χρόνια υπάρχει σχετική νομοθετική πρόβλεψη για την απόδοση άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους στα θύματα και τους μάρτυρες ρατσιστικού εγκλήματος, στην πραγματικότητα παρατηρούνται καθυστερήσεις στην απόδοση του εν λόγω καθεστώτος προστασίας με αποτέλεσμα τα θύματα και οι μάρτυρες να κινδυνεύουν με κράτηση. Στο σημείο αυτό το Δίκτυο επισημαίνει την ανάγκη επίσπευσης των διαδικασιών ταυτοποίησης αλλοδαπού χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα ως θύματος ρατσιστικής βίας ή ουσιώδους μάρτυρα, προκειμένου να συντηρηθεί κατά το ελάχιστο δυνατό ο περιορισμός της ελευθερίας του. Η πρόσφατη Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Υποστήριξη των Θυμάτων διαπιστώνει ότι μετανάστες χωρίς νομικό καθεστώς που πέφτουν θύματα εγκληματικότητας βρίσκονται συχνά σε ευάλωτη κατάσταση και ενδέχεται να αντιμετωπίζουν δυσκολία πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Εάν καταγγείλουν δε κάποιο έγκλημα στην αστυνομία, ενδέχεται να μπουν σε διαδικασία επιστροφής στη χώρα καταγωγής τους. Υπενθυμίζει δε ότι σύμφωνα με την κοινοτική οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων, τα εν λόγω δικαιώματα ισχύουν για όλα τα θύματα χωρίς διακρίσεις, ανεξάρτητα από το καθεστώς διαμονής τους. Μάλιστα επισημαίνεται ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρόκειται να διερευνήσει νομικά και πρακτικά εργαλεία σε ενωσιακό επίπεδο ώστε να διευκολύνει τους μετανάστες-θύματα να καταγγείλουν εγκλήματα και να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υποστήριξης, ανεξάρτητα από το καθεστώς διαμονής τους. Ειδικότερα, η Επιτροπή θα προωθήσει την ανταλλαγή ορθών πρακτικών μεταξύ των κρατών μελών, με σκοπό την αποσύνδεση της καταγγελίας εγκλημάτων από τη διαδικασία επιστροφής, χωρίς να διακυβεύεται η αποτελεσματικότητα των εν λόγω διαδικασιών³¹. Το Δίκτυο έχει επισημάνει, μεταξύ άλλων και με αφορμή την δημοσίευση του πρόσφατου Εθνικού Σχεδίου Δράσης κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, ότι έχει ιδιαίτερη σημασία οι Αρχές να υιοθετήσουν πρωτοβουλίες για την αναβάθμιση των διαδικασιών προκειμένου τα θύματα και οι μάρτυρες ρατσιστικών εγκλημάτων να έχουν απρόσκοπτη πρόσβαση στην προστασία και την ασφάλεια.

B. Αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας από την Πολιτεία

Το Δίκτυο επιδιώκει πάντοτε την καλύτερη δυνατή συνεργασία με τις αστυνομικές και εισαγγελικές Αρχές. Όπως έχει τονιστεί στο παρελθόν, η συνεργασία μεταξύ της κοινωνίας των πολιτών με την αστυνομία έχει θεωρηθεί επιτυχής για το σύστημα καταπολέμησης του ρατσιστικού εγκλήματος, καθώς εκτός από την υποστήριξη του θύματος, επιτυγχάνεται η κάλυψη ορισμένων πρακτικών κενών της αστυνομίας.

31. Στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων (2020-2025), 24 Ιουνίου 2020, σελίδα 17-18, διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0258&from=EL>

1. Καταγραφή και αντιμετώπιση από τις Αρχές

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία περιστατικών ρατσιστικής βίας που κοινοποιήθηκαν στο Δίκτυο από την Ελληνική Αστυνομία, κατά το έτος 2020 καταγράφηκαν από τις αρμόδιες Υπηρεσίες συνολικά τα εξής:

ΕΙΔΟΣ ΕΠΙΛΗΦΘΕΙΣΑΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ	
ΤΜΗΜΑΤΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ	118
ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΜΗΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	52
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΩΣΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	4
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	6
Γ.Ε.Π.Α.Δ. ΧΩΡΑΣ	5
ΥΠΟΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΩΡΑΣ	37
ΣΥΝΟΛΟ	222

ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΡΑΣΤΩΝ	
ΠΟΛΙΤΕΣ	105
ΠΟΛΙΤΕΣ ΚΑΙ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΙ	4
ΠΟΛΙΤΕΣ ΚΑΙ ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΔΡΑΣΤΕΣ	13
ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΙ	39
ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΕΣ ΟΜΑΔΕΣ	2
ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΔΡΑΣΤΕΣ	54
ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΔΡΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΙ	5
ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΓΕΓΡΑΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ	222

ΠΙΘΑΝΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΤΡΟ	
ΕΘΝΙΚΗ Η ΕΘΝΟΤΙΚΗ ΚΑΤΑΓΩΓΗ	140
ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ	5
ΧΡΩΜΑ	6
ΦΥΛΗ	10
ΘΡΗΣΚΕΙΑ	31
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ	24
ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΦΥΛΟΥ	8
ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ	11
ΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΟ/ΑΛΛΟ	1

ΘΥΜΑΤΑ ΑΝΑ ΦΥΛΟ	%
ΑΝΔΡΕΣ	80
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	20

ΑΔΙΚΗΜΑ	
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑΣ	1
ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ	3
ΛΗΣΤΕΙΑ	2
ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΒΙΑ	2
ΑΙΦΝΙΔΙΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ*	1
ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ	2
ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΒΙΑ	2
ΑΥΤΟΔΙΚΙΑ	1
Ν. ΠΕΡΙ ΙΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	3
Ν. ΠΕΡΙ ΟΠΛΩΝ	1
ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΟΙΚΙΑΚΟΥ ΑΣΥΛΟΥ	1
ΚΛΟΠΗ	3
ΔΙΑΣΠΟΡΑ ΨΕΥΔΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ	10
ΨΕΥΔΗΣ ΚΑΤΑΜΗΝΥΣΗ	1
ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΚΗ ΔΥΣΦΗΜΗΣΗ	4
ΝΟΘΕΥΣΗ ΕΚΛΟΓΗΣ	1
ΑΠΕΙΛΗ	20
ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΚΑΘΗΚΟΝΤΟΣ	13
ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ	41
ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΕΣ ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ	9
ΦΘΟΡΑ ΞΕΝΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	14
ΕΞΥΒΡΙΣΗ	34
ΕΜΠΡΗΣΜΟΣ	1
ΚΑΚΟΒΟΥΛΗ ΑΡΝΗΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ	2
ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΜΙΣΟΥΣ	51
Ν. ΠΕΡΙ ΙΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	3
ΣΥΝΟΛΟ	222

* Π.Δ.Ε. ΓΙΑ ΑΙΦΝΙΔΙΟ ΘΑΝΑΤΟ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΥ

ΘΥΜΑΤΑ ΑΝΑ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	
ΗΜΕΔΑΠΟΙ	63
ΚΑΜΕΡΟΥΝ	2
ΑΓΝΩΣΤΟ	8
ΠΑΚΙΣΤΑΝ	20
ΝΕΑ ΓΟΥΙΝΕΑ	1
ΣΥΡΙΑ	18
ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ	11
ΜΑΡΟΚΟ	4
ΜΥΑΝΜΑΡ	1
ΤΟΥΡΚΙΑ	2
ΙΡΑΚ	6
ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ	2
ΙΡΑΝ	5
ΚΟΥΒΕΙΤ	1
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	3
ΜΠΑΝΓΚΛΑΝΤΕΣ	2
ΚΟΥΡΔΟΙ	1
ΑΛΒΑΝΙΑ	12
ΡΩΣΙΑ	1
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	1
ΠΟΛΩΝΙΑ	1
ΛΙΒΑΝΟΣ	1
ΙΣΛΑΝΔΙΑ	1
ΣΟΜΑΛΙΑ	7
ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ	1
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	1
ΚΑΝΑΔΑ	1
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	1
ΥΕΜΕΝΗ	1

Το Δίκτυο παραθέτει τα ως άνω στοιχεία προς διευκόλυνση της κατανόησης του ρατσιστικού εγκλήματος στην Ελλάδα μέσω της συγκριτικής ανάλυσης των στοιχείων της ΕΛ.ΑΣ. και των στοιχείων της κοινωνίας των πολιτών. Ωστόσο, γίνεται αντιληπτό ότι η διαδικασία αυτή θα διευκολυνθεί σημαντικά, αν η Πολιτεία δημοσιοποιήσει επιπλέον την ποιοτική ανάλυση των ως άνω στοιχείων, προκειμένου να διευκρινιστούν οι τάσεις και να αντιστοιχηθεί το είδος του εγκλήματος με τις στοχοποιούμενες ομάδες.

Σχετικά με την αντιμετώπιση του ρατσιστικού εγκλήματος από τις δικαστικές Αρχές, το Δίκτυο με ικανοποίηση ενημερώθηκε για την έκδοση δύο δικαστικών αποφάσεων που αφορούν περιστατικά που είχαν καταγραφεί από μέλη του Δικτύου τα προηγούμενα χρόνια, στις οποίες εφαρμόστηκε το άρθρο 82^Α του Ποινικού Κώδικα (εφεξής 82^Α Π.Κ.) αναφορικά με την αναγνώριση του ρατσιστικού κινήτρου ως επιβαρυντική περίπτωση στο διαπραχθέν έγκλημα.

Συγκεκριμένα, τον Ιούλιο του 2020 ολοκληρώθηκε στο Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο Αθηνών η δίκη για την υπόθεση «Κρυπτεία». Το δικαστήριο κήρυξε ένοχο τον κατηγορούμενο για τα αδικήματα της απόπειρας εμπρησμού από την οποία θα μπορούσε να προκύψει κίνδυνος για άνθρωπο (υπενθυμίζεται ότι η επίθεση ήταν κατά των γραφείων της Κοινότητας Αφγανών Μεταναστών και Προσφύγων) με την επιβαρυντική περίπτωση του άρθρου 82^Α Π.Κ. (ρατσιστικό κίνητρο), της δημόσιας υποκίνησης σε βία και μίσος (Ν.927/1979) καθώς και για το αδίκημα της οπλοκατοχής και απειλής διάπραξης εγκλημάτων. Το Δίκτυο παρακολούθησε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον την εξέλιξη της δίκης, δεδομένου ότι περιστατικά ρατσιστικής βίας που περιλαμβάνονταν στο κατηγορητήριο είχαν καταγραφεί από μέλη του Δικτύου ενώ θύματα των εν λόγω περιστατικών υποστηρίχθηκαν από τις υπηρεσίες τους. Ακόμα, μέλη του Δικτύου κλήθηκαν ως μάρτυρες κατηγορίας με βάση το γεγονός ότι όπως προέκυψε από την ακροαματική διαδικασία ο κατηγορούμενος είχε απειλήσει τις εν λόγω οργανώσεις λόγω της υποστήριξης που παρείχαν σε κοινότητες μεταναστών και προσφύγων. Ο κατηγορούμενος καταδικάστηκε ως ο μόνος δράστης των επιθέσεων. Ωστόσο, από τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των καταγραφών του Δικτύου που σχετίζονταν με την υπόθεση «Κρυπτεία» φαίνονταν στοιχεία οργάνωσης και συμμετοχής παραπάνω ατόμων του ενός. Το Δίκτυο αναμένει την καθαρογραφή της απόφασης προκειμένου να τοποθετηθεί πιο λεπτομερώς ως προς το ζήτημα της εφαρμοστέας διάταξης.

Ταυτόχρονα, το Δίκτυο χαιρετίζει την απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Χαλκίδας για την καταδίκη δράστη περιστατικού που μέλος του Δικτύου είχε καταγράψει το 2015. Το δικαστήριο αναγνώρισε επίσης το ρατσιστικό κίνητρο (άρθρο 82^Α Π.Κ.) στις πράξεις του δράστη ως επιβαρυντική περίπτωση επειδή το θύμα δέχτηκε επίθεση λόγω της ταυτότητας φύλου της. Το Δίκτυο εκφράζει την ικανοποίησή του για το γεγονός ότι και στις δύο υποθέσεις το κατηγορητήριο περιέλαβε το άρθρο 82^Α του Π.Κ., εισήχθη δηλαδή στο ακροατήριο η σχετική αξιόποινη πράξη ως ρατσιστικό έγκλημα με αποτέλεσμα το δικαστήριο να εξετάσει από την αρχή της προδικασίας τα κίνητρα που οδήγησαν στις εν λόγω επιθέσεις. Αναφορικά με την πρώτη υπόθεση, η εν λόγω δικαστική απόφαση έρχεται να επιβεβαιώσει ότι η εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου περί υποκίνησης σε μίσος και βία κατά προσώπου ή ομάδας προσώπων που προσδιορίζονται με βάση τη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία, τις γενεαλογικές καταβολές, την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, το σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου ή την αναπηρία (Ν.927/1979) αποτελεί μέτρο προστασίας των δημοκρατικών αρχών και της κοινωνικής συνοχής. Για την δεύτερη υπόθεση, αξίζει να σημειωθεί η βαρύτητα της εν λόγω δικαστικής απόφασης, δεδομένου ότι αναγνωρίζοντας το δικαστήριο επιβαρυντική περίπτωση επειδή το θύμα επελέγη λόγω της ταυτότητας φύλου της, καταγράφεται σημαντική νομολογία, δημιουργώντας έτσι δικαστικό

προηγούμενο, καθώς είναι η πρώτη φορά που δικαστήριο εφαρμόζει το 82^Α του Π.Κ. στη βάση της ταυτότητας φύλου του θύματος. Σε κάθε περίπτωση, το Δίκτυο επισημαίνει ότι η καταπολέμηση του ρατσισμού και της ρατσιστικής βίας και η διά του νόμου αντιμετώπιση των βίαιων πράξεων με ρατσιστικό κίνητρο είναι ζήτημα ενίσχυσης της δημοκρατίας και σεβασμού της νομιμότητας.

Όπως το Δίκτυο επισήμανε εντός του 2020 σε υπόμνημά του στην Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για την υπόθεση *Sakir v. Greece*³², καλωσορίζει την ενίσχυση της αντιρατσιστικής νομοθεσίας που έλαβε χώρα τα τελευταία χρόνια, μέσω της τροποποίησης του άρθρου 82^Α του Ποινικού Κώδικα με την κατάργηση της έννοιας του μίσους και την αντικατάστασή της με την έννοια της στοχοποίησης του θύματος βάσει των χαρακτηριστικών του, προκειμένου να διευκολυνθεί η εφαρμογή της διάταξης τόσο κατά τη διάρκεια της έρευνας όσο και σε επίπεδο δικαστηρίου. Επιπλέον, η επιβαρυντική κατάσταση για εγκλήματα με κίνητρο προκατάληψης από τα πρώτα στάδια της έρευνας σύμφωνα με το προαναφερθέν άρθρο είναι ένα σαφές μήνυμα προς τους δράστες. Ωστόσο, το Δίκτυο παρατηρεί ότι παρά τις θετικές τροποποιήσεις στο νομικό πλαίσιο, βάσει της παρακολούθησης της εφαρμογής των σχετικών νομικών διατάξεων, ο πραγματικός αντίκτυπος του άρθρου 82^Α του Π.Κ. στις εκκρεμείς ποινικές υποθέσεις είναι αρκετά περιορισμένος. Παρατηρούνται καθυστερήσεις στη διερεύνηση εγκλημάτων που προκαλούνται από προκατάληψη, οι οποίες ενδέχεται να συμβάλλουν στη δημιουργία κλίματος ατιμωρησίας. Στο εν λόγω πλαίσιο εντάσσεται και η περίπτωση επιθέσεων που κατέγραψε το Δίκτυο στο πλαίσιο των γεγονότων του Απριλίου 2018 στην πλατεία Σαπφούς της Μυτιλήνης. Με βάση τα στοιχεία των καταγραφών οι εν λόγω επιθέσεις παρουσίαζαν στοιχεία οργάνωσης. Σύμφωνα με θύματα εκείνης της νύχτας, μεταξύ των δραστών υπήρχαν δεκάδες άνδρες και γυναίκες, με καλυμμένα χαρακτηριστικά, οι οποίοι πετούσαν πέτρες, μπουκάλια και φλεγόμενα αντικείμενα. Τη συνάθροιση των προσφύγων και των κατοίκων της Λέσβου εκμεταλλεύτηκαν ακραία στοιχεία, τα οποία παρεισέφρησαν και επιτέθηκαν με βιαιότητα στους πρόσφυγες, μεταξύ των οποίων υπήρχαν και αρκετά παιδιά νεαρής ηλικίας³³. Το Δίκτυο, δεδομένου ότι η υπόθεση καταγράφηκε και υποστηρίχτηκε από μέλη του Δικτύου, είναι σε θέση να γνωρίζει ότι ο φάκελος της υπόθεσης διαβιβάστηκε από την Αστυνομία στον Εισαγγελέα τον Νοέμβριο του 2018 και προσδιορίζει 26 άτομα ως πιθανούς δράστες των επιθέσεων. Ο Εισαγγελέας άσκησε κατηγορίες τον Φεβρουάριο του 2019, επικαλούμενος επίσης το Άρθρο 81^Α του Π.Κ. («ρατσιστικό κίνητρο»/σήμερα 82^Α του Π.Κ.) και ζήτησε τη διεξαγωγή κύριας έρευ-

32. Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, Υποβολή Υπομνήματος του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας στην Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για την υπόθεση *Sakir v. Greece*, 15 Δεκεμβρίου 2020, διαθέσιμο σε: http://rvrn.org/wp-content/uploads/2020/12/Rule-9.2_Sakir-v.-Greece_RVRN-Submission_rev_fn.pdf.

33. Ετήσια Έκθεση 2018, σελ. 14.

νας. Η υπόθεση εκκρεμεί έκτοτε ενώπιον του Γραφείου του Ανακριτή³⁴. Επίσης, οι εμπλεκόμενες Αρχές φαίνεται να μην προβαίνουν πάντοτε στην αυτεπάγγελτη δίωξη οποιουδήποτε αδικήματος στο οποίο εντοπίζονται δείκτες προκατάληψης. Πολλά ρατσιστικά εγκλήματα μπορούν να διωχθούν μόνο βάσει ποινικής καταγγελίας που υποβάλει το θύμα εντός 3 μηνών, το ρατσιστικό κίνητρο δεν λαμβάνεται πάντα υπόψη στα αρχικά στάδια της έρευνας, ενώ οι Αρχές δεν παρεμβαίνουν για τη διάσωση των θυμάτων και τη σύλληψη των δραστών, ακόμη και όταν το συμβάν συνέβη μπροστά σε αστυνομικούς.

Σχετικά με τις προσπάθειες των Αρχών για συστηματοποίηση της παρακολούθησης των εν λόγω υποθέσεων σε όλη την πορεία της εξέλιξής τους από την καταγγελία έως τη δικαστική διαδικασία, μέχρι σήμερα η πλήρης συστηματοποίηση των στοιχείων όλων των υπηρεσιών ως προς τα ρατσιστικά εγκλήματα, προκειμένου να είναι δυνατή η ολοκληρωμένη παρακολούθηση της αντιμετώπισής τους στην ελληνική έννομη τάξη, δεν έχει υλοποιηθεί. Είναι χαρακτηριστικό ότι και το Δίκτυο συναντά πολλά εμπόδια στον εντοπισμό των δικαστικών αποφάσεων σε υποθέσεις ρατσιστικών εγκλημάτων, ιδίως στις περιπτώσεις στις οποίες δεν εμπλέκεται δικηγόρος μέλους του Δικτύου. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, γίνεται αντιληπτό ότι η συστηματοποίηση της παρακολούθησης των εν λόγω δεδομένων, η ποσοτική και ποιοτική τους ανάλυση καθώς και η δημοσιοποίηση των αντίστοιχων ευρημάτων από την Πολιτεία, όχι μόνο θα επέτρεπε την ανάδειξη τάσεων και αντικειμενικών παραμέτρων που θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη για την αποτελεσματική καταπολέμηση των εκφάνσεων του ρατσιστικού εγκλήματος, αλλά θα ενίσχυε και τη διαφάνεια των διαδικασιών καθώς και την εμπιστοσύνη τόσο στις Αρχές όσο και σε ένα ενιαίο και αποτελεσματικό μηχανισμό καταγραφών περιστατικών ρατσιστικής βίας. Όπως άλλωστε τονίστηκε παραπάνω, η παράμετρος της εμπιστοσύνης σε ένα ενιαίο και αποτελεσματικό σύστημα καταγραφών περιστατικών ρατσιστικής βίας καθώς και προστασίας και πλαισίωσης των θυμάτων παραμένει ένα διαχρονικό διακύβευμα, παρά τις ήδη θετικές εξελίξεις στον εν λόγω τομέα.

Τέλος, εντός του 2020, το δημοκρατικό και αντιρατσιστικό κίνημα καλωσόρισε τη δικαστική απόφαση καταδίκης της Χρυσής Αυγής ως εγκληματικής οργάνωσης. Η εν λόγω δικαστική απόφαση ανέδειξε τη συμβολή της Δικαιοσύνης στη θωράκιση του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα. Επίσης, η εν λόγω δικαστική απόφαση-ορόσημο έρχεται να υπενθυμίσει ότι η καταπολέμηση του ρατσισμού και της ρατσιστικής βίας και η διά του νόμου αντιμετώπιση των βίαιων, ξενοφοβικών ομάδων είναι ζήτημα σεβασμού της νομιμότητας. Ο δε αντίκτυπος της καταδίκης της Χρυσής Αυγής εκφράζει στην πράξη την προστασία που παρέχει ο νόμος σε κάθε άτομο διαφορετικό αλλά και κάθε μέλος μιας κοινότητας που στοχοποιείται από άτομα και ομάδες με ρατσιστικό, ξενοφοβικό, ομοφοβικό ή τρανσφοβικό κίνητρο.

34. Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, Υποβολή Υπομνήματος του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας στην Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για την υπόθεση Sakir v. Greece, 15 Δεκεμβρίου 2020, σελ. 10-11, διαθέσιμο σε: http://rvrn.org/wp-content/uploads/2020/12/Rule-9.2_Sakir-v.-Greece_RVRN-Submission_rev_fn.pdf.

2. Εθνικό Συμβούλιο κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ΕΣΡΜ) - Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά του Ρατσισμού

Κατά το 2020, το Δίκτυο συμμετείχε στις εργασίες του Εθνικού Συμβουλίου κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ΕΣΡΜ) με δύο εκπροσώπους (και τους αναπληρωτές του). Κατά τη διάρκεια των οκτώ (8) συνεδριάσεων του ΕΣΡΜ, το Δίκτυο με συνέπεια α) υποστήριξε τις εργασίες κατάρτισης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης κατά του Ρατσισμού βάσει διαβούλευσης των μελών του Συμβουλίου και άλλων ειδικών φορέων ή εμπειρογνομόνων επί συγκεκριμένων θεματικών, β) κατέθεσε συστάσεις προς τις αρμόδιες Αρχές και προτάσεις συγκεκριμένων δράσεων και γ) συμμετείχε στη διαβούλευση για την κατάρτιση του Οδηγού για τα Θύματα Ρατσιστικής Βίας.

Το Δίκτυο εκφράζει την ικανοποίησή του για τις συμπεριληπτικές και μακρές διαδικασίες που ακολουθήθηκαν κατά τη διάρκεια της διαβούλευσης, οι οποίες επέτρεψαν στα μέλη του Συμβουλίου να συμβάλουν σημαντικά στη διαμόρφωση του Σχεδίου Δράσης. Το πλαίσιο ουσιαστικής συνεργασίας αντανakλάται σε πολύ μεγάλο βαθμό τόσο στην κατάρτιση του Οδηγού για τα Δικαιώματα των Θυμάτων Ρατσιστικών Εγκλημάτων, όσο και στο προσχέδιο του Σχεδίου Δράσης κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας. Συγκεκριμένα για το Σχέδιο Δράσης, το Δίκτυο χαιρετίζει τη δέσμευση σε ένα πιο ολοκληρωμένο σύστημα αξιολόγησης το οποίο επιτρέπει την προοδευτική, δια-τομεακή και πολύ-παραγοντική παρακολούθηση της εφαρμογής των δράσεων καθώς και του αντικτύπου τους στις ομάδες στόχου. Η δε ρητή αναφορά στην εποπτεία του Σχεδίου Δράσης από το ΕΣΡΜ, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, προκειμένου να επιβλέπει την εφαρμογή του Σχεδίου και να προβαίνει στην επικαιροποίησή του σύμφωνα με τις μεταβαλλόμενες τρέχουσες συνθήκες και ανάγκες, καθώς και να ελέγχει τις εκθέσεις αξιολόγησης προκειμένου να υποβάλει συστάσεις για βελτιώσεις, κινείται στην ορθή κατεύθυνση.

Ωστόσο, το Δίκτυο επισημαίνει ότι υπάρχουν ακόμη καίρια θέματα προς συμπλήρωση, ιδίως όσον αφορά συγκεκριμένες πολιτικές και προτεινόμενες δράσεις. Σχετικά με την αντιμετώπιση του φαινομένου της υπο-αναφορικότητας, δηλ. της ελλιπούς/περιορισμένης αναφοράς στις Αρχές, ενώ υπάρχει ικανοποιητική ανάλυση του φαινομένου και της ανάγκης αντιμετώπισής του μέσα από την αύξηση της εμπιστοσύνης στις Αρχές, αλλά και πρόβλεψη σχετικών δράσεων τόσο σε επίπεδο ενημέρωσης όσο και σε επίπεδο εκπαίδευσης των Αρχών, οι δράσεις που προβλέπονται κρίνονται ελλιπείς όχι στην ουσία τους, αλλά στην έκτασή τους, υπό την έννοια της εμβέλειας και της συχνότητάς τους, ενώ δεν επιλύονται δομικά ζητήματα πρόσβασης στην καταγγελία. Παράλληλα, δεν έχει υιοθετηθεί η προσέγγιση της δημοσιοποίησης των ποιοτικών και ποσοτικών τάσεων αναφορικά με τα καταγγελλθέντα περιστατικά ρατσιστικής βίας αλλά και την εξέλιξή τους σε επίπεδο εισαγγελικών Αρχών και δικαστηρίου, μια πρακτική που θα συνέβαλε καθοριστικά στην αύξηση της εμπιστοσύνης προς τις Αρχές.

Αναφορικά με την πρόσβαση των θυμάτων ρατσιστικών εγκλημάτων στις υπηρεσίες, αλλά και σε καθεστώς προστασίας, επισημαίνεται ότι, ενώ αναγνωρίζεται στο Σχέδιο Δράσης η σημασία

της ενημέρωσης που επιτυγχάνεται μέσα από δράσεις όπως η κατάρτιση του Οδηγού για τα θύματα, σημειώνεται, ωστόσο, η απουσία δράσεων από φορείς και υπουργεία που εμπλέκονται καθοριστικά στην υποστήριξη των θυμάτων ρατσιστικής βίας έμμεσα ή άμεσα, καθώς και δράσεων συντονισμού για τη λειτουργική προστασία και υποστήριξη των θυμάτων ρατσιστικής βίας. Υπενθυμίζεται δε ότι η παραπάνω έλλειψη θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως ελλιπής συμμόρφωση με τις συστάσεις του Ε.Δ.Δ.Α. για την υπόθεση Sakir v. Greece. Διαπιστώνεται, τέλος, ότι ενώ στο Σχέδιο περιλαμβάνονται δράσεις για την καταπολέμηση των διακρίσεων, το Δίκτυο εκφράζει την ανησυχία του πως αυτές δεν αποτελούν ολοκληρωμένες παρεμβάσεις που προωθούν την αποτελεσματική καταπολέμηση των διακρίσεων, αλλά και την προώθηση της ίσης και απρόσκοπτης πρόσβασης του συνόλου του πληθυσμού σε υπηρεσίες εκπαίδευσης, υγείας και στέγασης, ενώ η νέα πραγματικότητα περιορισμού της πρόσβασης στις υπηρεσίες αυτές λόγω της πανδημίας και των μέτρων για τον περιορισμό του COVID-19 δεν έχει ληφθεί υπόψη.

V. Συστάσεις προς την Πολιτεία

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας απευθύνει τις ακόλουθες προτάσεις προς την ελληνική πολιτεία για την καταπολέμηση των ρατσιστικών εγκλημάτων.

Προς το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη

A. Διαχείριση του ρατσιστικού εγκλήματος

1. Ενίσχυση και κατάλληλη στελέχωση των Τμημάτων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας.
2. Συνεχής εκπαίδευση με συνδρομή από διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς με εξειδίκευση και εμπειρία στην εκπαίδευση των σωμάτων ασφαλείας και οργάνων δικαιοσύνης, σταδιακά για το σύνολο των υπηρετούντων της ΕΛ.ΑΣ.
3. Διαρκής ενημέρωση όλων των αστυνομικών σχετικά με την υποχρέωση συνδρομής των θυμάτων, παρέμβασης για τη διάσωσή τους και μέριμνας για την ενημέρωσή τους και παραπομπή τους στις κατάλληλες υπηρεσίες.
4. Ειδική ενημέρωση ως προς τις υπάρχουσες δομές υποστήριξης των θυμάτων ανά γεωγραφική περιφέρεια και ανά περίπτωση (απομάκρυνση του θύματος, αν το επιθυμεί, από το περιβάλλον θυματοποίησης).
5. Εκπαίδευση μιας ειδικής ομάδας ανά περιοχή ως προς την ενημέρωση και πρώτη επαφή με θύματα ρατσιστικών εγκλημάτων, ώστε η ενημέρωση μέσω φυλλαδίου σε γλώσσα που καταλαβαίνει το θύμα να μην αντικαθιστά την ενημέρωση από εξειδικευμένο προσωπικό.
6. Συνεχής επικοινωνία και συνεργασία των αστυνομικών τμημάτων όλης της επικράτειας με κυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς φορείς και μεταναστευτικές κοινότητες για την παροχή ιατρο-κοινωνικής βοήθειας, νομικής συνδρομής και διερμηνείας ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση του θύματος στην αστυνομία (Ν. 4478/2017).
7. Συνεχής αξιολόγηση της ανταπόκρισης του σώματος ως προς την Εγκύκλιο «Η αντιμετώπιση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και των διακρίσεων κατά την αστυνομική δράση» (8/11/2014).
8. Κατάλληλη και διευρυμένη ενημέρωση για την υποχρέωση απαγόρευσης επιστροφής αλλοδαπού που είναι θύμα ή ουσιώδης μάρτυρας εγκλήματος με ρατσιστικά χαρακτηριστικά ή ρητορικής του μίσους (ν. 927/1979) και προσέρχεται προς υποβολή καταγγελίας ή αναφορά του περιστατικού στις αρμόδιες αστυνομικές Αρχές (άρθρο 41 του Ν. 3907/2011).

9. Επιτάχυνση της διαδικασίας ταυτοποίησης αλλοδαπού χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα ως θύματος ρατσιστικής βίας ή ουσιώδους μάρτυρα, προκειμένου να συντηρηθεί κατά το ελάχιστο δυνατό ο περιορισμός της ελευθερίας του.
10. Έκδοση ειδικής εγκυκλίου για την αξιοπρεπή μεταχείριση ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων προκειμένου οι αστυνομικοί να έχουν σαφείς οδηγίες και να αποφεύγεται η δευτερογενής θυματοποίηση.
11. Προστασία των υπερασπιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εγγύηση της ασφάλειας των εργαζομένων στον ανθρωπιστικό τομέα και των μελών της κοινωνίας των πολιτών.
12. Διερεύνηση της δυνατότητας αξιολόγησης από κοινού με την κοινωνία των πολιτών των στοιχείων σχετικά με τα ρατσιστικά εγκλήματα με σεβασμό στην προστασία των προσωπικών δεδομένων.
13. Δημοσιοποίηση της ποιοτικής ανάλυσης των στοιχείων που συλλέγει και επεξεργάζεται η ΕΛ.ΑΣ. ως προς τα ρατσιστικά εγκλήματα.

B. Αντιμετώπιση της αστυνομικής βίας με ρατσιστικό κίνητρο

1. Πρόβλεψη ειδικής διαδικασίας στο πλαίσιο του πειθαρχικού ελέγχου εντός της ΕΛ.ΑΣ. για την ταχύτερη εξέταση αυθαιρεσιών με ρατσιστικό κίνητρο.
2. Διεξαγωγή ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δημοσιοποίηση των σχετικών στοιχείων, ιδίως της πορείας των καταγγελιών, προκειμένου να ενισχυθεί περαιτέρω η διαφάνεια και η εμπιστοσύνη των θυμάτων στην ΕΛ.ΑΣ.

Προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης και τις Εισαγγελικές και Δικαστικές αρχές

1. Δημοσιοποίηση των ποιοτικών και ποσοτικών τάσεων αναφορικά με τα περιστατικά ρατσιστικής βίας, με βάση τα ευρήματα του εθνικού μηχανισμού καταγραφής και αντιμετώπισης περιστατικών ρατσιστικής βίας καθώς και την εξέλιξη των σχετικών περιστατικών σε επίπεδο εισαγγελικών Αρχών και δικαστηρίου.
2. Επανεκκίνηση των εργασιών της Ομάδας Εργασίας που δημιουργήθηκε κατόπιν της συμφωνίας με τον ODIHR (OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights) για τον συντονισμό των δράσεων για την αντιμετώπιση των ρατσιστικών εγκλημάτων.
3. Δημιουργία επιχειρησιακού σχεδίου και πρωτοκόλλου για τον συντονισμό των υπηρεσιών υποστήριξης θυμάτων ρατσιστικής βίας βάσει του Ν. 4478/2017 και δη ανήλικων θυμάτων, καθώς και για την προστασία τους από τη δευτερογενή θυματοποίηση.

4. Ενημέρωση ως προς τις δράσεις συντονισμού των υπηρεσιών υποστήριξης θυμάτων ρατσιστικής βίας βάσει του Ν. 4478/2017.
5. Ενίσχυση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης κατά του Ρατσισμού με δράσεις που προωθούν την αποτελεσματική καταπολέμηση των διακρίσεων και την προώθηση της ίσης και απρόσκοπτης πρόσβασης του συνόλου του πληθυσμού (ανεξαρτήτως εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, χρώματος, γενεαλογικών καταβολών, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου) σε υπηρεσίες εκπαίδευσης, υγείας και στέγασης.
6. Συμπερίληψη στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης του παράγοντα της πανδημίας καθώς και δράσεων για την αντιμετώπιση των διακρίσεων και της ρατσιστικής βίας που αναπτύσσονται εντός του πλαισίου της πανδημίας.
7. Νομοθετική πρόβλεψη για την προστασία των υπερασπιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
8. Διασφάλιση της άμεσης παραπομπής των ανήλικων θυμάτων στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων και Κοινωνικής Αρωγής του Υπουργείου Δικαιοσύνης λόγω ιδιαίτερου κινδύνου να υποστούν δευτερογενή και επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση.
9. Διασφάλιση εγγυήσεων σχετικά με τον διορισμό διερμηνέων που εκλέγονται κατά προτίμηση μεταξύ των προσώπων που συνήθισαν να συνεννοούνται με το κωφό ή άλαλο θύμα.
10. Λήψη μέτρων για την προστασία και την αποτροπή στοχοποίησης του διερμηνέα.
11. Πρόγραμμα ειδικής εκπαίδευσης των προσώπων που καλούνται να εξετάσουν θύματα σεξουαλικής βίας, βίας λόγω φύλου ή ενδοοικογενειακής βίας.
12. Ορισμός συγκεκριμένου ατόμου με την αρμοδιότητα να ενημερώνει το θύμα κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας και σε όλα τα στάδια.
13. Πρόληψη καταχρηστικής ανάκλησης της αίτησης πληροφοριών από θύμα (άρθρο 59 παρ. 3 Ν. 4478/2017).
14. Σε συνεργασία με τις δικαστικές Αρχές, λήψη ειδικών μέτρων προστασίας της ασφάλειας του θύματος (είσοδος/έξοδος από τα δικαστήρια και τις εισαγγελίες, απόσταση από κατηγορούμενο κλπ.).
15. Ενδελεχής μελέτη και συζήτηση μεταξύ επιστημονικών και επαγγελματικών φορέων για τη διερεύνηση της προσαρμογής του θεσμού της αποκαταστατικής δικαιοσύνης στα ρατσιστικά εγκλήματα (άρθρο 63 Ν. 4478/2017).
16. Ενίσχυση και επέκταση του ορισμού Ειδικών Εισαγγελέων για το Ρατσιστικό Έγκλημα για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των ρατσιστικών εγκλημάτων.
17. Ενημέρωση ως προς την υλοποίηση της Εγκυκλίου του Αρείου Πάγου για τη συλλογή στοιχείων και διαχείρισης ρατσιστικών εγκλημάτων από τους Εισαγγελείς.

18. Διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής του άρθρου 82Α ΠΚ για τα εγκλήματα με ρατσιστικά χαρακτηριστικά ως γενικής επιβαρυντικής περίπτωσης όχι μόνο κατά την ακροαματική διαδικασία αλλά και κατά το στάδιο της προδικασίας.

Προς το Υπουργείο Υγείας και τους Ιατρικούς Συλλόγους

1. Εξασφάλιση της ισότιμης και χωρίς διακρίσεις πρόσβασης στο σύστημα δημόσιας υγείας.
2. Συνεργασία με το Υπουργείο Δικαιοσύνης για την εφαρμογή του Ν. 4478/2017, ιδίως ως προς τη διενέργεια ιατρικών εξετάσεων κατά το άρθρο 66 στοιχ. γ) Ν. 4478/2017.
3. Ενημέρωση και επιμόρφωση του ιατρικού προσωπικού ως προς τους πολιτισμικούς παράγοντες της διαχείρισης θυμάτων ρατσιστικής βίας, αλλά και τις ειδικές περιστάσεις σε σχέση με θύματα ΛΟΑΤΚΙ+.
4. Επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση ειδικών ψυχικής υγείας σε ζητήματα ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού λόγω συνεχιζόμενων αναφορών για κακοποιητικές συμπεριφορές κατά ΛΟΑΤΚΙ+ ανθρώπων, κατά παράβαση της Διεθνούς Στατιστικής Ταξινόμησης Νοσημάτων και Συναφών Προβλημάτων Υγείας (ICD) του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (ΠΟΥ) και του Διαγνωστικού και Στατιστικού Εγχειριδίου Ψυχικών Διαταραχών (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, DSM) της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Εταιρίας (American Psychiatric Association, APA).
5. Σεβασμός της αρχής ως προς τη διενέργεια των ιατρικών εξετάσεων από άτομο του ιδίου φύλου και μετάθεση του βάρους επιλογής στο θύμα κατά το άρθρο 69 παρ. 1 δ) Ν 4478/2017 μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις μη διαθεσιμότητας ιατρικού προσωπικού.

Προς το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου

Ανάληψη περαιτέρω πρωτοβουλιών και μέτρων που μπορούν να συμβάλουν στην ένταξη των προσφύγων και των μεταναστών, στον περιορισμό των πιέσεων που δέχονται οι τοπικές κοινωνίες (ιδίως των νησιών-σημείων εισόδου), και επομένως στην πρόληψη ή ελαχιστοποίηση των κοινωνικών εντάσεων, που με τη σειρά τους δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για ξενοφοβικές εκδηλώσεις και ρατσιστική συμπεριφορά. Τέτοια μέτρα, ενδεικτικά, είναι:

1. Σημαντική βελτίωση των συνθηκών υποδοχής και λήψη κατάλληλων μέτρων, ιδίως για τα ευάλωτα άτομα, καθώς και δημιουργία συνθηκών ουσιαστικής ασφάλειας σε όλους τους χώρους υποδοχής, στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης καθώς και στις Δομές υποδοχής στην ενδοχώρα.

2. Διασφάλιση απρόσκοπτης άσκησης βασικών δικαιωμάτων, χωρίς διακρίσεις, από τον προσφυγικό και μεταναστευτικό πληθυσμό (εκπαίδευση, υγεία και στέγαση).
3. Προώθηση δράσεων για την αντιμετώπιση των διακρίσεων και του θεσμικού ρατσισμού εις βάρος προσφύγων, μεταναστών και αιτούντων άσυλο που αναπτύσσονται εντός του πλαισίου της πανδημίας.
4. Αποτελεσματική καταγραφή και δίκαιη διαχείριση των αιτημάτων ασύλου όλων των εθνικοτήτων, τηρώντας τα διεθνή εχέγγυα προστασίας.
5. Τυποποίηση και επιτάχυνση των διαδικασιών καταγραφής και υποδοχής των ασυνόδευτων ανηλίκων, με κατάλληλες διαδικασίες φροντίδας και παραπομπών.
6. Επανεξέταση του γεωγραφικού περιορισμού στα νησιά.
7. Ολιστική αντιμετώπιση των ζητημάτων που συνδέονται με το μεταναστευτικό και προσφυγικό, με μακροπρόθεσμο σχεδιασμό για όλη τη χώρα και στόχο την ομαλή ένταξη των προσφύγων και μεταναστών στην ελληνική κοινωνία.
8. Λήψη προληπτικών μέτρων προς αποφυγή της θυματοποίησης των προσφύγων οι οποίοι θα αποχωρούν από το υποστηρικτικό δίκτυο δομών υποδοχής (π.χ. πρόγραμμα ESTIA) χωρίς να δύνανται να εντάσσονται σε κάποιο άλλο υποστηρικτικό πλαίσιο.
9. Θέσπιση νομοθετικής ρύθμισης σχετικά με τη δυνατότητα χορήγησης άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους σε ασυνόδευτους ανήλικους των οποίων το αίτημα χορήγησης διεθνούς προστασίας απορρίπτεται τελεσίδικα, ως μέσου προστασίας της ανηλικότητας.

Προς το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

1. Διασφάλισης της ισότιμης πρόσβασης των παιδιών στη δημόσια εκπαίδευση, χωρίς διακρίσεις.
2. Ενίσχυση του ρυθμιστικού πλαισίου καταπολέμησης της ενδοσχολικής ρατσιστικής, ομοφοβικής και τρανσφοβικής βίας με την έμπρακτη συμμετοχή των εκπαιδευτικών, των μαθητών και των συλλόγων γονέων και κηδεμόνων.
3. Προώθηση διαπολιτισμικού και διαθρησκευτικού διαλόγου με σκοπό την άρση στερεοτύπων και προκαταλήψεων.
4. Εκπόνηση εύληπτου οδηγού για τη σχολική κοινότητα σχετικά με την κατανόηση και τη διαχείριση περιστατικών βίας με ρατσιστικό, ομοφοβικό και τρανσφοβικό κίνητρο και διασύνδεση με έμπειρους φορείς της κοινωνίας των πολιτών, οι οποίοι υλοποιούν ειδικά προγράμματα.

5. Ένταξη μαθήματος σεξουαλικής αγωγής στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με σκοπό την άρση στερεοτύπων και προκαταλήψεων σχετικά με την ταυτότητα φύλου και τον σεξουαλικό προσανατολισμό και τη δημιουργία ενός συμπεριληπτικού και ασφαλούς σχολικού περιβάλλοντος.

Προς το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων

1. Εντατικοποίηση συνεργασιών και συντονισμού με στόχο την ολοκληρωμένη και αποτελεσματική παρέμβαση για την προστασία των θυμάτων ρατσιστικής βίας με θύτες εργοδότες.
2. Ενημέρωση των εμπλεκόμενων υπηρεσιών για την άμεση συνδρομή, υποστήριξη και προστασία των θυμάτων καθώς και τον ενδελεχή έλεγχο εργασιακών συνθηκών σε ανάλογες περιπτώσεις.
3. Ενίσχυση των δράσεων προώθησης της ισότητας σε άξονες όπως η εκπαίδευση, η απασχόληση, η υγεία και η πρόνοια, καθώς και καταπολέμηση της έμφυλης βίας, με βάση την διαπίστωση ότι οι έμφυλες διακρίσεις καθώς και η έμφυλη βία σε πολλές περιστάσεις συνδυάζεται και με ρατσιστικά κίνητρα.

Προς το Υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών

1. Εκπόνηση οδηγού για τους εργαζομένους στα ΜΜΜ (συμπεριλαμβανομένων των ΚΤΕΛ) για την κατανόηση των υποχρεώσεων σεβασμού κάθε επιβάτη ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου.
2. Πρόβλεψη ειδικών σχετικών ρητρών στις συμβάσεις παραχώρησης δρομολογίων.
3. Διερεύνηση των περιστατικών στα οποία εμπλέκονται υπάλληλοι.
4. Πρόβλεψη αναλογικών πειθαρχικών ποινών για παράβαση της υποχρέωσης σεβασμού κάθε επιβάτη ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου.

Προς τη Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και Επικοινωνίας

1. Επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση διοικήσεων και δημοσιογράφων, συντακτών και παρουσιαστών ηλεκτρονικών, έντυπων και τηλεοπτικών ΜΜΕ, αναφορικά με την ειδησεογραφική κάλυψη εγκλημάτων μίσους, την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τον τερματισμό (ανα)παραγωγής αρνητικών στερεοτύπων για συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες, μέσω της διοργάνωσης ειδικών εκπαιδευτικών εκδηλώσεων και της έκδοσης κατευθυντήριων οδηγιών.
2. Ως προς τη λειτουργία του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ), αποτελεσματική ενίσχυση των μηχανισμών εντοπισμού περιπτώσεων παραγωγής ή αναπαραγωγής ρατσιστικού λόγου από τα ΜΜΕ, ο οποίος μπορεί να οδηγήσει σε εκδήλωση ρατσιστικών περιστατικών, καθώς και επιβολής σχετικών κυρώσεων.

Το Δίκτυο επισημαίνει ότι οι παραπάνω προτάσεις για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των εγκλημάτων ρατσιστικής βίας πρέπει να συνδυαστούν με ενδελεχή μελέτη των εκδηλώσεων ρατσισμού στην Ελλάδα, καθώς και με πολιτικές βελτίωσης του κλίματος ασφάλειας, τήρησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και με μέτρα ανακούφισης του συνόλου του πληθυσμού. Επίσης, το Δίκτυο τονίζει την ανάγκη ενίσχυσης δράσεων που προωθούν την αποτελεσματική καταπολέμηση των διακρίσεων και την προώθηση της ίσης και απρόσκοπτης πρόσβασης του συνόλου του πληθυσμού, ανεξαρτήτως εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, χρώματος, γενεαλογικών καταβολών, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου, σε υπηρεσίες εκπαίδευσης, υγείας και στέγασης. Κρίσιμο είναι να ληφθεί υπόψη ο επίκαιρος παράγοντας του COVID-19 στην προώθηση δράσεων καταπολέμησης των διακρίσεων αναφορικά με την πρόσβαση του συνόλου του πληθυσμού σε βασικές υπηρεσίες. Τέλος, το Δίκτυο καλεί τους εκπροσώπους της Πολιτείας, της τοπικής αυτοδιοίκησης, αλλά και τους εκπροσώπους των ΜΜΕ να απόσχουν από τη ρατσιστική ρητορική που κανονικοποιεί και ενθαρρύνει ξενοφοβικές αντιδράσεις ενώ πλήττει την κοινωνική ειρήνη και συνοχή.

Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας

 www.rvrn.org

 [@rvrn.org](https://www.facebook.com/rvrn.org)

 racistviolence@nchr.gr